

Pecyn Dogfennau

Mark James LLM, DPA, DCA
Prif Weithredwr,
Chief Executive,
Neuadd y Sir, Caerfyrddin. SA31 1JP
County Hall, Carmarthen. SA31 1JP

DYDD IAU 22^{AIN} O RAGFYR 2016

AT: HOLL AELODAU'R PWYLLGOR ARCHWILIO

YR WYF DRWY HYN YN EICH GALW I FYNYCHU CYFARFOD O'R **PWYLLGOR ARCHWILIO** SYDD I'W GYNNAL YN YSTAFELL BWYLLGOR GWASANAETHAU DEMOCRATAIDD, NEUADD Y SIR, CAERFYRDDIN AM 10:00YB AR DDYDD GWENER 6^{ED} O IONAWR 2017, ER MWYN CYFLAWNI'R MATERION A AMLINELLIR AR YR AGENDA SYDD ATODEDIG.

Mark James DYB

PRIF WEITHREDWR

AILGYLCHWCH OS GWELWCH YN DDA

Swyddog Democrataidd:	Matthew Hughes
Ffôn (Llinell Uniongyrchol):	01267 224029
E-bost:	democraticservices@sirgar.gov.uk
Cyf:	AD016-001

PWYLLGOR ARCHWILIO

AELODAETH:
8 AELOD O'R CYNGOR AC 1 AELOD ALLANOL Â PHLEIDLAIS

GRŴP PLAID CYMRU – 3 AELOD

1. Y Cyngorydd H.A.L. Evans
2. Y Cyngorydd G.B. Thomas
3. Y Cyngorydd D.E. Williams

GRŴP LLAFUR – 3 AELOD

1. Y Cyngorydd C.P. Higgins (Cadeirydd)
2. Y Cyngorydd J.D. James
3. Y Cyngorydd W.G. Thomas

GRŴP ANNIBYNNOL – 2 AELOD

1. Y Cyngorydd A.G. Morgan (Is-Gadeirydd)
2. Y Cyngorydd E.G. Thomas

AELOD Â PHLEIDLAIS ALLANOL (1)

Mrs. Julie James

AGENDA

1. YMDDIHEURIADAU AM ABSENOLDEB
2. DATGANIADAU O FUDDIANNAU PERSONOL
3. DIWEDDARIAD YNGHYLCH Y CYNLLUN ARCHWILIO MEWNOL 2016/17 5 - 20
4. BLAENRAGLEN WAITH Y PWYLLGOR ARCHWILIO 2016/17 21 - 30
5. Y NEWYDDION DIWEDDARAF YNGHYLCH CYNLLUN GWEITHREDU Y CYFLEUSTERAU ARFORDIROL 31 - 46
6. Y NEWYDDION DIWEDDARAF YNGHYLCH CEFNOGI POBL 47 - 56
7. YSTYRIED Y DOGFENNAU CANLYNOL A BARATOWYD GAN SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU:
 - 7.1 DIWEDDARIAD SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU I BWYLLGOR ARCHWILIO CYNGOR SIR CAERFYRDDIN – RHAGFYR 2016 57 - 64
 - 7.2 LLYTHYR ARCHWILIO BLYNYDDOL CYNGOR SIR CAERFYRDDIN 2015/16 65 - 72
 - 7.3 CYNGOR SIR CAERFYRDDIN - CAMAU YN DEILLIO O ARCHWILIAD 2015/16 Y CYTUNWYD ARNYNT 73 - 80
 - 7.4 PROTOCOL AR Y CYD AR GYFER ARDYSTIO HAWLIADAU A DATGANIADAU GRANT 81 - 94
 - 7.5 NODYN BRIFFIO AR GYNIGION AR GYFER GWELLA – GWAITH DILYNOL YN RHAGFYR 2016 95 - 102
 - 7.6 ASTUDIAETH LLYWODRAETH LEOL SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU: TREFNIADAU AWDURDODAU LLEOL I GODI TÂL AM WASANAETHAU A CHYNHYRCHU INCWM 103 - 178

8. COFNODION GWEITHGORAU SY’N BERTHNASOL I’R PWYLLGOR ARCHWILIO 179 - 192
9. LLOFNODI COFNODION CYFARFOD Y PWYLLGOR ARCHWILIO A GYNHALIWDYD AR YR 30^AIN O FEDI 2016 193 - 200

PWYLLGOR ARCHWILIO

6^{ed} O IONAWR 2017

Diweddariad ynghylch y Cynllun Archwilio Mewnol 2016/17

Yr argymhellion / penderfyniadau allweddol sydd eu hangen:

- Bod y Pwyllgor yn derbyn y diweddariad ynghylch y Cynllun Archwilio Mewnol 2016/17.

Rhesymau:

- Cyflwynir adroddiad cynnydd rheolaidd bob tro y mai'r Pwyllgor Archwilio yn cwrdd.

Ymgynghorwyd â'r pwyllgor craffu perthnasol: AMHERTHNASOL
 Angen i'r Bwrdd Gweithredol wneud penderfyniad: AMHERTHNASOL
 Angen i'r Cyngor wneud penderfyniad: AMHERTHNASOL

Aelod y Bwrdd Gweithredol sy'n gyfrifol am y Portffolio:
 Cyng. David Jenkins (Adnoddau)

Y Gyfarwyddiaeth: Gwasanaethau Corfforaethol Enw Pennaeth y Gwasanaeth: Phil Sexton Awdur yr adroddiad: Helen Pugh	Swyddi: Pennaeth Archwilio, Risg a Chaffael Rheolydd Archwilio a Risg	Rhifau Ffôn / Cyfeiriadau E-bost: 01267 246217 psexton@sirgar.gov.uk 01267 246223 hlpugh@sirgar.gov.uk
--	---	--

EXECUTIVE SUMMARY

AUDIT COMMITTEE

6th JANUARY 2017

Internal Audit Plan 2016/17 Update

This report provides the Committee members with progress of the Internal Audit Plan.

The following reports are attached:

REPORT A (i): Internal Audit Plan 2016/17 – Progress Report

REPORT A (ii): Internal Audit Plan 2016/17 – Recommendations Scoring Matrix

REPORT B: Summary of Completed Final Reports 2016/17 relating to Key Financial Systems (April 2016 to date)

A summary of final reports for the key systems completed during the last quarter is attached:

1. Pensions Payroll
2. Payroll

DETAILED REPORT ATTACHED?

YES

IMPLICATIONS

I confirm that other than those implications which have been agreed with the appropriate Directors / Heads of Service and are referred to in detail below, there are no other implications associated with this report.

Signed: **Phil Sexton** **Head of Audit, Risk & Procurement**

Policy, Crime & Disorder and Equalities	Legal	Finance	ICT	Risk Management Issues	Staffing Implications	Physical Assets
NONE	NONE	YES	NONE	NONE	NONE	NONE

3. Finance – Reviews carried out to ensure systems in place comply with the Authority’s Financial Procedure Rules.

CONSULTATIONS

I confirm that the appropriate consultations have taken in place and the outcomes are as detailed below:

Signed: **Phil Sexton** **Head of Audit, Risk & Procurement**

1. **Scrutiny Committee** – N/A
2. **Local Member(s)** – N/A
3. **Community / Town Council** – N/A
4. **Relevant Partners** – N/A
5. **Staff Side Representatives and other Organisations** – N/A

**Section 100D Local Government Act, 1972 – Access to Information
List of Background Papers used in the preparation of this report:**

THESE ARE DETAILED BELOW:

Title of Document	File Ref No. / Locations that the papers are available for public inspection
Strategic Audit Plan 2016-19	AC 28-03-16 Internal Audit Unit

Mae'r dudalen hon yn wag yn fwriadol

INTERNAL AUDIT PLAN 2016/17										
2016/17	% Plan Completion to Date	48%		% Target November 2016					55.0%	
Job No	Departments	Days Planned	Pre-Audit Meeting	Terms of Reference Issued	Commenced	Field Work Complete	Draft Report Issued	Final Report Issued	Days to Date	Status
Chief Executive										
1116001	Corporate Strategy/Policy Making	8							0.0	
1116002	Partnership Arrangements	8							0.0	
1116003	Call Centre	5	*	*	*				0.0	Commenced
1116004	Print Commissioning	5	*	*	*				0.0	Pre Audit Meeting
1116005	Annual Governance Statement	8	*	*	*	*	*		7.2	Draft Report Issued
1116006	Coroners / other services	3	*	*	*	*	*	*	3.0	Complete
1116007	Registrars	8	*	*	*				0.0	Terms of Reference
1216001	HR Function	10	*	*	*	*	N/A	N/A	10.0	Complete
1216002	Staffing Policies	8	*	*	*	*	*	*	8.0	Complete
1216003	Declaration of Interest	3							0.0	
1216004	Democratic Advice and Support	5	*	*	*	*	*	*	5.0	Complete
1316001	Financial Management Other (Cars BID)	5	*	*	*	*	*	*	5.0	Complete
Total Audit Days for Chief Executive		76							38.2	
Education & Children										
2116001	Community Learning	3	*	*	*	*	*	*	3.0	Complete
2116002	Youth Support Service	8	*	*	*	*	*	*	7.2	Draft Report Issued
2216001	Information Management	6	*						0.0	Pre Audit Meeting
2216002	School Meals / Catering Services	10	*	*	*	*	*	*	10.0	Complete
2316001	Additional Learning Needs	8							0.0	
2316002	School Improvement	5							0.0	
2316003	Schools Organisation	5							0.0	
2316004	Teachers starters & leavers	6	*	*	*				0.0	Commenced
2416001	Child Support	6	*	*	*	*	*	*	5.4	Draft Report Issued
2416002	Family Support	6							0.0	
2416003	Partnering / Procurement	6	*	*	*				0.0	Commenced
2416004	Education Welfare	6	*						0.0	Pre Audit Meeting
2416005	Safeguarding	10	*	*	*				0.0	Commenced
2516001	Financial Management Other	5							0.0	
Total Audit Days for Education & Children		90							25.6	
Grants										
3116001	Physical Regeneration	10							0.0	
3116002	Business Development	5							0.0	
3116003	Community Funding	8							0.0	
3216001	Departmental Grants	15	*	*	*	*	*	*	15.0	Complete
3216002	Foundation Stage	6	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	6.0	Complete
3216003	DCELLS Post 16	5	*	*	*	*	*	*	5.0	Complete
3216004	Bus operators Grant	5	*	*	*				0.0	Commenced
3216005	Supporting People	15	*	*	*	*	*	*	13.5	Draft Report Issued
3216006	Education - EIG - Q1 Audit	5	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	5.0	Complete
3216007	Education - EIG - Q2 Audit	5	*	*	*	*	*	*	5.0	Complete
3216008	Education - EIG - Q3 Audit	5	*	*	*	*	*	*	4.5	Draft Report Issued
3216009	Education - EIG - Q4 Audit	5							0.0	
3216010	Education - EIG - Final Annual Audit	5							0.0	
3216011	Education - PDG	15	*	*	*	*	*	*	15.0	Complete
3316001	Financial Management Other	5	*	*	*	*	*	*	4.5	Draft Report Issued
Total Audit Days for Grants		114							73.5	

INTERNAL AUDIT PLAN 2016/17										
2016/17	% Plan Completion to Date	48%		% Target November 2016						55.0%
Job No	Departments	Days Planned	Pre. Audit Meeting	Terms of Reference Issued	Commenced	Field Work Complete	Draft Report Issued	Final Report Issued	Days to Date	Status
Corporate Services										
4116001	Risk Management	10							0.0	
4216001	Main Accounting	15	*	*	*	*			11.3	Field Work Complete
4216002	VAT	8	*	*	*	*	*		7.2	Draft Report Issued
4216003	Capital Accounting incl.Fixed Asset Register	15							0.0	
4216004	Treasury Management	7							0.0	
4216005	Investments	7							0.0	
4216006	Pensions Payroll System	8	*	*	*	*	*	*	8.0	Complete
4216007	Housing Benefits	10							0.0	
4216008	Council Tax	10							0.0	
4216009	NNDR	10							0.0	
4216010	Payroll System	22	*	*	*	*	*	*	22.0	Complete
4216011	Creditor Payments	20							0.0	
4216012	Debtors System	20							0.0	
4216013	Cash Receipting	8							0.0	
4216014	Banking	8							0.0	
4216015	Travel & Subsistence System	10							0.0	
4216016	Trust Funds	10	*	*	*	*	*	*	10.0	Complete
4316001	Financial Management Other	5							0.0	
Total Audit Days for Corporate Services		203							58.45	
Corporate Property										
	Property Management	8							0.0	
	Estate Management	8							0.0	
	Provision / livestock markets	8							0.0	
Total Audit Days for Corporate Property		24							0	
Communities										
5116001	Disability/Adaptations/Renewals/ARBED	10	*	*	*				0.0	Commenced
5116002	Houses for Homes	8	*	*	*	*	*	*	8.0	Complete
5116003	Tenancy Mgt	8	*						0.0	Pre Audit Meeting
5116004	Voids	8							0.0	
5116005	Homelessness	8	*						0.0	Pre Audit Meeting
5116006	Rents	8	*	*	*	*	*	*	8.0	Complete
5116007	HRA	8	*	*	*	*	*	*	6.0	Field Work Complete
5216001	Contract Management/Partnerships	10							0.0	
5216002	Direct Payments	10	*	*	*	*	*	*	10.0	Complete
5216003	Home Care	10	*	*	*	*	*	*	7.5	Field Work Complete
5216004	Residential Care Authority & Private Homes	10	*	*	*	*	*	*	10.0	Complete
5216005	Day Care	10	*	*	*	*	*	*	10.0	Complete
5216006	Learning Disabilities	7	*	*	*	*	*	*	6.3	Draft Report Issued
5216007	Transport	8	*	*	*	*	*	*	8.0	Complete
5216008	Safeguarding	10							0.0	
5216009	Supporting People	8	*	*	*	*	*	*	7.2	Draft Report Issued
5316001	Public Health / Protection	6	*	*	*	*	*	*	5.4	Draft Report Issued
5416001	Arts Development	5	*	*	*	*	*	*	3.8	Field Work Complete
5416002	Cultural: Oriel Myrddin	5	*	*	*	*	*	*	5.0	Complete
5416003	Heritage Services	6							0.0	
5416004	Libraries	6	*	*					0.0	Terms of Reference
5516001	Amman Valley	5	*	*	*	*	*	*	3.8	Field Work Complete
5516002	Carmarthen	5	*	*	*	*	*	*	5.0	Complete
5516003	Llanelli	5							0.0	
5516004	East Area Leisure / NERS / Marketing	20	*						0.0	Pre Audit Meeting
5516005	Arrangements for Leisure Trust Status (changed to Deputyships)	5							0.0	
5516006	Partnerships	5	*	*					0.0	Terms of Reference
5516007	Pembrey Country Park / MCP / Country Parks	15							0.0	
5516008	Ski Centre	5							0.0	
5516009	Burry Port Harbour	5	*	*	*	*	*	*	5.0	Complete
5616001	Financial Management Other (Use for Deputyships)	5							0.0	
Total Audit Days for Communities		244							108.9	

INTERNAL AUDIT PLAN 2016/17										
2016/17	% Plan Completion to Date	48%		% Target November 2016						55.0%
Job No	Departments	Days Planned	Pre. Audit Meeting	Terms of Reference Issued	Commenced	Field Work Complete	Draft Report Issued	Final Report Issued	Days to Date	Status
Environmental Services										
6116001	Building Maintenance	10							0.0	
6116002	Procurement	5	*	*	*	*			3.8	Field Work Complete
6116003	Grounds Maintenance	8	*	*	*	*	*		7.2	Draft Report Issued
6116004	Urban Parks	8	*	*	*	*	*		7.2	Draft Report Issued
6216001	Highway Maintenance (incl. Trunk Roads)	8							0.0	
6216002	Waste Services	8							0.0	
6216003	Trade Waste	5	*	*	*				0.0	Commenced
6316001	Public transport	7							0.0	
6316002	School & College Transport	5							0.0	
6316003	Fleet/Plant Management	7							0.0	
6316004	Traffic Management	7	*	*	*	*	*	*	7.0	Complete
6316005	Road Safety	7	*	*	*	*	*	*	7.0	Complete
6416001	Development Control	5	*	*	*	*	*	*	5.0	Complete
6416002	Building Control	5	*	*	*	*	*	*	5.0	Complete
6516001	Financial Management Other	5							0.0	
Total Audit Days for Environmental Services		100							42.15	
Procurement / Contracts										
6616001	Departmental Procurement Revenue Contracts	7							0.0	
6616002	Corporate Procurement	15	*	*	*	*			11.3	Field Work Complete
6616003	Asset Management	15	*	*	*	*			11.3	Field Work Complete
6616004	Framework contracts	15	*	*	*	*			11.3	Field Work Complete
6616005	Specific Projects	18	*	*	*	*	*		16.2	Draft Report Issued
6616006	Capital Maintenance	10	*	*	*	*			7.5	Field Work Complete
6616007	MEP & sample of specific projects / post contracts	15	*	*	*	*			0.0	Commenced
6616008	Post Contract	10	*	*	*				0.0	Commenced
6716001	Financial Management Other	5							0.0	
Total Audit Days for Procurement / Contracts		110							57.45	
Computer Audit										
4416001	Security of Information	15	*	*	*	*	*		13.5	Draft Report Issued
4416002	Operating Systems	15	*	*	*				0.0	Commenced
4416003	Social Media	5							0.0	
4416004	Internet Security	10	*	*	*	*			7.5	Field Work Complete
4416005	Licensing	10	*	*	*	*			0.0	Commenced
4416006	Communications	10	*	*	*	*			7.5	Field Work Complete
4416007	Computer Assisted Audit Testing(CAATs)	25	*	*	*	*	*	*	25.0	Complete
4416008	- Agresso Developments	8	*	*	*	*	*		7.2	Draft Report Issued
4416009	- Resource Link	10	*	*	*	*	*	*	10.0	Complete
4416010	- Payment Cards	5							0.0	
4416011	- Education & Children Services	12	*	*	*	*	*		10.8	Draft Report Issued
4416012	Social Care & Housing	12	*	*	*	*	*	*	12.0	Complete
4416013	Other Systems - Total Mobile	3							0.0	
4516001	Financial Management Other	5							0.0	
Total Audit Days for Computer Audit		145							93.5	

INTERNAL AUDIT PLAN 2016/17										
2016/17	% Plan Completion to Date	48%		% Target November 2016						55.0%
Job No	Departments	Days Planned	Pre. Audit Meeting	Terms of Reference Issued	Commenced	Field Work Complete	Draft Report Issued	Final Report Issued	Days to Date	Status
	School Audits									
	Primary Schools									
2616001	Meithryn Rhydaman	3	*	*	*	*	*	*	3.0	Complete
2616002	Cefneithin C.P.	3	*	*	*	*	*	*	3.0	Complete
2616003	Llechyfedach C.P. School	3	*	*	*	*	*	*	2.7	Draft Report Issued
2616004	Ysgol Gynradd Gorslas	3	*	*	*	*	*	*	3.0	Complete
2616005	Ysgol Gynradd Ponthenri	3	*	*	*	*	*	*	2.7	Draft Report Issued
2616006	Bancyfelin C.P. School	3							0.0	
2616007	Meidrim C.P. School	3	*	*	*	*	*	*	2.7	Draft Report Issued
2616008	Ysgol Gynradd Llanedi	3	*	*	*	*	*	*	2.7	Draft Report Issued
2616009	Ysgol Gynradd Flairfach	3	*	*	*	*	*	*	2.7	Draft Report Issued
2616010	Ysgol Gynradd Llanwrda	3	*	*	*	*	*	*	3.0	Complete
2616011	Ysgol Gynradd Bro Brynach	3							0.0	
2616012	Ysgol G. Llanpumsaint	3							0.0	
2616013	Ysgol G. Mynyddygarreg	3	*	*	*	*	*	*	3.0	Complete
2616014	Johnstown C.P. School	3	*	*	*	*	*	*	2.7	Draft Report Issued
2616015	Ysgol Gynradd Bynea	3	*	*	*	*	*	*	3.0	Complete
2616016	Dafen C.P. School	3	*	*	*	*	*	*	2.7	Draft Report Issued
2616017	Llangennech Infants School	3							0.0	
2616018	Furnace C.P. School	3	*	*	*	*	*	*	2.7	Draft Report Issued
2616019	Copperworks Infant & Nursery School	3	*	*	*	*	*	*	3.0	Complete
2616020	Maes y Morfa	3	*	*	*	*	*	*	2.7	Draft Report Issued
2616021	Old Road C.P. Primary School	3	*	*	*	*	*	*	2.7	Draft Report Issued
2616022	Ysgol Llanstephan	3	*	*	*	*	*	*	2.7	Draft Report Issued
2616023	Ysgol Gynradd Llannon	3	*	*	*	*	*	*	3.0	Complete
2616024	Myrddin C.P. School	3	*	*	*	*	*	*	3.0	Complete
2616025	Swiss Valley C.P. School.	3							0.0	
2616026	Ysgol Gymraeg Rhydaman	3	*	*	*	*	*	*	2.7	Draft Report Issued
2616027	Llandybie C.P. School	3	*	*	*	*	*	*	3.0	Complete
2616028	Ysgol Llanybydder	3	*	*	*	*	*	*	3.0	Complete
2616029	Burry Port Community School	3	*	*	*	*	*	*	3.0	Complete
2616030	Ysgol Wirfoddol Abergwili	3							0.0	
2616031	Tremoilet V.C.P.	3	*	*	*	*	*	*	2.7	Draft Report Issued
2616032	Laugharne V.C.P. School	3	*	*	*	*	*	*	3.0	Complete
2616033	Ys Gynradd Wirfoddol Llanddarog	3	*	*	*	*	*	*	3.0	Complete
2616034	Ysgol Gynradd Wirfoddol Llanllwni	3	*	*	*	*	*	*	3.0	Complete
2616035	Ysgol Wirfoddol Penboyr	3							0.0	
	Primary Schools Totals	105							80.1	
	Secondary Schools									
2716001	Glanymor	7							0.0	
2716002	Strade	7	*	*	*	*	*	*	6.3	Draft Report Issued
2716003	Bryngwyn	7							0.0	
2716004	Maesygwendraeth	7	*	*	*	*	*	*	6.3	Draft Report Issued
2716005	QE High School	7	*	*	*	*	*	*	6.3	Draft Report Issued
	Secondary Schools Totals	35							18.9	
	Special Schools									
2816001	Rhydygors	7							0.0	
2816002	Heol Goffa	7	*	*	*	*	*	*	7.0	Complete
	Special Schools Totals	14							7	
	Total Audit Days for Schools	154							106	
	Total Approved Plan Days	1260							603.75	

INTERNAL AUDIT PLAN 2016/17		REPORTING					
Job No	Departments	Issues				Score	Assurance Level
		No. of 3 * Issues	No. of 2 * Issues	No. of 1 * Issues	Total No. Issues		
	Chief Executive						
1116001	Corporate Strategy/Policy Making				0	0	
1116002	Partnership Arrangements				0	0	
1116003	Call Centre				0	0	
1116004	Print Commissioning				0	0	
1116005	Annual Governance Statement				0	0	
1116006	Coroners / other services	0	2	0	2	6	Acceptable
1116007	Registrars				0	0	
1216001	HR Function	0	0	0	0	0	N/A
1216002	Staffing Policies	0	0	0	0	0	High
1216003	Declaration of Interest				0	0	
1216004	Democratic Advice and Support	0	0	0	0	0	Acceptable
1316001	Financial Management Other	0	0	0	0	0	
	Education & Children						
2116001	Community Learning	0	0	2	2	2	Acceptable
2116002	Youth Support Service				0	0	
2216001	Information Management				0	0	
2216002	School Meals / Catering Services				0	0	
2316001	Additional Learning Needs				0	0	
2316002	School Improvement				0	0	
2316003	Schools Organisation				0	0	
2316004	Teachers starters & leavers				0	0	
2416001	Child Support				0	0	
2416002	Family Support				0	0	
2416003	Partnering / Procurement				0	0	
2416004	Education Welfare				0	0	
2416005	Safeguarding				0	0	
2516001	Financial Management Other				0	0	
	Grants						
3116001	Physical Regeneration				0	0	
3116002	Business Development				0	0	
3116003	Community Funding				0	0	
3216001	Departmental Grants	0	3	1	4	10	Acceptable
3216002	Foundation Stage	0	0	0	0	0	N/A
3216003	DCELLS Post 16	0	1	0	1	3	Acceptable
3216004	Bus operators Grant				0	0	
3216005	Supporting People				0	0	
3216006	Education - EIG - Q1 Audit	0	0	0	0	0	N/A
3216007	Education - EIG - Q2 Audit				0	0	
3216008	Education - EIG - Q3 Audit				0	0	
3216009	Education - EIG - Q4 Audit				0	0	
3216010	Education - EIG - Final Annual Audit				0	0	
3216011	Education - PDG				0	0	
3316001	Financial Management Other				0	0	

INTERNAL AUDIT PLAN 2016/17		REPORTING					
Job No	Departments	Issues				Score	Assurance Level
		No. of 3 * Issues	No. of 2 * Issues	No. of 1 * Issues	Total No. Issues		
	Corporate Services						
4116001	Risk Management				0	0	
4216001	Main Accounting				0	0	
4216002	VAT				0	0	
4216003	Capital Accounting incl.Fixed Asset				0	0	
4216004	Treasury Management				0	0	
4216005	Investments				0	0	
4216006	Pensions Payroll System	0	0	0	0	0	High
4216007	Housing Benefits				0	0	
4216008	Council Tax				0	0	
4216009	NNDR				0	0	
4216010	Payroll System	1	2	0	3	11	Acceptable
4216011	Creditor Payments				0	0	
4216012	Debtors System				0	0	
4216013	Cash Receipting				0	0	
4216014	Banking				0	0	
4216015	Travel & Subsistence System				0	0	
4216016	Trust Funds	0	0	0	0	0	Acceptable
4316001	Financial Management Other				0	0	
	Corporate Property (to be allocated to relevant Dept)						
	Property Management				0	0	
	Estate Management				0	0	
	Provision / livestock markets				0	0	
	Communities						
5116001	Disability/Adaptations/Renewals/ARBE				0	0	
5116002	Houses for Homes	0	0	0	0	0	High
5116003	Tenancy Mgt				0	0	
5116004	Voids				0	0	
5116005	Homelessness				0	0	
5116006	Rents	0	0	0	0	0	High
5116007	HRA				0	0	
5216001	Contract Management/Partnerships				0	0	
5216002	Direct Payments	0	1	0	1	3	Acceptable
5216003	Home Care				0	0	
5216004	Residential Care Authority & Private	0	0	0	0	0	Acceptable
5216005	Day Care	0	4	2	6	14	Acceptable
5216006	Learning Disabilities				0	0	
5216007	Transport				0	0	
5216008	Safeguarding				0	0	
5216009	Supporting People				0	0	
5316001	Public Health / Protection				0	0	
5416001	Arts Development				0	0	
5416002	Cultural: Oriel Myrddin	0	2	2	4	8	Acceptable
5416003	Heritage Services				0	0	
5416004	Libraries				0	0	
5516001	Amman Valley				0	0	
5516002	Carmarthen	0	3	1	4	10	Acceptable
5516003	Llanelli				0	0	
5516004	East Area Leisure / NERS / Marketing				0	0	
5516005	Arrangements for Leisure Trust Status	0	0	0	0	0	N/A
5516006	Partnerships				0	0	
5516007	Pembrey Country Park / MCP / Country				0	0	
5516008	Ski Centre				0	0	
5516009	Burry Port Harbour				0	0	
5616001	Financial Management Other				0	0	

INTERNAL AUDIT PLAN 2016/17		REPORTING					
Job No	Departments	Issues				Score	Assurance Level
		No. of 3 * Issues	No. of 2 * Issues	No. of 1 * Issues	Total No. Issues		
Environmental Services							
6116001	Building Maintenance				0	0	
6116002	Procurement				0	0	
6116003	Grounds Maintenance				0	0	
6116004	Urban Parks				0	0	
6216001	Highway Maintenance (incl. Trunk				0	0	
6216002	Waste Services				0	0	
6216003	Trade Waste				0	0	
6316001	Public transport				0	0	
6316002	School & College Transport				0	0	
6316003	Fleet/Plant Management				0	0	
6316004	Traffic Management	0	3	0	3	9	Acceptable
6316005	Road Safety	0	0	1	1	1	Acceptable
6416001	Development Control	0	0	0	0	0	High
6416002	Building Control	0	0	0	0	0	High
6516001	Financial Management Other				0	0	
Procurement / Contracts							
6616001	Departmental Procurement Revenue				0	0	
6616002	Corporate Procurement				0	0	
6616003	Asset Management				0	0	
6616004	Framework contracts				0	0	
6616005	Specific Projects				0	0	
6616006	Capital Maintenance				0	0	
6616007	MEP & sample of specific projects /				0	0	
6616008	Post Contract				0	0	
6716001	Financial Management Other				0	0	
Computer Audit							
4416001	Security of Information				0	0	
4416002	Operating Systems				0	0	
4416003	Social Media				0	0	
4416004	Internet Security				0	0	
4416005	Licensing				0	0	
4416006	Communications				0	0	
4416007	Computer Assisted Audit	0	0	0	0	0	High
4416008	- Agresso Developments				0	0	
4416009	- Resource Link	0	0	0	0	0	High
4416010	- Payment Cards				0	0	
4416011	- Education & Children Services				0	0	
4416012	Social Care & Housing				0	0	
4416013	Other Systems - Total Mobile				0	0	
4516001	Financial Management Other				0	0	

INTERNAL AUDIT PLAN 2016/17		REPORTING					
Job No	Departments	Issues				Score	Assurance Level
		No. of 3 * Issues	No. of 2 * Issues	No. of 1 * Issues	Total No. Issues		
	School Audits						
	Primary Schools						
2616001	Meithryn Rhydaman	0	2	3	5	9	Acceptable
2616002	Cefneithin C.P.	0	2	1	3	7	Acceptable
2616003	Llechyfedach C.P. School				0	0	
2616004	Ysgol Gynradd Gorslas	0	2	0	2	6	Acceptable
2616005	Ysgol Gynradd Ponthenri				0	0	
2616006	Bancfelin C.P. School				0	0	
2616007	Meidrim C.P. School				0	0	
2616008	Ysgol Gynradd Llanedi				0	0	
2616009	Ysgol Gynradd Ffairfach				0	0	
2616010	Ysgol Gynradd Llanwrda				0	0	
2616011	Ysgol Gynradd Bro Brynach				0	0	
2616012	Ysgol G. Llanpumsaint				0	0	
2616013	Ysgol G. Mynyddygarreg				0	0	
2616014	Johnstown C.P. School				0	0	
2616015	Ysgol Gynradd Bynea	0	1	2	3	5	Acceptable
2616016	Dafen C.P. School				0	0	
2616017	Llangennech Infants School				0	0	
2616018	Furnace C.P. School				0	0	
2616019	Copperworks Infant & Nursery School	0	1	3	4	6	Acceptable
2616020	Maes y Morfa				0	0	
2616021	Old Road C.P. Primary School				0	0	
2616022	Ysgol Llanstephan				0	0	
2616023	Ysgol Gynradd Llannon	0	1	0	1	3	Acceptable
2616024	Myrddin C.P. School	0	1	2	3	5	Acceptable
2616025	Swiss Valley C.P. School.				0	0	
2616026	Ysgol Gymraeg Rhydaman				0	0	
2616027	Llandybie C.P. School	0	3	3	6	12	Acceptable
2616028	Ysgol Llanybydder	0	2	2	4	8	Acceptable
2616029	Burry Port Community School	0	0	0	0	0	Acceptable
2616030	Ysgol Wirfoddol Abergwili				0	0	
2616031	Tremollet V.C.P.				0	0	
2616032	Laugharne V.C.P. School	0	0	1	1	1	Acceptable
2616033	Ys Gynradd Wirfoddol Llanddarog	0	1	4	5	7	Acceptable
2616034	Ysgol Gynradd Wirfoddol Llanllwni	0	1	4	5	7	Acceptable
2616035	Ysgol Wirfoddol Penboyr				0	0	
	Primary Schools Totals						
	Secondary Schools						
2716001	Glanymor				0	0	
2716002	Strade				0	0	
2716003	Bryngwyn				0	0	
2716004	Maesygwendraeth				0	0	
2716005	QE High School				0	0	
	Secondary Schools Totals						
	Special Schools						
2816001	Rhydygors				0	0	
2816002	Heol Goffa	0	2	2	4	8	Acceptable

SCORING METHODOLOGY

Star Rating	Weighting
3* Issue	5 Points
2* Issue	3 Points
1* Issue	1 Point

ASSURANCE LEVEL - BASED ON NUMBER OF RECOMMENDATIONS AND WEIGHTING

Scores	Assurance Level
0 to 2	HIGH: Good controls consistently applied. Low Risk of not meeting objectives. Low Risk of fraud, negligence, loss, damage to reputation.
3 to 10 with no 3* recommendations	ACCEPTABLE: Moderate controls, some areas of non compliance to agreed controls. Medium/Low risk of not meeting objectives. Medium/Low risk of fraud, negligence, loss, damage to reputation.
11 & over or including 1 or more 3* recommendations	LOW: Inadequate controls High risk of not meeting objectives. High risk of fraud, negligence, loss, damage to reputation.

DEPARTMENT	AUDIT REVIEW	AUDIT REF
Corporate Services	Pensions Payroll	4216006
PLANNED DAYS	ACTUAL DAYS	Frequency of Audit
8	8	ANNUAL

BACKGROUND

The Pension Section within the Corporate Resources Department is responsible for the payment of pensions to members of the Dyfed Pension Fund. Carmarthenshire County Council is the statutorily appointed Administering Authority for the Dyfed Pension Fund. It administers the benefits and invests the assets of the Fund. Carmarthenshire County Council also acts as the administrator for the unfunded Police and Fire pension schemes for Dyfed Powys Police Authority, Mid & West Wales Fire and Rescue Service and North Wales Fire and Rescue Service respectively. The Fund’s LGPS membership base consists of approximately 39,000 members (as at 31st March 2015) from over 50 employing authorities. Given the number of pensioners paid through the system and the values involved, the system is considered fundamental to the Authority.

SCOPE

The review was to ascertain that procedures and internal controls for the administration of the Pensions System and associated payments comply with approved Policies and that the Pension Fund is effectively managed and that payments are made to eligible pensioners. The audit sought to ensure that procedures have been established and effective controls are in place to ensure:

- there are adequate, documented, procedures in place which are complied with;
- effective controls exist over payments made to Pensioners;
- Exception reports are generated and reviewed with queries dealt with appropriately;
- Access to standing data processing and programmes is restricted to appropriate personnel and amendments are properly authorised;
- The payroll system is regularly reconciled to the main accounting system

GENERAL OPINION

Current procedures are considered to be robust with expected key controls established and operating to a good standard. In addition, procedures were well documented and available to all support staff, and there was adequate evidence of monthly monitoring being undertaken to ensure compliance with Authority Policy. As a result it can be reported that the Pension’s Section demonstrates good control over the function. As a result the risk to the Authority remains as low.

NUMBER OF RECOMMENDATIONS		OVERALL ASSURANCE
Priority 1- Fundamental Weaknesses	None	High
Priority 2 – Strengthen Existing Controls	None	
Priority 3 – Minor Issues	None	

DEPARTMENT	AUDIT REVIEW	AUDIT REF
Corporate Services	Payroll	4216010
PLANNED DAYS	ACTUAL DAYS	Frequency of Audit
22	22	ANNUAL

BACKGROUND

The Authority pays over 8,500 employees amounting to approximately £184m. Payroll is a centralised function and the Authority has an integrated Payroll and HR system operated through “Resource Link”.

The system is classified as high risk given the value and volume of transactions.

SCOPE

The review covered the internal controls within the Payroll System for the payment of salaries and wages to ensure that:

- Recommendations from the previous audit report have been implemented;
- There are adequate documented procedures in place which are adhered to;
- Exception reports are generated and reviewed with queries dealt with appropriately;
- Access to standing data processing and programmes is restricted to appropriate personnel and amendments are properly authorised;
- Time-sheets, overtime claims, advance payments, SSP, etc. have been properly authorised and data entered correctly;
- Appropriate BACS controls exist;
- The payroll system is regularly reconciled to the main accounting system;
- Individual departments verify the accuracy of employee standing data.

GENERAL OPINION

From the testing undertaken it is apparent that many expected key controls have been established and are operating to a good standard. It is very pleasing to report that the last certification exercise carried out is complete with a 100% response rate. The sample of employee deduction, sickness and maternity forms reviewed had all been appropriately authorised and calculated correctly. Payroll control reconciliations were up to date and well maintained.

However, there was one significant weakness identified this year. The Authority’s Intranet site details that to take unpaid leave an application must be submitted ahead of the date when the leave is required in one of two ways:

- *Using the web based self-service system, ‘My View – Dashboard’*
- *Completing an ‘Application for Time Off’ form*

However, the Resource Link Self Service ‘unpaid leave’ element does not automatically feed to the back-office application of the payroll system. Payroll Officers were therefore not being made aware of the requirement to reduce pay.

As a consequence of the audit finding, action was taken immediately and reports are now produced on a pay run basis highlighting unpaid leave requests entered via Self Service. These reports are used to manually calculate the amounts owed for these periods of absences. The process is currently under review to establish a better way of identifying and adjusting employees pays for all unpaid leave within the system.

The other issues identified were in relation to processing timesheets and authorisation of overtime.

NUMBER OF RECOMMENDATIONS		OVERALL ASSURANCE
Priority 1- Fundamental Weaknesses	1	Acceptable
Priority 2 – Strengthen Existing Controls	2	
Priority 3 – Minor Issues	None	

Mae'r dudalen hon yn wag yn fwriadol

PWYLLGOR ARCHWILIO

6^{ed} O IONAWR 2017

Blaenraglen Waith y Pwyllgor Archwilio 2016/17

Yr argymhellion / penderfyniadau allweddol sydd eu hangen:

- Bod y Pwyllgor yn derbyn ei Flaenraglen Waith diwygiedig ar gyfer 2016/17.

Rhesymau:

- Er mwyn hysbysu aelodau'r Pwyllgor am yr eitemau a disgwyllir i'w trafod yn ystod cylch y Pwyllgor yn 2016/17.

Ymgynghorwyd â'r pwyllgor craffu perthnasol:	AMHERTHNASOL
Angen i'r Bwrdd Gweithredol wneud penderfyniad:	AMHERTHNASOL
Angen i'r Cyngor wneud penderfyniad:	AMHERTHNASOL

Aelod y Bwrdd Gweithredol sy'n gyfrifol am y Portffolio:
Cyng. David Jenkins (Adnoddau)

<p>Y Gyfarwyddiaeth: Gwasanaethau Corfforaethol</p> <p>Enw Pennaeth y Gwasanaeth: Phil Sexton</p> <p>Awdur yr adroddiad: Helen Pugh</p>	<p>Swyddi:</p> <p>Pennaeth Archwilio, Risg a Chaffael</p> <p>Rheolydd Archwilio a Risg</p>	<p>Rhifau Ffôn / Cyfeiriadau E-bost:</p> <p>01267 246217 psexton@sirgar.gov.uk</p> <p>01267 246223 hlpugh@sirgar.gov.uk</p>
--	---	---

EXECUTIVE SUMMARY

AUDIT COMMITTEE

6th JANUARY 2017

Audit Committee Forward Work Programme 2016/17

This report provides members with the latest version of the Committee's Forward Work Programme for the 2016/17 to ensure that all appropriate committees have a published up to date programme owned by the committee members.

DETAILED REPORT ATTACHED?

YES

IMPLICATIONS

I confirm that other than those implications which have been agreed with the appropriate Directors / Heads of Service and are referred to in detail below, there are no other implications associated with this report.

Signed: **Phil Sexton** **Head of Audit, Risk & Procurement**

Policy, Crime & Disorder and Equalities	Legal	Finance	ICT	Risk Management Issues	Staffing Implications	Physical Assets
NONE	NONE	NONE	NONE	NONE	NONE	NONE

CONSULTATIONS

I confirm that the appropriate consultations have taken in place and the outcomes are as detailed below:

Signed: **Phil Sexton** **Head of Audit, Risk & Procurement**

1. **Scrutiny Committee – N/A**
2. **Local Member(s) – N/A**
3. **Community / Town Council – N/A**
4. **Relevant Partners – N/A**
5. **Staff Side Representatives and other Organisations – N/A**

**Section 100D Local Government Act, 1972 – Access to Information
List of Background Papers used in the preparation of this report:**

THESE ARE DETAILED BELOW:

Title of Document	File Ref No. / Locations that the papers are available for public inspection
Strategic Audit Plan 2016-19	AC 28-03-16 Internal Audit Unit

Mae'r dudalen hon yn wag yn fwriadol

FORWARD WORK PROGRAMME

Audit Committee 2016 & 2017

Subject area and brief description of nature of report	Lead Department	Responsible Officer	To Audit Committee:			
			Jan 2017	March 2017	July 2017	Sept 2017
Appointment of Audit Committee: <ul style="list-style-type: none"> Chair Vice Chair 	Corporate Services	Audit Committee			✓	
Annual Audit Report	Corporate Services	Head of Audit, Risk & Procurement			✓	
Forward Work Programme	Corporate Services	Head of Audit, Risk & Procurement	✓	✓	✓	✓
Internal Audit Plan Update <ul style="list-style-type: none"> To receive the progress report To receive the Scoring Matrix for finalised reviews 	Corporate Services	Head of Audit, Risk & Procurement	✓	✓	✓	✓
Internal Audit indicative three year plan	Corporate Services	Head of Audit, Risk & Procurement		✓		
Assurance Reviews: <ul style="list-style-type: none"> Fundamental financial systems 3* reports 	Corporate Services	Head of Audit, Risk & Procurement	As required			
Progress reports as requested by Audit Committee <ul style="list-style-type: none"> Supporting People 	Communities	Safeguarding & Commissioning Manager	✓	✓	✓	✓

Subject area and brief description of nature of report	Lead Department	Responsible Officer	To Audit Committee:			
			Jan 2017	March 2017	July 2017	Sept 2017
<ul style="list-style-type: none"> Coastal facilities 		Head of Leisure				
Approval of Audit Charter	Corporate Services	Head of Audit, Risk & Procurement				
Approval of Contract & Quotation Rules	Corporate Services	Head of Audit, Risk & Procurement				
Approval of Audit Strategy	Corporate Services	Head of Audit, Risk & Procurement			✓	
Approval of Financial Procedure Rules	Corporate Services	Head of Audit, Risk & Procurement		✓		
Approval of Risk and Business Continuity Strategy	Corporate Services	Head of Audit, Risk & Procurement				✓
Approval of Anti-Fraud and Corruption Strategy	Corporate Services	Head of Audit, Risk & Procurement				✓
Receive the Corporate Risk Register N.B Work is underway with an External Risk Consultant to improve the format of the Corporate Risk Register	Corporate Services	Head of Audit, Risk & Procurement		✓		✓
Statement of Accounts including Annual Governance Statement for Carmarthenshire CC & Dyfed Pension Fund <ul style="list-style-type: none"> To be received 	Corporate Services	Head of Financial Services			✓	✓

Subject area and brief description of nature of report	Lead Department	Responsible Officer	To Audit Committee:			
			Jan 2017	March 2017	July 2017	Sept 2017
<ul style="list-style-type: none"> To be approved 						
Burry Port Harbour Accounting Statement 2015-16 <ul style="list-style-type: none"> To be received To be approved 	Corporate Services	Head of Financial Services			✓	✓
Audit enquiries to those charged with governance and management for: <ul style="list-style-type: none"> Carmarthenshire CC Dyfed Pension Fund 	Corporate Services	Head of Financial Services			✓	
Single Tender Action	Corporate Services	Director of Corporate Services	As required			
Minutes for noting: <ul style="list-style-type: none"> Grants Panel Corporate Governance Group Risk Management Steering Group 	Corporate Services	Head of Audit, Risk & Procurement Head of Financial Services	✓	✓	✓	✓
Wales Audit Office:	Corporate Services	Wales Audit Office				
<ul style="list-style-type: none"> Audit Plan Update 			✓	✓	✓	✓
<ul style="list-style-type: none"> Annual Improvement Report 				✓		

Subject area and brief description of nature of report	Lead Department	Responsible Officer	To Audit Committee:			
			Jan 2017	March 2017	July 2017	Sept 2017
<ul style="list-style-type: none"> • Financial Statements – ISA260 Report presented to those charged with Governance)in relation to the Statement of Accounts for <ul style="list-style-type: none"> ○ Carmarthenshire CC ○ Dyfed Pension Fund 						✓
<ul style="list-style-type: none"> • Letter of Representation <ul style="list-style-type: none"> ○ Carmarthenshire CC ○ Dyfed Pension Fund 						✓
<ul style="list-style-type: none"> • Annual Audit Letter: <ul style="list-style-type: none"> ○ Carmarthenshire CC ○ Dyfed Pension Fund 			✓			
<ul style="list-style-type: none"> • Certification of Grants and Returns <ul style="list-style-type: none"> ○ 2015-16 				✓		
<ul style="list-style-type: none"> • Review of the application of Equalities impact Assessment in relation to Council improvement priorities 						
<ul style="list-style-type: none"> • LG Improvement Study 1 – Council funding of third sector services 						
<ul style="list-style-type: none"> • LG Improvement Study 2 – The strategic approach to councils to income generation and charging for services 						

Subject area and brief description of nature of report	Lead Department	Responsible Officer	To Audit Committee:			
			Jan 2017	March 2017	July 2017	Sept 2017
<ul style="list-style-type: none"> • National Study – The effectiveness of local community safety partnerships 						
<ul style="list-style-type: none"> • Auditor General’s fees <ul style="list-style-type: none"> ○ Financial Audits: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Carmarthenshire CC ▪ Dyfed Pension Fund ○ Performance Audit 				✓		

Audit Committee Training / Informal Sessions

Subject area and brief description of nature of report	Lead Department	Responsible Officer	Dates	
			Feb 2017	July 2017
Audit Committee Self-Assessment	Corporate Services	Director Corporate Services Head of Audit, Risk & Procurement	✓	
Risk Register	Corporate Services	Director Corporate Services Head of Audit, Risk & Procurement	✓	
Statement of Accounts	Corporate Services	Director Corporate Services Head of Financial Services		✓

PWYLLGOR ARCHWILIO

6^{ed} O IONAWR 2017

Y newyddion diweddaraf ynghylch Cynllun Gweithredu y Cyfleusterau Arfordirol

Yr argymhellion / penderfyniadau allweddol sydd eu hangen:

- Bod y Pwyllgor yn cymeradwyo'r cynnydd a'r amcanion gwaith parhaol.

Rhesymau:

- Nodi'r cynnydd ynghylch rhoi Cynllun Gweithredu y Cyfleusterau Arfordirol ar waith.
- Yng nghyfarfod yr 22ain o Fawrth 2016, cafwyd cais gan y Pwyllgor Archwilio am adroddiad cynnydd bob chwarter.

Ymgynghorwyd â'r pwyllgor craffu perthnasol:	AMHERTHNASOL
Angen i'r Bwrdd Gweithredol wneud penderfyniad:	AMHERTHNASOL
Angen i'r Cyngor wneud penderfyniad:	AMHERTHNASOL

Aelod y Bwrdd Gweithredol sy'n gyfrifol am y Portffolio:
Cyng. Meryl Gravell (Adfywio ac Hamdden)

Y Gyfarwyddiaeth: Cymunedau Enw Pennaeth y Gwasanaeth: Ian Jones Awdur yr adroddiad: Ian Jones	Swydd: Pennaeth Hamdden	Rhif Ffôn / Cyfeiriad E-bost: 01267 228309 ijones@sirgar.gov.uk
--	---------------------------------------	--

EXECUTIVE SUMMARY

AUDIT COMMITTEE

6th JANUARY 2017

Coastal Facilities Action Plan Update

The attached action plan summarises the agreed work and progress to date by the Coastal Facilities Team to improve its processes following the Internal Audit Summary presented to the Audit Committee at its meeting on the 22nd March 2016.

DETAILED REPORT ATTACHED?

YES

IMPLICATIONS

I confirm that other than those implications which have been agreed with the appropriate Directors / Heads of Service and are referred to in detail below, there are no other implications associated with this report.

Signed: Ian Jones Head of Leisure

Policy, Crime & Disorder and Equalities	Legal	Finance	ICT	Risk Management Issues	Staffing Implications	Physical Assets
NONE	YES	YES	YES	YES	YES	YES

2. Legal – Appropriate advice is now being sought from Legal, Property Management, Finance, Health & Safety, Internal Audit and Risk to ensure revised procedures are legally compliant.

3. Finance – Significant focus of review to ensure that Financial Procedure Rules are fully complied with.

4. ICT – New technology to be introduced where this improves control.

5. Risk Management – Increased focus on evaluating exposure to risk and addressing weaknesses identified.

6. Staffing Implications – Action Plan addresses concerns identified re recruitment and safety of staff.

7. Physical Assets – Leisure to work closer with Environment Department to ensure proper arrangements for maintenance and control of physical assets.

CONSULTATIONS

I confirm that the appropriate consultations have taken in place and the outcomes are as detailed below:

Signed: Ian Jones Head of Leisure

1. Scrutiny Committee – N/A
2. Local Member(s) – N/A
3. Community / Town Council – N/A
4. Relevant Partners – N/A
5. Staff Side Representatives and other Organisations – N/A

**Section 100D Local Government Act, 1972 – Access to Information
List of Background Papers used in the preparation of this report:**

THESE ARE DETAILED BELOW:

Title of Document	File Ref No. / Locations that the papers are available for public inspection
Audit Committee (22nd March 2016)	Cymraeg http://democratiaeth.sirgar.llyw.cymru/ieListDocuments.aspx?CId=163&MId=179&Ver=4 English http://democracy.carmarthenshire.gov.wales/ieListDocuments.aspx?CId=163&MId=179&Ver=4
Coastal Facilities – Audit Committee (8th July 2016)	Cymraeg http://democratiaeth.sirgar.llyw.cymru/ieListDocuments.aspx?CId=163&MId=445&Ver=4 English http://democracy.carmarthenshire.gov.wales/ieListDocuments.aspx?CId=163&MId=445&Ver=4

	Summary Of Issues	Recommendations	Rating	Comments / Agreed Actions	Responsible Officer	Target Date
	Non-Compliance with Financial Procedure Rules (R1 –R7)		***			
R1	Whilst previous Internal Audit reports and senior managers concerns have identified significant issues in the administration of facilities these issues have not been satisfactorily addressed or resolved.	Adequate management arrangements should be established and appropriate action taken where issues in the administration of facilities are identified in order to ensure they do not continue.		<p>HOS meeting managers formally on once a week to oversee improvement plan.</p> <p>Additional staffing resource and expertise brought into service: Senior Business Support Manager for the Communities Department seconded to Acting Senior Manager role for Countryside; and Business & Projects Manager assisting from Leisure division.</p> <p>New structure agreed and being implemented for PCP and wider Countryside service which will become the Outdoor Recreation unit.</p> <p>3 new senior managerial posts created to bring vision, purpose and clarity to the unit.</p> <p>All business functions including income collection and adherence to financial regulations to be managed by Senior Business Support Manager for Communities Dept as part of new structure</p> <p>Clear roles, responsibilities and accountabilities agreed throughout the structure.</p> <p>Temporary staffing appointments have been approved and recruited for additional cleaners, park attendants and wardens pending the implementation of the re-alignment to deal with demand over the busy Summer period</p>	Head of Service	<p>In place</p> <p>In place</p> <p>In place</p> <p>Structure agreed (expressions of interest out for 3x senior posts. Confirm in post initiated for relevant posts. Full implementation by end March '17)</p> <p>In place</p> <p>Agreed for interim, and fully once whole structure is implemented</p> <p>Completed</p>

	Summary Of Issues	Recommendations	Rating	Comments / Agreed Actions	Responsible Officer	Target Date
R2	<p>It was identified that the Authority's approved policies and procedures and in some instances statutory legislation were not being fully complied with. These include:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Financial Procedure Rules, • Contract Procedure Rules, • Quotation Procedure Rules, • Transport & Engineering Unit Policy, • Health & Safety, • Building Regulations, • Control of Vibration at Work Regulations, • H.R. Policies. <p>Procedure manuals had been established to provide guidance to staff in performing their duties however these were not always available or up to date.</p>	<p>The Authority's approved policies and procedures and statutory legislation should be fully complied with.</p>		<p>As part of the re-alignment noted in R1 above, roles and responsibilities will be clarified with established departmental Business Support Team taking a lead role on all compliance matters, assisting new service managers with budget monitoring, procurement, income reconciliation, and HR management</p> <p>Procedural manuals and work instructions are being updated and signed off with assistance from central support services and departments. These will be made available through the Council File Plan for each service / site, with appropriate staff training provided where necessary.</p> <p>All property maintenance work and improvements now go through property Services.</p> <p>All equipment and machinery is now procured and serviced via the fleet management team in Environment Department.</p> <p>Health and safety advisors spent 6 weeks at site(s) during July and August reviewing and updating policies, procedures and risk assessments with staff, including normal and emergency operating procedures.</p>	<p>Acting Senior Countryside Manager</p>	<p>Interim arrangements in place pending new appointments</p> <p>Many are in place, but others will continue to be developed over Winter months. Aim to complete by end March '17</p> <p>In place</p> <p>In place</p> <p>In place and ongoing for review of risk assessments and operating procedures</p>

	Summary Of Issues	Recommendations	Rating	Comments / Agreed Actions	Responsible Officer	Target Date
R3	It was not possible to place an assurance that all income due has been collected, recorded, banked, monitored and accurately reflected in the Authority's accounts.	All income due should be fully identified, collected, recorded, banked, monitored and recorded accurately in the Authority's accounts.		<p>Departmental Business Support Team taking a lead role on income collecting processes and reconciliation to ensure compliance with financial regulation.</p> <p>Aim is to reduce cash transactions and handling as much as possible, which requires some infrastructure investment (in hand) e.g.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - New automated barrier system planned for PCP entrance - On-line booking system for caravan and camping site 	<p>Acting Senior Countryside Manager</p> <p>HOS is overseeing the development of a new site masterplan for PCP including new toilet / shower block for campsite & new café / visitor hub</p>	<p>Most parts of process already reviewed and new processes in place for banking & reconciliation, aim to complete by Feb '17</p> <p>Masterplan agreed by Exec Board in Summer 2016</p>

	Summary Of Issues	Recommendations	Rating	Comments / Agreed Actions	Responsible Officer	Target Date
R4	It is not possible to place an assurance that all assets are fully accounted for.	A list of all assets should be maintained which uniquely identifies individual assets including their location. This should be subject to physical check by an independent person at least on an annual basis. In addition, there should be a record of the movement of all assets.		A full list of assets is being compiled for all sites, which will be updated annually for tools, machinery and fixed equipment etc, and tracked through a 'live' stock inventory for goods and materials. Lists will be kept on the Council file Plan. A nominated officer will be responsible for maintaining these records at each site, countersigned by a Senior Manager.	Rangers, countersigned by Acting Senior Countryside Manager	PCP inventory completed. Looking at Mynydd Mawr site next – aim to complete by end Feb '17

	Summary Of Issues	Recommendations	Rating	Comments / Agreed Actions	Responsible Officer	Target Date
R5	The management, administration and monitoring of agreements / leases for private enterprises and for events held is poor.	Procedures should be established for the proper management, administration and monitoring of agreements / leases for private enterprises and for events held, in consultation with other relevant Sections of the Authority.		<p>Procurement / Corporate Property / Legal Services are now fully involved in all of these agreements.</p> <p>The catering tender for PCP is currently being reviewed with support from the procurement section.</p> <p>All agreements are listed on a partnership matrix which defines lead responsibility between the service and corporate property.</p> <p>A new events registration process is being put in place with Licencing and H&S officers.</p>	<p>Acting Senior Countryside Manager</p> <p>Temp catering arrangement for Summer '16. Looking to procure temporary provision again for Spring / Summer '17 season whilst café re-furb is ongoing at PCP</p>	<p>Apr 17' & Ongoing (Many of these have been extended / reviewed, but extensive list to work through)</p> <p>In place and being updated as each is reviewed</p> <p>Interim arrangement in place, formalise when new appointments made, by March '17</p>

Tudaleigh

	Summary Of Issues	Recommendations	Rating	Comments / Agreed Actions	Responsible Officer	Target Date
R6	<p>The current controls in place and the performance management information available for the management and administration of the ski slope and ski shop are weak and ineffective. In addition there were areas of non-compliance with the Authority's and locally set policies and procedures.</p>	<p>A review of the ski slope and shop should be undertaken to establish the appropriateness of the services being offered.</p> <p>Where services are accepted as appropriate then procedures should be improved to ensure there are strong and effective controls in place for the management and administration of the site.</p>		<p>The Ski Centre has been transferred over to the Sports and Leisure Unit.</p> <p>A review of the purpose of the facility and the shop has been completed and discussed with audit / and finance. This includes a procurement, sales and disposal policy for goods.</p> <p>Roles and responsibilities on site have been clarified with staff.</p> <p>A new Gladstone till system is being installed with accepted operating procedures consistent with Leisure Centres introduced on site.</p>	<p>Actif Facilities Manager (South).</p> <p>Head of Service</p>	<p>Completed</p> <p>Shop is being closed down – aim to sell / dispose of all stock by end March '17</p> <p>Completed</p> <p>Jan '17</p>

	Summary Of Issues	Recommendations	Rating	Comments / Agreed Actions	Responsible Officer	Target Date
R7	<p>It was not possible to demonstrate an adequate control on the use of facilities. This includes</p> <ul style="list-style-type: none"> • Spot checks on the use of facilities to ensure all clients have paid the appropriate charges. • Unannounced cash ups undertaken in accordance with Financial Procedure Rules. • Use of internal departments with specialist knowledge. • Adequate control of items for resale. 	<p>Procedures should be put in place to ensure an adequate control on the use of facilities.</p>		<p>Departmental Business support team will provide an independent, internal review and monitoring role to ensure compliance with financial regulations</p> <p>Finance, H&S, property, legal, procurement, and transport divisions now fully engaged on all aspects of management within the service.</p> <p>Unannounced cash ups and reconciliations have already commenced at PCP by BSU.</p> <p>See R6 for new policy on procurement, sales, and disposal of goods at Ski Centre.</p> <p>Countryside framework being reviewed with procurement, with aim of aligning as much as possible under Environment dept frameworks</p> <p>Season ticket allocations reviewed, with many previously allocated for franchise operators. New process introduced for issue and control of passes</p>	<p>Acting Senior Countryside Manager</p> <p>Head of Service</p> <p>Acting Senior Countryside Manager</p>	<p>In place (more work to be done on point of sale systems – tills, complete by Jan '17)</p> <p>In place</p> <p>In place</p> <p>March '17</p> <p>Temporary extension report with Director of Resources for sign off</p> <p>In place</p>

Tudalen
2017

	Summary Of Issues	Recommendations	Rating	Comments / Agreed Actions	Responsible Officer	Target Date
	Risk Management & Business Continuity Strategy (R8-R10)		***			
R8	Arrangements for the storage of fuel at the PCP Depot are inadequate with safety and security issues being identified.	Adequate safety, security and monitoring arrangements should be implemented for fuel stored at the Park.		Condition survey of depot undertaken by property services with schedule of work drawn up to re-furb for practical and H&S purposes New systems and procedures developed with H&S advisors for fuel storage and draw down.	Acting Senior Countryside Manager	Survey completed. Schedule of works being worked through In place

	Summary Of Issues	Recommendations	Rating	Comments / Agreed Actions	Responsible Officer	Target Date
R9	<p>There was no evidence that staff had been properly trained in the use of all plant and machinery that had been procured directly by the park.</p> <p>There were no records of regular maintenance checks undertaken by staff.</p> <p>Whilst vibration monitoring equipment is available this has not been fitted to all relevant machinery and did not appear to be in use on any piece of equipment.</p>	<p>All staff should be appropriately trained in the use of all machinery at the park.</p> <p>Evidence of regular maintenance checks should be maintained to demonstrate equipment is safe to use.</p> <p>Vibration monitoring equipment should be fitted to all relevant equipment.</p> <p>Records should be monitored to ensure equipment is used appropriately and staff and the Authority are protected</p>		<p>Many of the staff have had training and others require refresher training. Internal training is being sourced through the Environment department to ensure all staff are fully trained on the use of equipment and to ensure consistency of procedures adopted.</p> <p>All assets including machinery will be checked and repaired by the Transport & Engineering Unit (see R4 too).</p> <p>The H&S review (see R2) in July / Aug '16 will also ensure compliance with these procedures and practices</p>	<p>Acting Senior Countryside Manager</p> <p>(Nominated officer(s) to maintain training logs under new structure)</p>	<p>Any outstanding training will be taking place over Winter months in readiness for next Spring '17 season</p> <p>In place or in hand</p> <p>Feb '17 (linked to training above)</p>

Tudalenydd

	Summary Of Issues	Recommendations	Rating	Comments / Agreed Actions	Responsible Officer	Target Date
R10	<p>Certain functions at the coastal facilities have not been discussed with the Authority's Risk Management section and may present an insurance risk for the Authority.</p> <p>Insurance provision of customers and event holders at the coastal facilities are not always obtained. Without current insurance the Authority may suffer losses caused by or to users of facilities.</p>	<p>All activities should be subject to a robust registration and checking procedure to protect the authority</p>		<p>New event booking procedures are being developed in conjunction with Licensing and Health & Safety staff to safeguard the authority.</p> <p>New charges agreed as part of charging policy.</p> <p>Events / activities management protocol and procedures (relevant to scale of event / activity) to be finalised with input from H&S team.</p> <p>Proof of public liability insurance will be obtained and records held on CFP.</p> <p>New structure identifies 3 posts with varying levels of responsibility for event management within the service</p>	<p>Acting Senior Countryside Manager</p>	<p>By end Jan '17 In readiness for next Spring / Summer '17 bookings</p> <p>Completed, as of budget setting process for Apr '17</p> <p>In hand</p> <p>In place (where required)</p> <p>Appoint by end Mar '17 (current staff given interim roles to lead)</p>

	Summary Of Issues	Recommendations	Rating	Comments / Agreed Actions	Responsible Officer	Target Date
	Employee issues		***			
R11	<p>Staff working hours including TOIL arrangements are not always being recorded and are not being managed at an appropriate level.</p> <p>In addition, the restrictions relating to the approval for the appointment of agency staff are not being complied with.</p>	<p>A review should be undertaken of staff working arrangements to ensure they are consistent with the needs of the facilities, comply with relevant policies, procedures and locally set restrictions, and are adequately managed at an appropriate level.</p>		<p>New structure will resolve this issue.</p> <p>All agency staff appointments are now signed off by the HOS, Director, and CEX.</p> <p>Staff rota's have all been updated and agreed to ensure compliance with working directives.</p> <p>Clocking in system to be introduced at all sites.</p>	<p>HoS Acting Senior Countryside Manager to oversee once structure is in place.</p>	<p>Mar '17</p> <p>In place & Ongoing</p> <p>In place</p> <p>March 2017 (timesheets in place for interim)</p>
R12	<p>Employee Declaration of Interests are not being completed when it would be appropriate to do so.</p>	<p>Employees should complete 'Declarations of Interest' where it would be appropriate to do so.</p>		<p>All staff will be reminded of their responsibilities to declare any interests and asked to complete formally on an annual basis with a log kept for all returns. Nil returns will be requested</p>	<p>BSU Officer</p>	<p>In place and annually (April) thereafter</p>

Mae'r dudalen hon yn wag yn fwriadol

PWYLLGOR ARCHWILIO

6^{ed} O IONAWR 2017

Y newyddion diweddaraf ynghylch Cefnogi Pobl

Yr argymhellion / penderfyniadau allweddol sydd eu hangen:

- Bod y Pwyllgor yn cymeradwyo'r gwelliannau a'r amcanion gwaith parhaol.

Rhesymau:

- Nodi'r argymhellion Archwiliad Mewnol ar gyfer Adolygiad Grant 2015/16 a nodi cynnydd a gweithredu arfaethedig y Tîm Cefnogi Pobl.
- Yng nghyfarfod y 10fed o Orffennaf 2015, cafwyd cais bod adroddiad gwelliant yn cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor Archwilio bob chwarter. Hefyd, cafwyd cais am ddiweddariad ynghylch adolygiad Archwilio Mewnol a gyflawnwyd ar gyfer yr Archwiliad Grant 2015/16.

Ymgynghorwyd â'r pwyllgor craffu perthnasol:	Amherthnasol
Angen i'r Bwrdd Gweithredol wneud penderfyniad:	Amherthnasol
Angen i'r Cyngor wneud penderfyniad:	Amherthnasol

Aelodau'r Bwrdd Gweithredol sy'n gyfrifol am y Portffolio:

- Cyng. David Jenkins (Adnoddau)
- Cyng. Jane Tremlett (Gofal Cymdeithasol ac Iechyd)

<p>Y Cyfarwyddiaethau: Cymunedau / Gwasanaethau Corfforaethol</p> <p>Enw Penaethiaid y Gwasanaethau:</p> <p>Phil Sexton</p> <p>Chris Harrison</p>	<p>Swyddi:</p> <p>Pennaeth Archwilio, Risg a Chaffael</p> <p>Pennaeth Comisiynu Strategol ar y Cyd</p>	<p>Rhifau Ffôn / Cyfeiriadau E-bost:</p> <p>01267 246217 psexton@sirgar.gov.uk</p> <p>chris.harrison@pembrokeshire.gov.uk</p>
---	---	--

Y Cyfarwyddiaethau: Cymunedau / Gwasanaethau Corfforaethol	Swyddi:	Rhifau Ffôn / Cyfeiriadau E-bost:
Awduron yr adroddiad: Helen Pugh	Rheolydd Archwilio a Risg	01267 246223 hpugh@sirgar.gov.uk
Neil Edwards	Rheolwr Diogelu a Chomisiynu	01267 228952 nedwards@sirgar.gov.uk

EXECUTIVE SUMMARY

AUDIT COMMITTEE

6th JANUARY 2017

Supporting People Update

The attached report summarises the main findings of the Internal Audit Review of the 2015/16 Grant Review noting issues arising that have previously been submitted to the Audit Committee.

The report also summarises the progress made to date by the Supporting People Team to address each issue with the proposed work and timeline to continue to address the issues identified.

DETAILED REPORT ATTACHED?

YES

IMPLICATIONS

We confirm that other than those implications which have been agreed with the appropriate Directors / Heads of Service and are referred to in detail below, there are no other implications associated with this report.

Signed: **Phil Sexton** **Head of Audit, Risk & Procurement**
Chris Harrison **Head of Strategic Joint Commissioning**

Policy, Crime & Disorder and Equalities	Legal	Finance	ICT	Risk Management Issues	Staffing Implications	Physical Assets
NONE	NONE	YES	NONE	NONE	NONE	NONE

3. Finance – Reviews carried out to ensure systems in place comply with the Authority’s Financial Procedure Rules, Grants Manual and the Welsh Government Grants Terms and Conditions.

CONSULTATIONS

We confirm that the appropriate consultations have taken in place and the outcomes are as detailed below:

Signed: **Phil Sexton** **Head of Audit, Risk & Procurement**
Chris Harrison **Head of Strategic Joint Commissioning**

1. **Scrutiny Committee** – N/A
2. **Local Member(s)** – N/A
3. **Community / Town Council** – N/A
4. **Relevant Partners** – N/A
5. **Staff Side Representatives and other Organisations** – N/A

Section 100D Local Government Act, 1972 – Access to Information
List of Background Papers used in the preparation of this report:

THESE ARE DETAILED BELOW:

Title of Document	File Ref No. / Locations that the papers are available for public inspection
Internal Audit Plan Update 2014/15 and 2015/16 – Audit Committee (10th July 2015)	Cymraeg http://online.carmarthenshire.gov.uk/agendas/cym/PARC20150710/MINUTES.HTM English http://online.carmarthenshire.gov.uk/agendas/eng/AUDC20150710/MINUTES.S.HTM

Audit Issues		Departmental Response		
	Issue	Recommendation	Progress to Date	Proposed work and timetable
R1	<p><u>In-house Service Provision</u> At the time of the Audit review Internal Audit confirmed that Memoranda of Understanding (MOU) had been formulated for all services provided internally with the exception of 'Adult Placement & Learning Disabilities' which is currently under review. It was identified that there was often a lack of compliance with MOU, as a result there is a risk that expenditure relating to services provided in-house is ineligible under the terms and conditions of the Supporting People Grant.</p>	<p>The MOU for 'Adult Placement & Learning Disabilities' should be completed as soon as possible.</p> <p>Procedures should be formulated to ensure any non-compliance with MOU's identified are addressed appropriately and payments only made in respect of eligible expenditure.</p> <p>In accordance with the terms and conditions, in-house and externally provided services should be treated equally with a view to achieving best value and consistency across the system.</p>	<p>The Adult Placement or Shared Lives service is currently being evaluated. It is anticipated that the information gathering part of the evaluation process will be complete by the end of January 2017.</p> <p>In-house services that are subject to MOU's have been monitored during 2016/17. Where non-compliance has been an issue, service managers have been made aware of this and remedial action requested. In-house providers have been informed of their responsibility to provide evidence of eligible activity and the consequences of non-compliance.</p>	<p>The MOU will be in place as from April 2017.</p> <p>A procedure to ensure that any non-compliance with the MOU are addressed appropriately will be formulated in Spring 2017.</p>
R2	<p><u>Outcomes</u> It was previously reported that monthly monitoring returns and outcome details continue to be completed by providers based on information required by Welsh Government and that documentation was not available to</p>	<p>The total outcomes information supplied by providers should be verified on a regular basis to source documentation to ensure information being provided is accurate and consistent with the</p>	<p>At the start of the 2016/17 financial year, the Carmarthenshire SP Team joined the outcomes collection model that is being used by the remainder of the Mid and West Wales region. This model is based on collection of data via Snap Surveys. This provides a</p>	<p>A formal process for monitoring outcomes including where issues are identified will be in place for the first outcome reporting period of 2017 which will be July.</p>

Tudalen 51

Tudalen 52

Audit Issues		Departmental Response		
Issue	Recommendation	Progress to Date	Proposed work and timetable	
<p>support the outcomes claimed against the grant.</p> <p>It is acknowledged that this information is checked for reasonableness with any errors referred back to the provider who must confirm that the information is accurate and that contract monitoring meetings are now held with providers.</p> <p>However the total outcomes claimed are not verified to source documents to ensure their accuracy and that the information being provided to Welsh Government is accurate</p> <p>In addition, the minutes of the meetings reflect the issue that in some instances it was difficult to verify the outcomes.</p>	<p>requirements of the Welsh Government.</p> <p>Adequate documentation should be available to support all outcomes claimed.</p> <p>Where issues are identified a formal process should be established to ensure they are addressed appropriately.</p>	<p>much more accurate submission of data from service providers. It simplifies the process of validating source data supplied by providers.</p> <p>A conversation took place between Internal Audit and Supporting People on 29th November where the documentation required to support all outcomes claimed were discussed and agreed. This will be implemented for the outcome monitoring visits that will take place in January/February 2017.</p>		
R3	<p><u>Management Charges</u></p> <p>For the first time this year, the 'Schedule 4 – Audit Certificate' requires certification that 'management charges for services are below 10%'</p> <p>Currently the management charge is included in contract prices and Internal Audit have been advised that it is not always possible to identify the exact percentage that</p>	<p>Procedures should be established and evidence maintained to demonstrate that the management fee applied does not exceed 10% as required by the terms and conditions of the grant.</p>	<p>The recent locality based floating support tender exercise was based on the premise that management charges are 10% or less as indicated in the Welsh Government Guidance dated July 2013.</p>	<p>It is anticipated that service providers who tender for future services will be expected to evidence the management charges submitted. The default position for the Supporting People Team will be that management charges will be</p>

Audit Issues		Departmental Response	
Issue	Recommendation	Progress to Date	Proposed work and timetable
<p>has been applied by contractors as there is not always a breakdown of the costs. It is acknowledged that all services to be funded by Supporting People are to be retendered in the next 18months and the management fee will be requested to be costed separately in the tender specification documents and in the evidence expected from the third party during this process.</p>			10% or less with justifications requested for charges over 10%
<p>R4 Contracts In order to address the issue of non-compliance with the Authority's Contract Procedure Rules, a status report and subsequent report update have been formulated. This has resulted in Interim Contracts being issued and further actions being identified meaning firm decisions are yet to be made. Whilst many of the Interim contracts were only signed the end of 15/16 or the beginning of 16/17, they are set to expire next year. It is therefore important that decisions are made and a clear timetable put in place in order to ensure compliance with the</p>	<p>The Authority's Contract Procedure Rules should be fully complied with. In addition, in accordance with the terms and conditions of the grant services required must be bought in a competitive and sustainable way so as to demonstrate that best value in the use of public funds has been achieved.</p>	<p>The Supporting People will give consideration to the best way of doing this. The Supporting People Team has sought and been granted exceptions to the Contract Procedure Rules to extend some of the interim arrangements put in place in 2015. This extends some of the Interim Contracts to April 2018. This is to give the Supporting People Team opportunity to investigate joint commissioning opportunities with Pembrokeshire County Council's Supporting People Team to realise efficiencies</p>	<p>Meetings are to commence in January 2017 with Pembrokeshire County Council's Supporting people Team to schedule pre-tender work. This will enable service specifications to be written and consulted upon so that new, appropriately procured services are in place by April 2018.</p>

Tudalen 53

Tudalen 54

Audit Issues		Departmental Response	
Issue	Recommendation	Progress to Date	Proposed work and timetable
<p>Authority's Contract Procedure Rules.</p> <p>A review of a sample of service provision identified that where contracts existed dates on contracts and specifications were not always consistent. In addition, there was one instance where there was no specific specification / contract relating to the provision of the supporting people element.</p>		<p>and a more strategic approach to services.</p>	
<p>R5 Eligibility</p> <p>Eligibility of a sample of participants is now undertaken during the contract monitoring visits to the contractors. However there is no formal process for the monitoring of service user eligibility to ensure consistency and a record is not maintained to support what checks have been undertaken or what records have been reviewed. A review of the minutes produced from the contract monitoring visits highlights that it was not always possible to verify the eligibility of service users.</p> <p>In addition, Internal Audit have been advised that the eligibility of</p>	<p>A formal process should be established for the monitoring of eligibility of service users.</p> <p>Service providers should be reminded of the requirement to maintain adequate records to demonstrate eligibility.</p> <p>All checks should be formally recorded as evidence of the checks being undertaken in order to demonstrate that the grant is only being used for the purpose intended.</p>	<p>As stated in the Audit Issues, eligibility of a sample of participants is currently being undertaken though it is acknowledged that this process needs to be formalised.</p>	<p>A formal process will be put in place in January/February 2017 that will detail the eligibility criteria and the evidence that will be requested to prove eligibility. This will also detail how checks will be recorded formally and evidenced in order to demonstrate that the grant is only being used for the purpose intended.</p>

Audit Issues		Departmental Response		
Issue	Recommendation	Progress to Date	Proposed work and timetable	
	all service users relating to supported living is checked on an individual basis although there is no evidence to support this.			
R6	<p>Monitoring Previously Internal Audit reported that there was no evidence available that overall monitoring of the progress of the grant including total project outputs against targets, project finances, etc as required by the Project Grants Manual, nor monitoring by a senior manager had been undertaken on a regular basis</p> <p>Internal Audit have been advised that whilst this issue remains outstanding, feedback reports are produced by the Procurement & Contracting Officer for the Safeguarding & Commissioning Manager.</p>	<p>Overall monitoring of the project including project progress, total project outputs, finances, etc should be undertaken at least on a quarterly basis and evidenced as required by the Project Grants Manual.</p>	<p>During 2016/17 a system has been developed that looks at the overall project progress in terms of the finances. This was introduced in October 2016 and gives a monthly indication of the progress of the Grant payments. This has enabled the feedback reports to be more informed.</p> <p>In addition, there are regular meetings between officers of the Supporting people team and Accountancy to review the grant and ensure it is being managed effectively, efficiently and economically</p>	<p>This is acknowledged as an area that needs to be consolidated and improved.</p> <p>Formal quarterly grant monitoring meetings will be arranged during 2017 to record project progress and outputs as per the Project Grants Manual.</p> <p>In addition, there will be continued external scrutiny between the Supporting People Team and Accountancy.</p>
R7	<p>Expenditure Testing of a sample of expenditure transactions was undertaken (10 subsidy claims & 10 invoices) and it was identified that the Authority's Financial Procedure Rules and the Terms & Conditions of the grant had not been fully complied with.</p>	<p>The requirements of the terms and conditions of the grant and the Authority's Financial Procedure Rules should be fully complied with.</p>	<p>The payments function was transferred to the Business Support division of the Department for Communities during 2016/17.</p> <p>This has shown considerable improvement during 2016/17.</p>	<p>Evidence to support all elements of accruals actioned in April 2017 will be made available.</p>

Tudalen 55

Tudalen 56

Audit Issues		Departmental Response	
Issue	Recommendation	Progress to Date	Proposed work and timetable
In addition, testing of a sample of accruals identified that there was not always sufficient evidence available to support all elements of the accrual.	All invoices/provider claims should be date stamped and authorised prior to payment. Evidence should be available to support all elements of accruals actioned.	It is hoped that this matter will be resolved fully for 2017/18	
R8 <u>Subsidy Payments</u> Guidance received from WG in 2002 specified that existing tenants should be protected against transitional costs. As a consequence of a previous Internal Audit recommendation a review was undertaken to establish whether the grant should be used for this purpose and a report was taken to the Supporting People Planning Group where it was recommended to refer any decision to DMT. However, the exercise did not review individuals to ensure their eligibility. As a result, the issue of whether all individual payments are eligible currently remains outstanding.	The review of the process regarding the tenant subsidy payments needs to be completed to ensure such payments continue to be eligible.	The Supporting People Team has prepared a paper detailing a number of options and presented it to the Supporting People Planning Group. A discussion has also taken place in the Departmental Management team regarding this.	The Supporting People Team will action the decision made during 2017/18.

PWYLLGOR ARCHWILIO

6^{ed} O IONAWR 2017

Diweddariad Swyddfa Archwilio Cymru i Bwyllgor Archwilio Cyngor Sir Caerfyrddin – Rhagfyr 2016

Yr argymhellion / penderfyniadau allweddol sydd eu hangen:

- Bod y Pwyllgor yn derbyn adroddiad Swyddfa Archwilio Cymru a nodir uchod.

Rhesymau:

- Mae Swyddfa Archwilio Cymru yn cyflawni gwaith archwilio ariannol a pherfformiad yn y Cyngor. Mae'r adroddiad yn crynhoi gwaith archwilio y Swyddfa hyd at Rhagfyr 2016.

Ymgynghorwyd â'r pwyllgor craffu perthnasol: AMHERTHNASOL
 Angen i'r Bwrdd Gweithredol wneud penderfyniad: NAC OES
 Angen i'r Cyngor wneud penderfyniad: NAC OES

Aelod y Bwrdd Gweithredol sy'n gyfrifol am y Portffolio:
 Cyng. David Jenkins (Adnoddau)

Y Gyfarwyddiaeth: Gwasanaethau Corfforaethol Enw Pennaeth y Gwasanaeth: Owen Bowen Awdur yr adroddiad: Owen Bowen	Swydd: Pennaeth Gwasanaethau Cyllidol	Rhif Ffôn / Cyfeiriad E-bost: 01267 224886 obowen@sirgar.gov.uk
---	--	--

EXECUTIVE SUMMARY

AUDIT COMMITTEE

6th JANUARY 2017

Wales Audit Office update to Carmarthenshire County Council's Audit Committee – December 2016

This report summarises the progress on the Wales Audit Office's audit work as at December 2016.

DETAILED REPORT ATTACHED?

YES

IMPLICATIONS

I confirm that other than those implications which have been agreed with the appropriate Directors / Heads of Service and are referred to in detail below, there are no other implications associated with this report.

Signed: Owen Bowen Head of Financial Services

Policy, Crime & Disorder and Equalities	Legal	Finance	ICT	Risk Management Issues	Staffing Implications	Physical Assets
NONE	NONE	NONE	NONE	NONE	NONE	NONE

CONSULTATIONS

I confirm that the appropriate consultations have taken in place and the outcomes are as detailed below:

Signed: Owen Bowen Head of Financial Services

1. Scrutiny Committee – N/A
2. Local Member(s) – N/A
3. Community / Town Council – N/A
4. Relevant Partners – N/A
5. Staff Side Representatives and other Organisations – N/A

**Section 100D Local Government Act, 1972 – Access to Information
List of Background Papers used in the preparation of this report:**

THERE ARE NONE

Title of Document	File Ref No. / Locations that the papers are available for public inspection

Mae'r dudalen hon yn wag yn fwriadol

Carmarthenshire County Council Audit Committee Update – December 2016

Financial audit work 2015-16 – Dyfed Pension Fund

Activity	Scope	Status
Audit Plan	Plan of financial audit work for 2015-16.	Audit Committee March 2016.
Financial Statements/Annual Audit Letter	Audit of the Pension Fund's 2015-16 financial statements and Annual Audit Letter.	Audit Committee September 2016.

Financial audit work 2015-16 – Carmarthenshire County Council

Activity	Scope	Status
Certification of Grants and Returns 2014-15	Summary of grants and returns certification work 2014-15.	Audit Committee July 2016.
Audit Plan 2016	Plan of financial audit work for 2016-17.	Audit Committee March 2016.
Financial Statements 2015-16	Audit of the Council's 2015-16 financial statements.	Audit Committee September 2016.
Annual Audit Letter	Report summarising our 2015-16 financial audit work.	Audit Committee January 2017
Agreed Action Plan For 2016-17 Accounts Preparation and Audit Process	Summary of agreed actions for making improvements to the 2016-17 accounts preparation and audit processes.	Audit Committee January 2017

Performance work 2015-2016 - Carmarthenshire County Council

Activity	Scope	Status
Corporate Assessment	Review of the Council's capacity and capability to deliver continuous improvement.	Complete. Report issued January 2016. Follow up reviews 2016-17 (See Local Projects below*)
Annual Improvement Report	Annual review of Council's performance and arrangements	Complete. AIR issued April 2016
Local Project	Review of the application of Equalities Impact Assessment in relation to Council improvement priorities	Complete. Findings to be included in Governance Thematic Review.
Performance Review	Assessment of performance in relation to two of the Council's Key Improvement Priority Areas.	Complete. Assessment included in Annual Improvement Report issued April 2016
Financial Management and Financial Position Summary - 2	Further work on our financial management arrangements following up our 2014-2015 review, and looking forward to 2016-2017 budget setting and savings proposals. There will also be a focus on reserves position.	Complete. Issued – January 2016
Governance and Performance Reviews; inform the Corporate Assessment Report.	Human Resources Review. Information technology Review. Information Management Review. Asset Management Review. Partnership Review.	Complete. Informed Corporate Assessment report issued January 2016.
LG Improvement Study 1 – Council funding of third-sector services	Underway	Report being drafted. Anticipated publishing in late 2016/early 2017

LG Improvement Study 2 - The strategic approach of councils to income generation and charging for services	Underway	Report published 10 th November 2016
National Study – The effectiveness of local community safety partnerships	Underway	National Report publication date 18 th October 2016

Performance work 2016-2017 - Carmarthenshire County Council

Activity	Scope	Status
Audit Plan	Plan of performance audit work for 2016-17.	Audit Committee March 2016
Improvement Plan Audit – 2016-2016	Audit of the discharge of the Council's duty to publish an improvement plan.	Review of ARIP complete. Certificate issued Presented to Audit Committee September 2016
Assessment of performance	Audit of the discharge of the Council's duty to publish an assessment of performance.	As above
Annual Improvement Letter	Letter from AGW reviewing Council's performance and arrangements	To be processed January – March 2017
Thematic Study: Financial Resilience (3)	Focus: Savings Plans	Local report draft - being issued to Council December 2016.
Thematic Study: Governance	Focus: Governance of significant changes	Local report draft – to be issued January 2017.
Thematic Study: Transformation	Focus of study to be confirmed	Projected timescale: Early 2017

Local Project*	Review of ICT arrangements – follow up of Corporate Assessment PFI	Site work (intermittent) - July to December 2016. Reporting January 2017
Local Project*	Review of progress of Corporate Assessment PFIs	Follow up work within Governance Thematic Study and further site work in January 2017. Reporting within Annual Improvement Letter 2016/17
LG Improvement Study – 1 Improving well-being through housing adaptations	Underway – Carmarthenshire Council will participate in the survey only	Survey response awaited from the Council. Closing date extended to 27 January 2017.
LG Improvement Study 2 – Strategic commissioning of learning disability services by local authorities.	Underway – Carmarthenshire Council will participate in the survey only	Survey response awaited from the Council. Closing date extended to 27 January 2017.
LG Improvement Study 3 – How local government manages demand – Homelessness services	Underway – Carmarthenshire Council is one of five sample local authorities participating in this study – involving fieldwork.	Fieldwork /interviews scheduled for week commencing 23rd January. All relevant preparatory documents received from Council.

Updated 16.12.16

PWYLLGOR ARCHWILIO

6^{ed} O IONAWR 2017

Llythyr Archwilio Blynyddol Cyngor Sir Caerfyrddin 2015/16

Yr argymhellion / penderfyniadau allweddol sydd eu hangen:

- Bod y Pwyllgor yn derbyn Llythyr Archwilio Blynyddol Cyngor Sir Gaerfyrddin ar gyfer 2015/16.

Rhesymau:

- Yr Archwilydd Cyffredinol yw'r archwilydd am Cyngor Sir Gaerfyrddin ac mae'r llythyr hwn yn crynhoi'r negeseuon allweddol sy'n codi o'r gwaith a wnaud i gyflawni ei gyfrifoldebau stadudol o dan Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004.

Ymgynghorwyd â'r pwyllgor craffu perthnasol:	NA
Angen i'r Bwrdd Gweithredol wneud penderfyniad:	NAC OES
Angen i'r Cyngor wneud penderfyniad:	NAC OES

Aelod y Bwrdd Gweithredol sy'n gyfrifol am y Portffolio:
Cyng. David Jenkins (Adnoddau)

Y Gyfarwyddiaeth: Gwasanaethau Corfforaethol Enw Pennaeth y Gwasanaeth: Owen Bowen Awdur yr adroddiad: Owen Bowen	Swydd: Pennaeth Gwasanaethau Cyllidol	Rhif Ffôn / Cyfeiriad E-bost: 01267 224886 obowen@sirgar.gov.uk
---	--	--

EXECUTIVE SUMMARY

AUDIT COMMITTEE

6th JANUARY 2017

Carmarthenshire County Council's Annual Audit Letter 2015/16

The Auditor General is the auditor for Carmarthenshire County Council and this letter summarises the key messages arising from the work carried out to discharge his statutory responsibilities under the Public Audit (Wales) Act 2004.

DETAILED REPORT ATTACHED?

YES

IMPLICATIONS

I confirm that other than those implications which have been agreed with the appropriate Directors / Heads of Service and are referred to in detail below, there are no other implications associated with this report.

Signed: Owen Bowen Head of Financial Services

Policy, Crime & Disorder and Equalities	Legal	Finance	ICT	Risk Management Issues	Staffing Implications	Physical Assets
NONE	NONE	NONE	NONE	NONE	NONE	NONE

CONSULTATIONS

I confirm that the appropriate consultations have taken in place and the outcomes are as detailed below:

Signed: Owen Bowen Head of Financial Services

1. Scrutiny Committee – N/A
2. Local Member(s) – N/A
3. Community / Town Council – N/A
4. Relevant Partners – N/A
5. Staff Side Representatives and other Organisations – N/A

**Section 100D Local Government Act, 1972 – Access to Information
List of Background Papers used in the preparation of this report:**

THERE ARE NONE

Title of Document	File Ref No. / Locations that the papers are available for public inspection

Mae'r dudalen hon yn wag yn fwriadol

24 Cathedral Road / 24 Heol y Gadeirlan
Cardiff / Caerdydd
CF11 9LJ
Tel / Ffôn: 029 2032 0500
Fax / Ffacs: 029 2032 0600
Textphone / Ffôn testun: 029 2032 0660
info@audit.wales / post@archwilio.cymru
www.audit.wales / www.archwilio.cymru

Cllr Emlyn Dole
Leader
Carmarthenshire County Council
County Hall
Jail Hill
Carmarthen
SA31 1JP

Reference: 704A2016

Date issued: 19 December 2016

Dear Cllr Dole

Annual Audit Letter – Carmarthenshire County Council 2015-16

This letter summarises the key messages arising from my statutory responsibilities under the Public Audit (Wales) Act 2004 and my reporting responsibilities under the Code of Audit Practice.

The Council complied with its responsibilities relating to financial reporting and use of resources although there remains scope for improvement in some areas

It is the Council's responsibility to:

- put systems of internal control in place to ensure the regularity and lawfulness of transactions and to ensure that its assets are secure;
- maintain proper accounting records;
- prepare a Statement of Accounts in accordance with relevant requirements; and
- establish and keep under review appropriate arrangements to secure economy, efficiency and effectiveness in its use of resources.

The Public Audit (Wales) Act 2004 requires me to:

- provide an audit opinion on the accounting statements;
- review the Council's arrangements to secure economy, efficiency and effectiveness in its use of resources; and
- issue a certificate confirming that I have completed the audit of the accounts.

Local authorities in Wales prepare their accounting statements in accordance with the requirements of the CIPFA/LASAAC Code of Practice on Local Authority Accounting in the United

Kingdom. This Code is based on International Financial Reporting Standards. On 30 September 2016 I issued an unqualified audit opinion on the accounting statements confirming that they present a true and fair view of the Council's and the Dyfed Pension Fund's financial position and transactions. I issued a certificate confirming that the audit of the financial statements had been completed on the same date. My report and certificate are contained within the Statement of Accounts.

I reported the key matters arising from the accounts audit to members of the Audit Committee in my Audit of Financial Statements report on 30 September 2016. I reported that the Council had delivered the draft financial statements in line with the statutory deadline of 30 June and that, generally, we found the information provided to be relevant, reliable, comparable, material and easy to understand.

However, we had some concerns in relation to the Council's processes as to how it valued certain types of assets. Our concerns related to:

- rates used in valuing specific assets;
- evidencing of judgements; and
- internal quality assurance arrangements.

The Council has agreed to make improvements in all these areas for 2016-17 and we will review these revised processes as part of our 2016-17 audit.

I am satisfied that the Council has appropriate arrangements in place to secure economy, efficiency and effectiveness in its use of resources but there remains scope for the Council to make further improvements

My consideration of the Council's arrangements to secure economy, efficiency and effectiveness has been based on the audit work undertaken on the accounts as well as placing reliance on the work completed under the Local Government (Wales) Measure 2009.

My Annual Improvement Report published in March 2016 concluded that the Council demonstrating ambition in its vision, with collective leadership and more robust and transparent governance, is delivering improved outcomes for its citizens although some outdated approaches may limit the speed of progress. This conclusion was reached after considering our detailed findings on performance, use of resources and governance shown below:

- **Performance** - the Council, in collaboration with partners and despite increasing pressure on budgets, is continuing to improve performance across its priority areas and has complied with the Local Government Measure 2009.
- **Use of resources** - the Council's arrangements for managing its resources have served it well in the past, but the current approach in some areas is outdated and needs to be more explicitly linked to service plans which may help to improve outcomes for citizens in the future.
- **Governance** - the Council has made good progress in establishing improved governance arrangements which are now more robust and transparent, although there are opportunities for further improvements to enable Members to be more effective in their roles.

My work to date on certification of grant claims and returns has not identified significant issues that would impact on the accounts or key financial systems.

The Council has taken a number of steps to improve grants management over a number of years and some of these actions are now delivering improvements. There remain some areas where the Council needs to improve its grant certification arrangements.

The main areas where improvements were needed are shown below:

- Non-compliance with the Council's own procurement rules;
- the awarding of funding to third parties and the subsequent checks that the grant funding has been spent in accordance with the scheme's terms and conditions;
- justification of internal charges and apportionments included in grant claims as eligible costs for grant funding; and
- supporting evidence to confirm eligible expenditure items in the claim (three claims).

I have begun my audit of the 2015-16 grants and I will report the outcomes of this work in early 2017, when the programme of certification work is complete.

The financial audit fee for 2015-16 is currently expected to be in line with the agreed fee set out in the Annual Audit Plan.

Yours sincerely

Richard Harries
For and on behalf of the Auditor General for Wales

cc. Mark James, Chief Executive
Chris Moore, Chief Finance Officer

Mae'r dudalen hon yn wag yn fwriadol

PWYLLGOR ARCHWILIO

6^{ed} O IONAWR 2017

Cyngor Sir Caerfyrddin – Camau yn deillio o archwiliad 2015/16 y cytunwyd arnynt

Yr argymhellion / penderfyniadau allweddol sydd eu hangen:

- Bod y Pwyllgor yn derbyn adroddiad Swyddfa Archwilio Cymru ar y camau yn deillio o archwiliad 2015/16 y cytunwyd arnynt.

Rhesymau:

- Mae'r adroddiad hwn yn crynhoi camau y cytunwyd arnynt a fydd yn cael eu gweithredu gan y Cyngor a Swyddfa Archwilio Cymru wrth gwblhau'r broses cyfrifon ac archwilio 2016/17.

Ymgynghorwyd â'r pwyllgor craffu perthnasol:	AMHERTHNASOL
Angen i'r Bwrdd Gweithredol wneud penderfyniad:	NAC OES
Angen i'r Cyngor wneud penderfyniad:	NAC OES

Aelod y Bwrdd Gweithredol sy'n gyfrifol am y Portffolio:

Cyng. David Jenkins (Adnoddau)

<p>Y Gyfarwyddiaeth: Gwasanaethau Corfforaethol</p> <p>Enw Pennaeth y Gwasanaeth: Owen Bowen</p> <p>Awdur yr adroddiad: Owen Bowen</p>	<p>Swydd:</p> <p>Pennaeth Gwasanaethau Cyllidol</p>	<p>Rhif Ffôn / Cyfeiriad E-bost:</p> <p>01267 224886 obowen@sirgar.gov.uk</p>
---	--	--

EXECUTIVE SUMMARY

AUDIT COMMITTEE

6th JANUARY 2017

Carmarthenshire County Council – Agreed actions arising from the 2015/16 audit

This report summarises the agreed actions that will be carried out by both the Council and the Wales Audit Office in completing the 2016/17 accounts and audit process.

DETAILED REPORT ATTACHED?

YES

IMPLICATIONS

I confirm that other than those implications which have been agreed with the appropriate Directors / Heads of Service and are referred to in detail below, there are no other implications associated with this report.

Signed: Owen Bowen Head of Financial Services

Policy, Crime & Disorder and Equalities	Legal	Finance	ICT	Risk Management Issues	Staffing Implications	Physical Assets
NONE	NONE	NONE	NONE	NONE	NONE	NONE

CONSULTATIONS

I confirm that the appropriate consultations have taken in place and the outcomes are as detailed below:

Signed: Owen Bowen Head of Financial Services

1. Scrutiny Committee – N/A
2. Local Member(s) – N/A
3. Community / Town Council – N/A
4. Relevant Partners – N/A
5. Staff Side Representatives and other Organisations – N/A

**Section 100D Local Government Act, 1972 – Access to Information
List of Background Papers used in the preparation of this report:**

THERE ARE NONE

Title of Document	File Ref No. / Locations that the papers are available for public inspection

Mae'r dudalen hon yn wag yn fwriadol

24 Cathedral Road / Heol y Gadeirlan
Cardiff / Caerdydd
CF11 9LJ
Tel / Ffôn: 029 20 320500
Fax / Ffacs: 029 20 320600
Email / Epost: wales@wao.gov.uk
www.wao.gov.uk

Chris Moore, Director of Corporate Services,
Carmarthenshire County Council,
County Hall
Jail Hill,
Carmarthen,
SA31 1JP

Reference

Date 14th December 2016

Pages 1 of 3

Dear Chris

Agreed actions arising from our 2015-16 audit

We have now completed our 2015-16 audits of the financial statements and Whole of Government Accounts (WGA) for the Council, Dyfed Pension Fund and Burry Port Harbour. I can confirm that the financial statements for the Council and Pension Fund were given an unqualified audit opinion on 29th September 2016. I can also confirm that our WGA Assurance Statement was submitted on 19th October 2016.

We reported our findings from the audit in our Audit of Financial Statements Report presented to the Audit Committee in September. I would like to thank you and your finance team for the support given during the audit process.

We have subsequently met with Owen Bowen and members of the finance team to discuss the accounts preparation and audit process for 2015-16. With the early closure regime approaching and the aim for continual improvement we have agreed a list of actions that will hopefully realise efficiencies to the accounts preparation and audit process in 2016-17. I have set out the agreed actions in [Appendix 1](#).

Yours sincerely,

Jason Garcia
Audit Manager

Appendix 1 – Agreed actions for the 2016-17 accounts preparation and audit process

Action	Responsibility for action
<p>Audit deliverables document</p> <p>A detailed review of this document will be carried out in order to remove any working papers that auditors no longer require. We will also meet with Council finance staff to discuss any areas of the document that they are unclear as to what is being requested. This will hopefully improve the finance team's understanding of what is being asked for and in turn reduce the number of audit queries.</p>	<p>Audit Team Leader and relevant finance department staff</p>
<p>Schedule of leave</p> <p>A joint schedule of audit and finance team staff leave will be prepared for 2017. This will assist both Audit and Finance staff in structuring their work. The Council will also advise auditors of any periods where due to other commitments they are unable to support the audit team.</p>	<p>Audit Team Leader and relevant finance department staff</p>
<p>Valuation of Fixed Assets</p> <p>The Audit Manager and Team Leader have already met with Property & Finance staff and have been advised of the intended revised procedures to the valuation processes for 2016-17. We have confirmed that these processes are appropriate and the valuation team has committed to follow these processes for 2016-17. We have agreed to carry out our detailed audit work on the valuations undertaken in April 2017.</p>	<p>Audit team supported by the Council Valuation team</p>
<p>Estimates</p> <p>The Finance team are to review the use of estimates for relevant disclosures in compiling the 2016-17 financial statements. It was agreed that the methodologies for any estimates to be included in the 2016-17 financial statements will be shared with the audit team at an early stage. This will allow for auditors and the finance team to agree the methodology in advance of the draft 2016-17 accounts being submitted.</p>	<p>Council Finance team</p>
<p>Welsh versions of the 2016-17 accounts</p> <p>It was agreed that the Welsh version of the 2016-17 financial statements would be submitted to the audit team by 30th June 2017 submission deadline.</p>	<p>Council Finance team</p>

Action	Responsibility for action
<p>Early Audit work</p> <p>In 2015-16 the audit team carried out audit testing on the following areas in the period February – April 2016:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Payroll transactions • Expenditure transactions • Asset existence, ownership and additions testing • Some asset valuation work • Income transactions <p>By completing this work earlier in the year there was less work to be completed after we received the draft accounts on 30th June 2016. With the early closure regime introducing a 31st May accounts preparation deadline and a 31st July audit deadline in 2020-21 we will have to complete more work in the earlier months of the calendar year. We will continue to carry out early testing on these account areas in 2016-17 and have agreed to select our samples for transactions we need to test in January 2017. This will give the Finance team a reasonable period to obtain the information requested prior to us starting the work in February 2017. We are looking to extend the work we complete during these early months of 2017 and the Council Finance Team has agreed to review and suggest other possible areas where some early audit work could be carried out.</p>	<p>Audit Team Leader and relevant finance department staff</p>
<p>Audit testing schedules</p> <p>It was agreed that the Audit team will provide details of the audit tests they undertake on each transaction selected for testing. A meeting will be arranged between the auditor undertaking the work and the relevant finance department staff member so that there is agreement as to the exact supporting documentation needed to satisfy the specific audit test.</p>	<p>Audit team leader supported by auditors and finance department staff.</p>
<p>Agreement of audit issues</p> <p>To avoid any misunderstandings in agreeing specific audit findings, it was agreed that the Audit Manager/Team leader will meet formally with the Head of Financial Services on a regular basis throughout the audit period rather than communicating issues found on a more informal basis.</p>	<p>Audit Manager and Head of Financial Services</p>

Mae'r dudalen hon yn wag yn fwriadol

PWYLLGOR ARCHWILIO

6^{ed} O IONAWR 2017

Protocol ar y cyd ar gyfer ardystio hawliadau a datganiadau grant

Yr argymhellion / penderfyniadau allweddol sydd eu hangen:

- Bod y Pwyllgor yn derbyn y protocol ar y cyd ar gyfer ardystio hawliadau a datganiadau grant, rhwng Cyngor Sir Caerfyrddin a Swyddfa Archwilio Cymru.

Rhesymau:

- Mae Swyddfa Archwilio Cymru yn archwilio'r hawliadau a datganiadau grant ar gyfer Cyngor Sir Caerfyrddin. Mae'r protocol yma yn crynhoi'r trefniadau gwaith a gytunwyd mewn perthynas â'r archwiliadau hyn.

Ymgynghorwyd â'r pwyllgor craffu perthnasol:	AMHERTHNASOL
Angen i'r Bwrdd Gweithredol wneud penderfyniad:	NAC OES
Angen i'r Cyngor wneud penderfyniad:	NAC OES

Aelod y Bwrdd Gweithredol sy'n gyfrifol am y Portffolio:
Cyng. David Jenkins (Adnoddau)

Y Gyfarwyddiaeth: Gwasanaethau Corfforaethol Enw Pennaeth y Gwasanaeth: Owen Bowen Awdur yr adroddiad: Owen Bowen	Swydd: Pennaeth Gwasanaethau Cyllidol	Rhif Ffôn / Cyfeiriad E-bost: 01267 224886 obowen@sirgar.gov.uk
---	--	--

EXECUTIVE SUMMARY

AUDIT COMMITTEE

6th JANUARY 2017

Joint protocol for the certification of Grant Claims and Returns

The Wales Audit Office audits grant claims and returns for Carmarthenshire County Council. This protocol summarises the agreed working arrangements in relation to these audits.

DETAILED REPORT ATTACHED?

YES

IMPLICATIONS

I confirm that other than those implications which have been agreed with the appropriate Directors / Heads of Service and are referred to in detail below, there are no other implications associated with this report.

Signed: Owen Bowen Head of Financial Services

Policy, Crime & Disorder and Equalities	Legal	Finance	ICT	Risk Management Issues	Staffing Implications	Physical Assets
NONE	NONE	NONE	NONE	NONE	NONE	NONE

CONSULTATIONS

I confirm that the appropriate consultations have taken in place and the outcomes are as detailed below:

Signed: Owen Bowen Head of Financial Services

1. Scrutiny Committee – N/A
2. Local Member(s) – N/A
3. Community / Town Council – N/A
4. Relevant Partners – N/A
5. Staff Side Representatives and other Organisations – N/A

**Section 100D Local Government Act, 1972 – Access to Information
List of Background Papers used in the preparation of this report:**

THERE ARE NONE

Title of Document	File Ref No. / Locations that the papers are available for public inspection

Mae'r dudalen hon yn wag yn fwriadol

WALES **AUDIT** OFFICE
SWYDDFA **ARCHWILIO** CYMRU

Joint Protocol for the Certification of Grant Claims and Returns

Carmarthenshire County Council and the Wales Audit Office

Audit year: 2015-16

Issued: November 2016

Document reference:

Status of report

[This document has been prepared for the internal use of Carmarthenshire County Council and the Wales Audit Office as part of work performed in accordance with statutory functions, the Code of Audit Practice and the Statement of Responsibilities issued by the Auditor General for Wales.

No responsibility is taken by the Wales Audit Office (the Auditor General and his staff) and, where applicable, the appointed auditor in relation to any member, director, officer or other employee in their individual capacity, or to any third party.

In the event of receiving a request for information to which this document may be relevant, attention is drawn to the Code of Practice issued under section 45 of the Freedom of Information Act 2000. The section 45 Code sets out the practice in the handling of requests that is expected of public authorities, including consultation with relevant third parties. In relation to this document, the Auditor General for Wales (and, where applicable, his appointed auditor) is a relevant third party. Any enquiries regarding disclosure or re-use of this document should be sent to the Wales Audit Office at infoofficer@wao.gov.uk.

Contents

Summary report	4
Appendices	
Joint Protocol for the Certification of Grant Claims and Returns	5

Summary report

Summary

1. The management, compilation and audit of Carmarthenshire County Council's (the Council) grant claims and returns involve considerable time and effort on behalf of both officers of the Council and auditors. In addition it is important both to the paying bodies and for the purposes of the Council's accounts that all claims are properly supported, submitted and certified by the required deadlines.
2. To facilitate this, the Council and the Wales Audit Office have agreed a joint working protocol for the certification of grant claims and returns. The joint grants protocol – as agreed by the Council and the Wales Audit Office – is shown at Appendix 1. The joint protocol covers the co-ordination of the certification process as well as key stages of the audit of individual claims/returns. It should be read in conjunction with internal protocol and procedures documents, prepared by the Council and Wales Audit Office respectively.
3. This joint protocol may be subject to amendment during the year in respect of any changes to arrangements, job titles and responsibilities.

Appendix 1

Joint Grants Protocol

Area		Wales Audit Office	Carmarthenshire County Council
Co-ordination			
1	Grant Co-ordinators	The Wales Audit Office has established a key audit contact to co-ordinate the grant claims/return certification process (Wales Audit Office Grants Team Leader).	The Council has established a key Council contact to co-ordinate the grant/return certification process (Council's Grants Compliance Officer).
2	Claims / returns requiring external audit	The Grants Team Leader will compile a listing of grant claims/returns expected for audit based on information provided by the Wales Audit Office's Central Grants Team and share this with the Grants Compliance Officer. This will be updated on a monthly basis following the issue of the Certification Index issued by the Wales Audit Office's Grants Team and any amendments notified to the Grants Compliance Officer.	The Grants Compliance Officer will maintain a listing of grant claims / returns required to be submitted for audit and will keep the Grants Team Leader informed of progress.
3	Progress	The Grants Compliance Officer will liaise with the Grants Team Leader on progress. Discussion to include the deadlines for submission and audit, together with the actual submission and audit completion dates with an accompanying narrative including details of any qualifications (if appropriate). Regular updates will be provided at Grants Panel. Wales Audit Office to notify the Authority of any changes to the de minimis level for audit.	

Area		Wales Audit Office	Carmarthenshire County Council
Administration			
4	Guidance	Audits will be conducted in accordance with guidance circulated by the Wales Audit Office's Grants Team (CIA01) and follow the process set out in the Wales Audit Office's Procedure for the Certification for the Grant Claims>Returns. Copies of certification instructions will be provided to the Grants Compliance Officer.	Grant schemes/returns will be managed in accordance with the Council's internal procedures as set out in the Grants Manual. The Grants Compliance Officer will distribute copies of the certification instructions to project officers.
5	Provision of grant working papers	The Wales Audit Office will provide training if and when requested in respect of core working paper requirements.	Working papers should conform to the Wales Audit Office core requirements. Appropriate training and/or guidance notes should be provided to staff, both in finance and service departments, as required, to ensure that they are made aware of their responsibilities in this regard.
6	Good Practice	The Wales Audit Office has developed a Good Practice Exchange web page which has a module on Grants Management. Further training on Grants Management Good Practice can be provided by the Wales Audit Office at request from the Council.	
7	Submission of grants for audit	All grants received by the Wales Audit Office are logged immediately on the grants receipting schedule and the original claims and any supporting working papers securely stored.	Original claims and returns ready for audit should be provided to a member of the audit team. Supporting information to be saved in the Wales Audit Office folders on the Corporate File Plan. Grants Compliance Officer to co-ordinate and arrange access permissions for appropriate project staff as required. Project Officers will notify the Grants Compliance Officer when claims/returns have been submitted to Wales Audit Office.

Area	Wales Audit Office	Carmarthenshire County Council
Grant Submission		
8	Submission of grants for audit	<p>The Project Officer managing the project has overall responsibility for the submission of the projects grant claims/returns to the Wales Audit Office.</p> <p>All grant claims to be verified by the Accountancy Section and arrangements made for them to be signed by an appropriate officer.</p> <p>All claims/returns submitted for audit to include original signatures.</p> <p>If no-one is available in the offices of Wales Audit Office, claims/returns will be passed to Grants Compliance Officer who will liaise with Wales Audit Office notifying them that claims/returns are available for collection.</p>
Submission deadlines		
9	Pre-audit submission deadlines (ie, date of submission of unaudited claims to funding bodies)	<p>The Project Officer will ensure that pre-audit submission deadlines are met. Where deadlines cannot be met, the Project Officer will make arrangements to request an extension from the paying body. Confirmation of the extension in writing is to be provided to the Wales Audit Office at the earliest opportunity.</p>
10	Audit deadlines	<p>The Wales Audit Office will endeavour to meet all deadlines for certification. Where this is not going to be achievable, the matter will be reported to the Project Officer and Grants Compliance Officer.</p> <p>Where audit submission deadlines cannot be met, the Project Officer will request an extension from the Funding Body and provide confirmation of the extension to the Wales Audit Office in writing.</p>

Area		Wales Audit Office	Carmarthenshire County Council
Claim certification			
11	Emerging issues	<p>During each audit, WAO will send a summary of issues including proposed amendments, qualifications as well as any outstanding information to the relevant project officer and agree a timetable for resolution and finalisation.</p> <p>Where the agreed timetable cannot be met then these will be referred to the Grants Compliance Officer at the earliest opportunity for discussion and action.</p>	The Project Officers will follow-up the summary of issues within the agreed timescales.
12	Amendments	The Grants Team Leader will agree with the Project Officer any amendments required to the claim prior to certification.	Where the claim requires amendment, the change will be made and 're-initialled' (or a replacement claim completed and signed) by the appropriate certifying officer.
13	Qualifications	<p>The Wales Audit Office will agree the wording of any qualification letter with the Project Officer and the relevant Head of Service.</p> <p>The Wales Audit Office will provide the Project Officer and Grants Compliance Officer with copies of certified claims, along with an accompanying grant qualification report where relevant.</p>	
Monitoring of the grants process			
14	Grants report	The Grants Team Leader will prepare a Grants Report for the annual claims for the year. This will highlight key successes, issues and areas for improvement. The draft report will be issued for comment to the Head of Financial Services and the Grants Panel. The final report will go to the Audit Committee. A summary will also be included in the Annual Audit letter.	

Overall responsibilities

15	Overall responsibilities	The Wales Audit Office Audit Manager takes overall responsibility for the grants work and will review all qualification letters. The Council's Head of Financial Services takes overall responsibility for grant claims on behalf of the Council. The Council's Grants Panel and Audit Committee also play a key role in monitoring and improving the Council's grant management arrangements.
----	--------------------------	--

WALES AUDIT OFFICE

SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU

Wales Audit Office
24 Cathedral Road
Cardiff CF11 9LJ

Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd CF11 9LJ

Tel: 029 2032 0500

Ffôn: 029 2032 0500

Fax: 029 2032 0600

Ffacs: 029 2032 0600

Textphone: 029 2032 0660

Ffôn Testun: 029 2032 0660

E-mail: info@wao.gov.uk

E-bost: info@wao.gov.uk

Website: www.wao.gov.uk

Gwefan: www.wao.gov.uk

PWYLLGOR ARCHWILIO

6^{ed} O IONAWR 2017

Nodyn briffio ar gynigion ar gyfer gwella – Gwaith dilynol yn Rhagfyr 2016

Yr argymhellion / penderfyniadau allweddol sydd eu hangen:

- Bod y Pwyllgor yn derbyn nodyn briffio Swyddfa Archwilio Cymru a ddisgrifir uchod.

Rhesymau:

- Mae Swyddfa Archwilio Cymru yn cyflawni gwaith archwilio ariannol a pherfformiad yn y Cyngor. Mae'r nodyn briffio yn crynhoi'r cynnydd a wnaed i ddilyn ei Gynigion ar gyfer Gwella, yn Rhagfyr 2016.

Ymgynghorwyd â'r pwyllgor craffu perthnasol:	AMHERTHNASOL
Angen i'r Bwrdd Gweithredol wneud penderfyniad:	NAC OES
Angen i'r Cyngor wneud penderfyniad:	NAC OES

Aelod y Bwrdd Gweithredol sy'n gyfrifol am y Portffolio:
Cyng. David Jenkins (Adnoddau)

<p>Y Gyfarwyddiaeth: Gwasanaethau Corfforaethol</p> <p>Enw Pennaeth y Gwasanaeth: Owen Bowen</p> <p>Awdur yr adroddiad: Owen Bowen</p>	<p>Swydd:</p> <p>Pennaeth Gwasanaethau Cyllidol</p>	<p>Rhif Ffôn / Cyfeiriad E-bost:</p> <p>01267 224886 obowen@sirgar.gov.uk</p>
---	--	--

EXECUTIVE SUMMARY

AUDIT COMMITTEE

6th JANUARY 2017

Briefing note on Proposals for Improvement – Follow up work as at December 2016

This report provides the Audit Committee with information on the purpose and progress of the Wales Audit Office's follow up work undertaken to assess what actions have been taken by the Council to address current Proposals for Improvement, as at December 2016.

DETAILED REPORT ATTACHED?

YES

IMPLICATIONS

I confirm that other than those implications which have been agreed with the appropriate Directors / Heads of Service and are referred to in detail below, there are no other implications associated with this report.

Signed: Owen Bowen Head of Financial Services

Policy, Crime & Disorder and Equalities	Legal	Finance	ICT	Risk Management Issues	Staffing Implications	Physical Assets
NONE	NONE	NONE	NONE	NONE	NONE	NONE

CONSULTATIONS

I confirm that the appropriate consultations have taken in place and the outcomes are as detailed below:

Signed: Owen Bowen Head of Financial Services

1. Scrutiny Committee – N/A
2. Local Member(s) – N/A
3. Community / Town Council – N/A
4. Relevant Partners – N/A
5. Staff Side Representatives and other Organisations – N/A

**Section 100D Local Government Act, 1972 – Access to Information
List of Background Papers used in the preparation of this report:**

THERE ARE NONE

Title of Document	File Ref No. / Locations that the papers are available for public inspection

Mae'r dudalen hon yn wag yn fwriadol

Briefing note

Reference: 702A2016

Audited body: Carmarthenshire County Council

Topic: Follow-up of WAO Proposals for Improvement

Date issued: 19 December 2016

Wales Audit Office Briefing Note

For Audit Committee Friday 6 January 2017

Introduction

In the Wales Audit Office's annual Audit Plan, the Auditor General sets out his programme of financial and performance audit work for the year. The current plan includes the following:

Performance audit

The components of my performance audit work are shown below and have been designed in order to help deliver the high-level objectives set out in our 2013-2016 corporate strategy

(www.audit.wales/publication/wales-audit-office-corporate-strategy-2013-2016)

As can be seen, part of the programme includes follow up activity. We undertake this to ensure that the Council is taking steps to address any recommendation or proposals for improvement that we have made in any of our reports (National Reports, Local Government Studies and Carmarthenshire County Council specific reports).

We do not follow up all recommendations and proposals for improvement through direct audit activity. We generally choose a sample to look at in detail and discuss others through our regular meetings with officers.

Proposals for Improvement 2015-16

In 2015-16 the WAO issued the following two reports:

- Annual Improvement Report 2015/16 (Published March 2016)
- Corporate Assessment Report (Published January 2016)

No new recommendations appeared in the first report. However, we did make a number of proposals for improvement in the **Corporate Assessment report**. We included these in our current years audit plan and have been monitoring them during 2016-17.

The proposals for improvement were as follows

Governance:

- Develop a forward work programmes to ensure that all appropriate committees have a published up to date programme owned by committee Members.
- Publish a register of delegated decisions.
- Develop and deliver training to help Members understand their roles and responsibilities and refresh this training delivery as Members move between roles.
- Review the remit of Audit Committee to make sure it is delivering what is expected of it.

An update on these will be included in the report arising from our all-Wales Thematic Study 'Good Governance when determining service changes' and our Annual Improvement Report both due to be issued in March 2017.

Use of Resources – People:

- Finalise and implement the revised structure for People Management and Performance (PMP) Division.
- Ensure all staff have an annual individual performance appraisal.
- Simplify communication mechanisms both within PMP and those used for communicating people management initiatives to the wider workforce.

- Review the ICT systems and equipment used within PMP and drive developments to deliver as a minimum:
 - a single personnel record;
 - effective self-service;
 - agile working for PMP officers;
 - a clear business requirement for ICT communicated to the ICT Strategy Group; and
 - more effective use of the Insight reporting system.

Fieldwork on these proposals is expected to take place in January 2017. An update on these will be included our Annual Improvement Report due to be issued in March 2017.

Use of Resources – Assets:

- Strengthen the service level asset management plans and improve links between these plans and the overarching corporate asset management plan.
- Report progress against the corporate asset management plan and the office accommodation strategy to Members quarterly.

Fieldwork on these proposals is expected to take place in January 2017. An update on these will be included our Annual Improvement Report due to be issued in March 2017.

Use of Resources – ICT and Information Management:

- Ensure that the ICT work streams resolve the apparent disconnect between the business and the ICT service and take appropriate account of business needs

We have been working on this for several months, monitoring the changes taking places. A formal update on progress will be included in our Annual Improvement Report due to be issued in March 2017.

Improvement Planning:

- Provide clearer direction and professional level challenge on all performance management issues to ensure consistent application of the Council's performance management framework and sharing of good practice.

Site work is expected to take place in January 2017. An update on these will be included our Annual Improvement Report due to be issued in March 2017.

Mae'r dudalen hon yn wag yn fwriadol

PWYLLGOR ARCHWILIO

6^{ed} O IONAWR 2017

Astudiaeth Llywodraeth Leol Swyddfa Archwilio Cymru: Trefniadau awdurdodau lleol i godi tâl am wasanaethau a chynhyrchu incwm

Yr argymhellion / penderfyniadau allweddol sydd eu hangen:

- Bod y Pwyllgor yn derbyn adroddiad Astudiaeth Llywodraeth Leol Swyddfa Archwilio Cymru a ddisgrifir uchod.

Rhesymau:

- Mae Swyddfa Archwilio Cymru yn cyflawni gwaith archwilio ariannol a pherfformiad yn y Cyngor. Mae'r adroddiad yma yn cynnwys y casgliadau a luniwyd ynghylch dynesiad a threfniadau Awdurdodau Lleol Cymreig ar gyfer codi tâl am wasanaethau a chynhyrchu incwm (cyhoeddwyd yn Tachwedd 2016).

Ymgynghorwyd â'r pwyllgor craffu perthnasol:	AMHERTHNASOL
Angen i'r Bwrdd Gweithredol wneud penderfyniad:	NAC OES
Angen i'r Cyngor wneud penderfyniad:	NAC OES

Aelod y Bwrdd Gweithredol sy'n gyfrifol am y Portffolio:
Cyng. David Jenkins (Adnoddau)

<p>Y Gyfarwyddiaeth: Gwasanaethau Corfforaethol</p> <p>Enw Pennaeth y Gwasanaeth: Owen Bowen</p> <p>Awdur yr adroddiad: Owen Bowen</p>	<p>Swydd:</p> <p>Pennaeth Gwasanaethau Cyllidol</p>	<p>Rhif Ffôn / Cyfeiriad E-bost:</p> <p>01267 224886 obowen@sirgar.gov.uk</p>
---	--	--

EXECUTIVE SUMMARY

AUDIT COMMITTEE

6th JANUARY 2017

Wales Audit Office Local Government Study: Charging for services and generating income by local authorities

During 2015/16, the Auditor General examined how local authorities use their powers to introduce and increase charges on services, how performance on generating income has changed in recent years, and how the process of consulting with users, and assessing the impact of charging decisions on users, is managed.

Based on the findings of this audit, the Auditor General has concluded that despite raising more money from charging, authorities are not pursuing all options to generate income because of weaknesses in their policies and in how they use data and information to support decision-making.

Background to the study

The key study question was: ***Have councils established effective systems to consider and approve whether and how they should introduce or increase charges for their services?***

Councils in Wales have the legal powers to charge for a wide range of the services they provide, and to control how much they charge for these services. This gives them the ability to raise income at a local level. The services that fall under local control for charges range from leisure and home care to parking and school meals.

Councils in Wales have experienced a £155 million (3.8 per cent) real-terms reduction in their revenue funding from the Welsh Government in 2011-12. Funding levels are continuing to decline with revenue funding from the Welsh Government approximately £283 million (seven per cent) lower in 2013-14 than 2010-11. In October 2013, the Welsh Government announced reductions in core funding of £175 million for 2014-15 and a further £65 million in 2015-16. By the end of 2016, the Welsh Local Government Association expects the local government shortfall will be in the region of £460 million¹. The study will look at how councils use their powers to introduce and increase charges on services, how the income generated contributes to overall budgets and how the process of consulting with users and assessing the impact on users is strategically managed.

DETAILED REPORT ATTACHED?	YES
---------------------------	-----

IMPLICATIONS

I confirm that other than those implications which have been agreed with the appropriate Directors / Heads of Service and are referred to in detail below, there are no other implications associated with this report.

Signed: Owen Bowen Head of Financial Services

Policy, Crime & Disorder and Equalities	Legal	Finance	ICT	Risk Management Issues	Staffing Implications	Physical Assets
NONE	NONE	NONE	NONE	NONE	NONE	NONE

CONSULTATIONS

I confirm that the appropriate consultations have taken in place and the outcomes are as detailed below:

Signed: Owen Bowen Head of Financial Services

1. Scrutiny Committee – N/A
2. Local Member(s) – N/A
3. Community / Town Council – N/A
4. Relevant Partners – N/A
5. Staff Side Representatives and other Organisations – N/A

**Section 100D Local Government Act, 1972 – Access to Information
List of Background Papers used in the preparation of this report:**

THESE ARE DETAILED BELOW:

Title of Document	File Ref No. / Locations that the papers are available for public inspection
Charging for services and generating income by local authorities – Wales Audit Office (10th November 2016)	<p>Cymraeg https://www.wao.gov.uk/cy/cyhoeddi/trefniadau-awdurdodau-lleol-i-godi-t%C3%A2l-am-wasanaethau-chynhyrchu-incwm</p> <p>English https://www.wao.gov.uk/publication/charging-services-and-generating-income-local-authorities</p>

Mae'r dudalen hon yn wag yn fwriadol

Archwilydd Cyffredinol Cymru
Auditor General for Wales

Trefniadau awdurdodau lleol i godi tâl am wasanaethau a chynhyrchu incwm

WALES AUDIT OFFICE
SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU

Rwyf wedi paratoi a chyhoeddi'r adroddiad hwn yn unol â Deddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 a Deddf Llywodraeth Cymru 2006.

Nick Selwyn oedd rheolwr prosiect tîm astudiaeth Swyddfa Archwilio Cymru. Roedd y tîm hwnnw'n cynnwys Duncan Mackenzie, Gareth Jones, Martin Gibson, Seth Newman a staff Grant Thornton UK LLP o dan gyfarwyddyd Jane Holownia.

Huw Vaughan Thomas
Archwilydd Cyffredinol Cymru
Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd
CF11 9LJ

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn annibynnol o'r Cynulliad Cenedlaethol ac o lywodraeth. Mae'n archwilio ac yn ardystio cyfrifon Llywodraeth Cymru a'r cyrff cyhoeddus a noddir ganddi ac sy'n gysylltiedig â hithau gan gynnwys cyrff y GIG yng Nghymru. Mae ganddo'r pŵer statudol i gyflwyno adroddiadau i'r Cynulliad Cenedlaethol ar economi, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd y defnydd a wna'r sefydliadau hynny o'u hadnoddau wrth gyflawni eu swyddogaethau, a sut y gallent wella'r defnydd hwnnw.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol, ynghyd ag archwilwyr penodedig, hefyd yn archwilio cyrff llywodraeth leol yng Nghymru, mae'n cynnal astudiaethau gwerth am arian mewn llywodraeth leol ac yn arolygu cydymffurfiaeth gydag anghenion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn ymgymryd â'i waith gan ddefnyddio staff ac adnoddau eraill a ddarperir gan Swyddfa Archwilio Cymru, sydd yn fwrdd statudol wedi'i sefydlu ar gyfer y nod hwnnw ac i fonitro a chyngori'r Archwilydd Cyffredinol.

Am ragor o wybodaeth ysgrifennwch at yr Archwilydd Cyffredinol yn y cyfeiriad uchod, ffôn 02920 320500, e-bost: post@archwilio.cymru, neu gweler y wefan www.archwilio.cymru.

© Archwilydd Cyffredinol Cymru 2016

Cewch aildefnyddio'r cyhoeddiad hwn (heb gynnwys y logos) yn rhad ac am ddim mewn unrhyw fformat neu gyfrwng. Rhaid i chi ei aildefnyddio'n gywir ac nid mewn cyd-destun camarweiniol. Rhaid cydnabod y deunydd fel hawlfraint Archwilydd Cyffredinol Cymru a rhaid rhoi teitl y cyhoeddiad hwn. Lle nodwyd deunydd hawlfraint unrhyw drydydd parti bydd angen i chi gael caniatâd gan ddeiliaid yr hawlfraint dan sylw cyn ei aildefnyddio.

Os ydych angen unrhyw un o'n cyhoeddiadau mewn ffurf ac/neu iaith wahanol cysylltwch â ni gan ddefnyddio'r manylion canlynol: Ffôn 029 2032 0500, e-bost post@archwilio.cymru

Cynnwys

	Adroddiad cryno	6
	Argymhellion	13
1	Mae'r sail gyfreithiol dros bennu a rheoli taliadau yn gymhleth, ac nid yw awdurdodau bob amser yn strategol eu hymagwedd at godi taliadau	14
	Mae awdurdodau'n ymwybodol o'r cyfyngiadau cyfreithiol eang a geir wrth adolygu taliadau, ond mae llawer heb fynd i'r afael â'r cyfleoedd a'r risgiau hyn wrth ddatblygu polisïau er mwyn cynhyrchu incwm	15
	Mae ystod eang o opsiynau talu ar gael ar gyfer casglu taliadau, a'r rhan fwyaf o'r rhain yn cael eu cynnig	24
	Mae awdurdodau'n dechrau datblygu strategaethau ar raddfa gorfforaethol i reoli taliadau, ond bu'r cynnydd yn araf	26
2	Mae dulliau o gynhyrchu incwm yn amrywio, ac er bod cyfleoedd i gynyddu refeniw, mae angen i awdurdodau lleol daro cydbwysedd rhwng y dyheadau hyn a gallu eu cymunedau i dalu mwy	31
	Ceir darlun cymysg o'r graddau y mae awdurdodau Cymru'n llwyddo i gynhyrchu incwm drwy daliadau	32
	Nid yw awdurdodau Cymru yn cynhyrchu cymaint o incwm o daliadau â'r awdurdodau yn Lloegr a'r Alban	40
	Mae angen i awdurdodau lleol ystyried sut i daro'r cydbwysedd gorau rhwng yr angen i gynhyrchu incwm a gallu cymunedau i dalu mwy am wasanaethau	45

3	Nid yw awdurdodau'n cynnal gwerthusiad effeithiol o daliadau er mwyn deall eu heffaith yn llawn	47
	Nid yw systemau llywodraethu ac atebolrwydd hen sefydledig bob amser yn ddigon ystwyth neu gadarn i gefnogi proses benderfynu dda wrth adolygu taliadau	48
	Mae cyfyngiadau ar ansawdd, manylder ac ystod yr wybodaeth a ddefnyddir gan awdurdodau yn amharu ar eu gallu i sicrhau cymaint o fudd ag sy'n bosib yn sgil cynyddu neu gyflwyno taliadau	50
	Atodiadau	
	Atodiad 1 – Methodoleg astudio	61
	Atodiad 2 – Prif egwyddorion dull strategol o bennu, cynyddu neu gyflwyno taliadau am wasanaethau awdurdod lleol	62
	Atodiad 3 – Cwmnïau Masnachu Awdurdod Lleol: y prif faterion i'w hystyried	65
	Atodiad 4 – Gwariant gros, incwm a chost net darparu gwasanaethau unigol gan awdurdodau Cymru yn 2008-09 a 2014-15	69

Adroddiad cryno

Er iddynt godi mwy o arian drwy godi tâl am wasanaethau, nid yw'r awdurdodau yn mynd ar drywydd yr holl opsiynau i gynhyrchu incwm. Mae hynny oherwydd gwendidau yn eu polisïau ac yn y modd y maent yn defnyddio data a gwybodaeth i gefnogi'r broses o wneud penderfyniadau

- 1 Er ein bod wedi arfer gweld awdurdodau lleol yn codi tâl am rai o'u gweithgareddau, ceir hanes yn y gorffennol o ddarparu llawer o wasanaethau i'r defnyddiwr heb godi unrhyw dâl uniongyrchol, neu fawr ddim tâl, am y gwasanaethau hynny¹. Mae darparu gwasanaethau yn rhad ac am ddim neu am bris isel wedi golygu bod dinasyddion yn derbyn gwasanaethau sy'n ddibynol iawn ar gymhorthdal, neu wasanaethau a ddarperir am ddim yn gyfnewid am dalu eu treth gyngor. Yn sgil gostyngiadau mewn cyllid cyhoeddus a'r ansicrwydd ariannol a achoswyd gan 'Prydael', mae awdurdodau lleol wedi taro golwg fanylach ar y posibilrwydd o godi tâl am wasanaethau. Mae awdurdodau'n cael eu hannog i ystyried taliadau mewn ffordd cwbl wahanol i'r ffordd y byddent wedi'u hystyried ddeng mlynedd yn ôl.
- 2 Awdurdodau lleol sydd yn pennu faint o dâl i'w godi am eu gwasanaethau. Yn yr adroddiad hwn, mae 'taliadau' yn cyfeirio at wasanaethau a ddarperir gan awdurdod ar sail ddewisol neu fasnachol. Codir tâl am wasanaethau nad ydynt yn ddarostyngedig i reoliadau na deddfwriaeth benodol, a lle bo'r awdurdod yn gallu pennu tâl am weithgarwch ar gyfradd fasnachol. Er enghraifft, y gost i rywun ddefnyddio gwasanaethau hamdden. Yn adran un, cyfeiriwn at allu awdurdodau i bennu 'ffioedd'. Cyfeirir at ffioedd wrth drafod gwasanaethau a reolir gan reoliadau penodol. Ffioedd rheoliadol yw'r ffioedd hynny sydd yn ddarostyngedig i reoliadau neu ddeddfwriaeth, lle bo'r ffi wedi'i bennu'n unol â'r gost o gyflawni neu gyflenwi'r gwasanaeth neilltuol hwnnw. Er enghraifft, codir ffi rheoleiddio am gyflwyno Trwydded Bwyd, ac ni chaiff awdurdod ond codi ffi sydd yn adlewyrchu'r gost o gyflenwi'r gwasanaeth hwnnw. Yn achos rhai ffioedd rheoleiddio, rheoli datblygu er enghraifft, mae'n rhaid i awdurdod weithredu'n unol â'r gyfundrefn ffioedd a bennwyd gan Lywodraeth Cymru.
- 3 Er bod cynyddu neu gyflwyno taliadau am wasanaethau yn gyfle i awdurdodau wella eu sefyllfa ariannol, ceir sawl ystyriaeth arall bwysig. Er enghraifft, efallai y bydd penderfyniad i gynyddu'r gost o rentu caeau chwaraeon a phrisiau i ddefnyddwyr pyllau nofio yn cael effaith niweidiol ar flaenoriaeth gyffredinol awdurdod i annog ffyrdd iach o fyw a gwella lles trigolion, os yw'r cynnydd hwnnw'n atal defnydd parhaus o'r gwasanaethau hynny, neu gynydd yn y defnydd ohonynt; gallai penderfyniad i godi'r pris am opsiynau bwyd iach mewn ysgolion gael yr un effaith.

- 4 Mae'r penderfyniad ynghylch beth i godi tâl amdano, a faint i'w godi, felly'n cael dylanwad uniongyrchol ar flaenoriaethau strategol awdurdod, ac yn codi cwestiynau fel:
- a ddylai awdurdodau barhau i ddarparu rhai gwasanaethau;
 - sut y caiff gwasanaethau eu hariannu, p'un a ddylid darparu cymhorthdal ar eu cyfer ac, os felly, i ba raddau;
 - pwy y dylid codi tâl arnynt am ddefnyddio gwasanaeth, faint ddylid ei godi ac effaith penderfyniadau ynghylch codi tâl ar y galw am wasanaethau, a'u hyfywedd; a'r
 - ffordd orau o fodloni anghenion grwpiau dan anfantais ac unigolion nad ydynt o bosib yn gallu talu mwy am ddefnyddio gwasanaethau'r awdurdod, a sut y bydd penderfyniadau i godi mwy o dâl yn effeithio arnynt.
- 5 Ni all awdurdodau gyflwyno neu gynyddu taliadau yn ddiwahân. Mae angen i awdurdodau roi ystyriaeth ofalus i'w sefyllfa gyfreithiol wrth bennu taliadau a sicrhau bod yr hyn y maent yn ei wneud yn unol â'u pwerau a'u dyletswyddau cyfreithiol. Wrth ystyried a ddylid codi tâl am wasanaethau neu gynyddu'r taliadau amdanynt, mae angen i awdurdodau hefyd gynnal gwerthusiad llawn o effaith bosibl hynny ar drigolion, defnyddwyr gwasanaeth a busnesau. Gall y penderfyniad i gynhyrchu mwy o incwm drwy godi mwy o dâl neu gyflwyno taliadau newydd fod yn wrthgynhyrchiol a golygu bod llai o bobl yn defnyddio gwasanaethau gan fod defnyddwyr o'r farn fod y costau'n rhy uchel.
- 6 Yn ystod 2015-16, bu'r Archwilydd Cyffredinol yn archwilio sut mae awdurdodau lleol yn defnyddio eu pwerau i gyflwyno a chynyddu taliadau am wasanaethau, sut mae perfformiad wedi newid yn ystod y blynyddoedd diwethaf, a'r dull o reoli'r broses o ymgynghori â defnyddwyr ac o asesu effaith penderfyniadau ynghylch codi tâl ar ddefnyddwyr. Disgrifir ein dulliau astudio yn **Atodiad 1**. Roedd y rhain yn cynnwys archwiliadau maes mewn chwe awdurdod lleol, arolwg ar-lein i brif swyddogion cyllid ynghylch ymagwedd awdurdodau at gynyddu neu gyflwyno taliadau, ac arolwg i ddinasyddion fynegi barn ynghylch codi tâl am wasanaethau. Roedd ein methodoleg hefyd yn cynnwys dadansoddiad manwl o ddata taliadau yng Nghymru, Lloegr a'r Alban, ac adolygiad o brif ddogfennau awdurdodau.
- 7 Ar sail canfyddiadau'r archwiliad hwn, mae'r Archwilydd Cyffredinol wedi casglu **nad yw'r awdurdodau, er eu bod yn codi mwy o arian drwy godi tâl am wasanaethau, yn mynd ar drywydd yr holl opsiynau i gynhyrchu incwm. Mae hynny oherwydd gwendidau yn eu polisiâu ac yn y modd y maent yn defnyddio data a gwybodaeth i gefnogi'r broses benderfynu.**

Mae'r sail gyfreithiol dros bennu a rheoli taliadau yn gymhleth, ac nid yw awdurdodau bob amser yn strategol eu hymagwedd at godi taliadau

- 8 Ar y cyfan, mae gan awdurdodau ymwybyddiaeth dda o'r cyfyngiadau cyfreithiol a geir ar lawer o feysydd gweithredu, ond nid oes gan lawer ohonynt fframweithiau neu strategaethau cadarn ar raddfa gorfforaethol sydd yn pennu'r ystod lawn o faterion y mae angen iddynt eu hystyried wrth gynyddu neu gyflwyno taliadau. Mae gan ychydig dros draean o awdurdodau bolisi neu strategaeth gorfforaethol ar gyfer yr holl wasanaethau ar bennu taliadau. Mae gan y gweddill ohonynt amrywiaeth o bolisiau codi tâl ar gyfer gwasanaethau unigol, ond oherwydd bylchau a gwendidau nid yw'r rhain yn cynrychioli ymagwedd strategol at godi tâl ar raddfa'r awdurdod cyfan. Er bod nifer o awdurdodau wedi defnyddio ymgynghorwyr i'w helpu i adolygu taliadau er mwyn canfod cyfleoedd i gynyddu incwm, bu'r cynnydd wrth gyflwyno newidiadau yn sgil yr adolygiadau hyn yn araf.
- 9 Bydd penderfyniadau Llywodraeth Cymru ynghylch polisi, yn ogystal â phenderfyniadau awdurdodau lleol, yn pennu lefel yr incwm y gellir ei gynhyrchu drwy godi tâl am wasanaethau penodol. Bydd y cyfarwyddebau hyn yn pennu uchafswm y tâl nad oes cysylltiad uniongyrchol rhyngddo, o bosib, a'r gost o ddarparu'r gwasanaethau, a nododd awdurdodau lleol nad yw uchafswm taliadau bob amser y adlewyrchu'r gost wirioneddol o ddarparu gwasanaethau - ffioedd gofal preswyl er enghraifft.
- 10 Mae **Deddf Llywodraeth Leol 2003** yn rhoi rhywfaint o ryddid i awdurdodau ddatblygu ffrydiau newydd o incwm drwy ganiatáu i awdurdodau fasnachu drwy gwmnïau awdurdod lleol lle bo gan awdurdodau bŵer statudol i gyflenwi'r gwasanaeth y bwriedir ei fasnachu. Fodd bynnag, prin fu defnydd awdurdodau o bwerau i gynhyrchu incwm.
- 11 Mae **Deddf Lleoliaeth 2011** yn Lloegr yn rhoi datganiad cliriach o bwerau awdurdodau sydd, o'u cyplysu â'r pwysau ariannol yn y wlad honno, wedi cefnogi newid diwylliant mawr yn Lloegr, gan achosi i fwy o awdurdodau ganfod a manteisio ar gyfleoedd i gynhyrchu incwm. Ni fu'r un ffactorau'n berthnasol yng Nghymru, ac nid oes pŵer sydd yn gyfwerth â phŵer cymhwysedd cyffredinol ar hyn o bryd.
- 12 Mae awdurdodau'n cynnig amrywiaeth eang o ddewisiadau talu ac yn hyrwyddo opsiynau ac iddynt y costau isaf i gwsmeriaid ac awdurdodau ar gyfer trafodion, ac sydd rataf i'w gweinyddu. Ceir cyfleoedd i gynyddu'r defnydd o gymwysidiadau digidol a ffôn clyfar, a hefyd i gynyddu'r defnydd o ddarparwyr allanol er mwyn effeithlonni ymhellach.
- 13 Prin yw'r awdurdodau sy'n ystyried sut y gall taliadau gefnogi'r broses o gyflawni blaenoriaethau corfforaethol, a rheoli'r galw am wasanaethau yn well, neu sut y gellir targedu'r defnydd o daliadau er mwyn helpu dinasyddion i newid eu hymddygiad. Mae **Dangosyn 1** isod yn rhoi crynodeb o'r prif faterion y dylai awdurdodau eu hystyried wrth bennu taliadau. Mae **Atodiad 2** yn cynnwys ein rhestr wirio lawn i'w defnyddio gan awdurdodau wrth adolygu opsiynau ar gyfer codi tâl.

Dangosyn 1 – Prif ystyriaethau awdurdodau lleol wrth bennu taliadau

Ffynhonnell: Swyddfa Archwilio Cymru

Mae dulliau o gynhyrchu incwm yn amrywio, ac er bod cyfleoedd i gynyddu refeniw, mae angen i awdurdodau fantoli'r dyheadau hyn â gallu eu cymunedau i dalu mwy

- 14 Yn ein dadansoddiad o ddata a gyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru², gwelwyd bod y swm o arian a godwyd gan awdurdodau leol drwy daliadau wedi cynyddu yn nhermau arian parod o £307.7 miliwn yn 2008-09 i £365.7 miliwn yn 2014-15, sef cynnydd o 18.9 y cant. Fodd bynnag, mewn termau real - gan ystyried chwyddiant - bu'r newid mewn incwm yn llai, sef cynnydd o £18 miliwn mewn termau real (5.2 y cant) rhwng 2008-09 a 2014-15. Ceir diffyg cysondeb ar draws awdurdodau lleol Cymru wrth benderfynu a ddylid codi tâl am wasanaethau. a faint o dâl i'w godi. Ym mhymtheg o'r deunaw o feysydd gwasanaeth y buom yn eu dadansoddi, cafwyd gwelliant mewn costau net³, mae incwm fel cyfran o wariant yn tyfu, ac mae angen llai o gymhorthdal ar wasanaethau i weithredu. Er gwaethaf y gwelliant hwn, ceir cyfleoedd i awdurdodau gynyddu'r incwm y maent yn ei gynhyrchu drwy godi tâl.
- 15 Ceir gwahaniaethau mawr rhwng y taliadau a bennir a'r incwm a gesglir gan awdurdodau lleol yng Nghymru, Lloegr a'r Alban. Dim ond yn nau o'r naw o wasanaethau awdurdod lleol lle mae modd cymharu data rhwng gwledydd Prydain y mae awdurdodau Cymru wedi cynyddu eu hincwm ar gyfradd uwch na gwasanaethau cyfatebol yn Lloegr ac neu yn yr Alban. Pe bai awdurdodau lleol Cymru yn cynhyrchu'r un lefel o incwm drwy daliadau fesul 1,000 o bobl 16-64 oed sydd yn weithgar yn economaidd⁴ â'r incwm a gesglir yn Lloegr neu'r Alban, gellid cynhyrchu £68.1 miliwn o incwm ychwanegol.
- 16 Fodd bynnag, mae angen bod yn gymedrol wrth ystyried y potensial i gynhyrchu mwy o arian. O safbwynt economaidd, mae cyflogau yng Nghymru yn is a chyfran y boblogaeth sydd yn economaidd weithgar yn llai nag yn Lloegr a'r Alban. O ganlyniad i hyn, mae'n bosibl na fydd gan ddinasyddion yng Nghymru yr un modd i dalu mwy am nwyddau a gwasanaethau, a gallent fod yn llai abl i ysgwyddo cynnydd sydyn mewn taliadau o gymharu â rhannau eraill o Brydain Fawr⁵. Fodd bynnag, mae ystod canolrif cyflogau gros yn amrywio yn helaeth rhwng awdurdodau lleol yng Nghymru, ac mae rhai awdurdodau mewn sefyllfa well i godi mwy o incwm o'u cymuned na eraill.

² [StatsWales Outturn data](#)

³ Cost net yw llinell waelod y datganiad incwm, lle bydd y refeniw a'r enillion yn llai na'r costau gweithredu cyfunol.

⁴ Pobl economaidd weithgar yw'r rhai mewn gwaith yn ogystal â'r rheiny sy'n chwilio am waith ac sydd ar gael i weithio.

⁵ [Nomis - Labour Market Profile - England data](#)

Nid yw awdurdodau'n cynnal gwerthusiad effeithiol o'u taliadau er mwyn cael dealltwriaeth lawn o'u heffaith, ac yn sail ar gyfer ymatebion priodol

- 17 Ceir diffyg gwybodaeth rheoli ariannol manwl gywir yn aml, ac mae hynny'n rhaganghenraid er mwyn gwneud penderfyniadau da. Bydd awdurdodau hefyd yn ei chael hi'n anodd paratoi achosion busnes digon manwl a chynhwysfawr wrth adolygu opsiynau ar gyfer cynyddu incwm drwy daliadau. Bydd yn rhaid i aelodau etholedig wneud penderfyniadau anodd wrth ystyried cynyddu taliadau fydd, yn eu tyb hwy, yn cael effaith andwyol ar eu cymunedau. Gall gymryd sawl mis, a blynyddoedd weithiau, i gymeradwyo penderfyniadau i gyflwyno neu gynyddu taliadau.
- 18 Yn aml, bydd awdurdodau lleol yn dymuno annog defnydd a sicrhau bod pobl ar incwm isel yn cael cyfle i ddefnyddio a manteisio ar wasanaethau neilltuol. Fodd bynnag, bydd lefel y taliadau a bennwyd yn lleol yn aml yn seiliedig ar gysail, ac ni fydd unrhyw gysylltiad yn aml rhwng hynny a'r gost wirioneddol o ddarparu'r gwasanaeth. Mae llawer o ardaloedd yn dal heb ddealltwriaeth fanwl gywir o gost wirioneddol darparu gwasanaeth. Gan nad yw awdurdodau'n gwybod beth yw'r gost lawn o ddarparu gwasanaethau, ni allant asesu faint o gymhorthdal y dylid ei ddarparu os o gwbl.
- 19 Er bod awdurdodau'n defnyddio asesiadau effaith i farnu ynghylch effaith bosibl penderfyniadau o ran eu cyfrifoldeb yng nghyswllt cydraddoldeb a'r Gymraeg, nid yw'r asesiadau hyn bob amser yn darparu digon o fanylion i ddangos effaith gronnus debygol y taliadau ar drigolion a chymunedau o safbwynt economaidd. At ei gilydd, prin oedd y dystiolaeth fod awdurdodau'n cydgysylltu cynnydd mewn taliadau ar draws yr holl wasanaethau er mwyn cael dealltwriaeth well o effaith bosib eu holl benderfyniadau gyda'i gilydd.
- 20 Nid yw'r rhan fwyaf o awdurdodau'n monitro nac yn craffu ar incwm o daliadau yn ddigon manwl, nac ar raddfa digon eang. Ystod gyfyng o wasanaethau a gaiff eu meincnodi, ac nid oes rhyw lawer o awdurdodau'n ehangu eu gwerthusiad i ystyried ystod ehangach o ddata, hyd yn oed lle bo'r data dan sylw ar gael yn rhwydd. Dim ond 10 o awdurdodau sydd yn cymharu ac yn meincnodi'r incwm y maent yn ein gynhyrchu yn erbyn ystod briodol o fesurau perfformiad, ac sy'n cymharu eu perfformiad ag ystod o gyrff o'r sector cyhoeddus a'r sector preifat. Dim ond pum awdurdod a ragfynegodd y lefelau tebygol o incwm fyddai'n cael eu cynhyrchu y tu hwnt i gyfnod o 12 mis. Cydnabyddir ei bod hi'n anodd llunio rhagolygon manwl gywir o'r defnydd o wasanaethau ar ôl newid taliadau, ond nid yw awdurdodau'n cynllunio senarios nac yn cynnal dadansoddiadau sensitifrwydd i gael darlun cywirach o effaith bosibl eu penderfyniadau, er mwyn cael dealltwriaeth well o bolisiâu codi tâl a rheoli effaith y polisiâu hynny.

- 21 Mae'r rhan fwyaf o awdurdodau'n defnyddio ystod eang o ddulliau i ymgynghori â thrigolion ar daliadau yn rhan o'u prosesau ar gyfer pennu'r gyllideb yn flynyddol, gan gynnwys cyfleoedd posib i gynyddu taliadau. Fodd bynnag, prin yw'r awdurdodau sydd yn ymgynghori â rhanddeiliaid allweddol - defnyddwyr gwasanaeth, busnesau a'r cyhoedd - ar bob achlysur wrth gynllunio i gyflwyno neu gynyddu taliadau. Hyd yn oed wrth gynnal ymgynghoriad, dim ond 15 o'r 22 o awdurdodau sydd yn ystyried ac yn cynnwys ymatebion i'r ymgynghoriad hwnnw yn y broses benderfynu ar gyfer adolygu a phennu taliadau..

Argymhellion

Argymhellion		
A1	Datblygu fframweithiau strategol ar gyfer cyflwyno ac adolygu taliadau, gan greu cysylltiad cadarn rhyngddynt a'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig a'r Cynllun Corfforaethol.	Awdurdodau Lleol
A2	Adolygu'r costau fesul uned a chyfanswm y gost o ddarparu gwasanaethau dewisol er mwyn nodi unrhyw ddiffygion yn glir a, lle bo angen, gosod targedau i wella'r sefyllfa weithredu gyfredol.	Awdurdodau Lleol
A3	Defnyddio'r rhestr wirio asesu effaith (Atodiad 2) bob tro wrth ystyried newid taliadau.	Awdurdodau Lleol
A4	Ystyried y ffordd orau i gefnogi ac annog awdurdodau lleol i weithredu mewn modd mwy masnachol wrth gynhyrchu incwm.	Llywodraeth Cymru a Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru
A5	Canfod cyfleoedd i gaffael cwmnïau o'r sector preifat i gasglu taliadau, er mwyn gwella effeithlonrwydd a darbodusrwydd wrth gasglu incwm.	Awdurdodau Lleol
A6	Adolygu cyfundrefnau ffioedd a bennir yn genedlaethol er mwyn sicrhau bod y lefelau a bennir yn rhoi adlewyrchiad gwell o'r gost wirioneddol o ddarparu gwasanaethau, neu esbonio'r rhesymau pam bod y lefelau hynny'n wahanol.	Llywodraeth Cymru a Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru
A7	Gwella'r trefniadau ar gyfer rheoli perfformiad, llywodraethu ac atebolrwydd drwy: <ul style="list-style-type: none"> • adrodd unrhyw newidiadau i daliadau i'r pwyllgor(au) craffu; • gwella gwaith monitro er mwyn cael dealltwriaeth well o effaith newidiadau i ffioedd a thaliadau ar gais, a chyflawniad amcanion; • meincnodi a chymharu perfformiad ag eraill yn fwy trwyadl; a • darparu gwybodaeth fwy cynhwysfawr i aelodau etholedig fel bo modd gwneud penderfyniadau cadarn. 	Awdurdodau Lleol
A8	Gwella'r trefniadau ar gyfer rhagfynegi incwm o daliadau drwy gynllunio senarios a dadansoddiadau sensitifrwydd.	Awdurdodau Lleol

Rhan 1

Mae'r sail gyfreithiol dros bennu a rheoli taliadau yn gymhleth, ac nid yw awdurdodau bob amser yn strategol eu hymagwedd at godi taliadau

- 1.1 Mae angen i awdurdodau ystyried ystod o ffactorau wrth bennu taliadau. Mae gan awdurdodau bwerau cyfreithiol eang i godi tâl am wasanaethau, ond mae'r bwerau hynny hefyd yn gymhleth, ac fe geir peryglon neilltuol wrth ystyried a ellir defnyddio taliadau i gynhyrchu gwarged i gefnogi cyllidebau refeniw cyffredinol, neu a ellir ond eu defnyddio i adennill costau rhesymol a achoswyd wrth ddarparu gwasanaeth. Dylai awdurdodau fod â sail resymegol glir dros yr hyn y maent yn ei godi, ac am beth y maent yn ei godi. Dylai awdurdodau hefyd fod yn glir ynghylch sut mae taliadau yn eu helpu i gyflawni eu blaenoriaethau corfforaethol. Bydd dull strategol o bennu ffioedd a thaliadau yn ystyriol o effeithiau pennu ffioedd, safbwyntiau dinasyddion a defnyddwyr gwasanaeth, a'r manteision a'r risgiau posibl i'r awdurdod a'i gymunedau (gweler **Dangosyn 8** isod).
- 1.2 Yn yr adran hon o'r adroddiad, ystyriwn y sail ddeddfwriaethol dros bennu taliadau, a'r cyfleoedd a'r risgiau i'r awdurdodau yn gysylltiedig â'r taliadau hyn. Rydym hefyd yn ystyried y systemau sydd ar waith i gasglu taliadau, a'r effaith y mae trefniadau codi tâl a ragnodir yn genedlaethol yn ei chael ar awdurdodau. Rydym hefyd yn adolygu dull strategol awdurdodau o bennu taliadau ac yn cloi'r adran gyda rhestr wirio arfer da i awdurdodau lleol ar y prif egwyddorion i'w hystyried wrth bennu, cynyddu neu gyflwyno taliadau.

Mae awdurdodau'n ymwybodol o'r cyfyngiadau cyfreithiol eang a geir wrth adolygu taliadau, ond mae llawer heb fynd i'r afael â'r cyfleoedd a'r risgiau hyn wrth ddatblygu polisïau er mwyn cynhyrchu incwm

- 1.3 Cyrff statudol yw awdurdodau lleol, sydd yn gorfod gweithredu'n unol â'u swyddogaethau cyfreithiol, ac y gellir eu herio drwy'r llysoedd os ydynt yn gweithredu y tu hwnt i gwmpas y swyddogaethau hyn (ultra vires). Mae gan awdurdodau ystod eang o swyddogaethau cyffredinol a phenodol sydd yn eu galluogi neu'n ei gwneud hi'n ofynnol iddynt ddarparu gwasanaethau a chyflawni gwariant wrth wneud hynny. Mae ganddynt hefyd bwerau 'achlysurol' sydd yn eu galluogi i wneud pethau i hwyluso'r broses o arfer eu swyddogaethau statudol.
- 1.4 Nid yw bodolaeth pŵer neu ddyletswydd i ddarparu gwasanaeth, a chyflawni gwariant wrth wneud hynny, yn creu pŵer awtomatig i bennu taliadau am ddarparu'r gwasanaeth. Fodd bynnag, mae llawer o'r statudau sydd yn rhoi'r bwerau i ddarparu'r gwasanaeth hefyd yn cynnwys bwerau penodol i ar gyfer taliadau sydd i'w codi - er enghraifft, ar gyfer trwyddedau tacsï adrannau 53 a 70 o **Ddeddf Llywodraeth Leol (Darpariaethau Amrywiol) 1976**, ac ar gyfer parcio ar y stryd, adran 45 o **Ddeddf Rheoli Traffig Ffyrdd 1984**.

- 1.5 Mae'r rhan fwyaf o'r pwerau penodol hyn yr un mor berthnasol i Gymru â Lloegr, ond yn dilyn datganoli, mae trefniadau ar wahân yn dechrau datblygu yng Nghymru. Ceir hefyd enghreifftiau, fel rheoli datblygu, lle bo'r brif ddeddfwriaeth yn debyg rhwng Cymru a Lloegr, ond lle bo gwahanol raddfeydd ffioedd wedi'u rhagnodi mewn rheoliadau, ac wedi'u pennu'n annibynnol gan Lywodraethau Cymru a'r DU.
- 1.6 Er bod modd i awdurdodau bennu taliadau lleol am wasanaethau, ni fyddant yn aml yn cael adennill mwy na chost darparu'r gwasanaethau hynny. Hyd yn oed pan fydd gan awdurdod reolaeth lwyr dros y penderfyniad i godi tâl ai peidio, bydd lefel y taliadau a bennir yn amrywio'n helaeth ar sail disgresiwn a dewisiadau lleol. Yn ogystal â hyn, oddi mewn i rai gwasanaethau ni chaiff awdurdodau ond codi am rai agweddau ar wasanaeth, heb godi tâl am agweddau eraill - er enghraifft, cânt godi tâl am roi deunydd clyweledol ar fenthyg o lyfrgelloedd, ond ddim llyfrau. O fewn gwasanaethau eraill, mae'r ffioedd wedi'u pennu gan Lywodraeth Cymru, ac nid oes unrhyw le i ddisgresiwn lleol - er enghraifft, cost gofal cymdeithaso i oedolion, ffioedd am geisiadau cynllunio a thrwyddedau alcohol ac adloniant. O ganlyniad i hyn, mae maint y taliadau y gellir eu codi mewn gwahanol feysydd gwasanaeth, a'r incwm y gellir ei gynhyrchu yn amrywio i raddau helaeth iawn.
- 1.7 Yn **Nangosyn 2**, ceir crynodeb o'r seiliau gwahanol ar gyfer codi tâl. Mae'r Dangosyn hefyd yn cynnwys enghreifftiau o'r gwasanaethau sydd yn perthyn i'r gwahanol gategoriâu hyn.

Dangosyn 2 – Y sail ar gyfer codi tâl mewn awdurdodau lleol, ac enghreifftiau o'r gwasanaethau sydd yn perthyn i bob categori

Sail ar gyfer codi tâl	Enghreifftiau
Dewisol - ni chyfyngir o gwbl ar y symiau y gellir eu codi, ond mae'n rhaid i'r awdurdod weithredu mewn modd rhesymol (hy, yn unol ag egwyddorion <i>Wednesbury</i> ⁶) a chodi tâl i'r dibenion a awdurdodwyd drwy'r statud sydd yn rhoi'r pŵer i godi tâl yn unig. ⁷	Gwasanaethau hamdden Parcio oddi ar y stryd Parcio ar y stryd Gwasanaethau llyfrgell ar wahân i roi llyfrau ar fenthyg Gwastraff masnachol Ffioedd amlosgi a chladdu
Pennir y taliadau gan yr awdurdod, ond ni chaiff incwm gwasanaethau fod yn uwch na'r gost o ddarparu'r gwasanaeth	Trwyddedu tacsis (cerbyd, gyrrwr, gweithredwr) Taliadau rhyng-awdurdodol am gludiant i'r ysgol Ffioedd rheoli adeiladu Pridiannau Tir Lleol Gweithgareddau dewisol lle bo'r pŵer codi tâl cyffredinol yn A.93 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2003 yn berthnasol
Lefelau cymhwysedd ac/neu lefelau taliadau a ragnodir yn genedlaethol heb unrhyw ddisgresiwn lleol, neu lle ceir ond ychydig o ddisgresiwn lleol	Rheoli datblygu Ffioedd trwyddedau safle Cludiant o'r cartref i'r ysgol Codi tâl am ofal cymdeithasol
Codi tâl wedi'i wahardd	Addysg oed ysgol Darparu a rhoi llyfrau llyfrgell ar fenthyg Gofal cymdeithasol plant Casgliadau gwastraff o'r cartref Mynediad at safleoedd gwaredu gwastraff Cofrestru safleoedd bwyd Cofrestru genedigaethau, marwolaethau a phriodasau

Ffynhonnell: Swyddfa Archwilio Cymru

6 Mae *Associated Provincial Picture Houses Ltd. v. Wednesbury Corporation*, 1948, yn achos sydd yn gosod y safon ar gyfer afresymoldeb penderfyniadau gan gyrrff cyhoeddus fyddai'n peri bod y penderfyniadau hynny'n agored i'w diddymu mewn adolygiad barnwrol. Gelwir y safon hon yn afresymoldeb *Wednesbury*. Mae ymresymiad neu benderfyniad yn afresymol (neu'n ddiureswm) o safbwynt *Wednesbury* os ydyw mor afresymol fel na allai fod wedi cael ei wneud gan unrhyw unigolyn rhesymol sydd yn gweithredu'n rhesymol. Mae'r prawf yn brawf gwahanol (a llymach) na dangos bod penderfyniad yn afresymol yn unig.

7 Nid yw dymuniad awdurdodau i gynhyrchu gwarged yn ystyriaeth berthnasol y cânt ei hystyried wrth benderfynu a ddylid codi tâl, a faint i'w godi yn y meysydd hyn. Ni ellid ond ystyried y dymuniad hwnnw os mai pwrpas y statud oedd yn caniatáu'r pŵer i godi tâl oedd caniatáu pwerau trethu.

- 1.8 O'n gwaith maes, gwelsom fod gan awdurdodau, ar y cyfan, ddealltwriaeth dda o'r cyfyngiadau cyfreithiol sydd yn bodoli ar lawer o'u meysydd gweithredu, ac maent yn ystyriol iawn o'r agen i weithredu'n unol â deddfwriaeth neu raddfeydd ffi a ragnodir yn genedlaethol wrth bennu taliadau. Mae gan swyddogion awdurdodau ddealltwriaeth eang o'r fframwaith cyfreithiol y maent yn gweithio oddi mewn iddo, ac o'r cyfyngiadau a'r cyfleoedd posibl sydd naill ai'n gwahardd ffrydiau incwm pellach, neu'n fodd i ddatblygu'r ffrydiau hynny. Er enghraifft, mae sawl awdurdod wedi datblygu polisïau incwm masnachol sydd yn nodi'r potensial i gynhyrchu incwm a hefyd y broses a'r gwaith cynllunio sydd ei angen er mwyn hyrwyddo hyn. Er enghraifft, gwaith gwasanaeth cefn gwlad Cyngor Bro Morgannwg, a nodir yn **Nangosyn 3** isod.

Dangosyn 3 – Cynhyrchu Incwm yn y Gwasanaeth Cefn Gwlad - Bro Morgannwg

Cafodd y Gwasanaeth Cefn Gwlad ei ad-drefnu yn ddiweddar, gan hwyluso gwaith mwy integredig ar draws yr holl safleoedd, gan gynnwys cynnal a chadw Hawliau Tramwy Cyhoeddus. Mae'r gwaith ad-drefnu hwn wedi creu arbedion sylweddol, sydd wedi rhyddhau arian er mwyn creu swydd Swyddog Cyfleoedd Masnachol newydd ar gontract dwy flynedd. Mae'r Swyddog Cyfleoedd Masnachol wedi bod yn gweithio gyda'r sector preifat i ymchwilio i opsiynau cynaliadwy a dichonadwy ar gyfer hyrwyddo gweithgareddau twristiaeth a hamdden newydd, mewn Parciau Gwledig yn bennaf, fel: gweithgareddau hamdden dŵr, rhaffau uchel, cyrsiau zip wire, walïau dringo, saethyddiaeth, beicio, chwaraeon maes, addysg amgylcheddol, digwyddiadau'n seiliedig ar dwristiaeth, priodasau, ffeiriau, gweithgareddau a chyfleoedd adwerthu eraill arloesol.

Cyflwynwyd 'Gwahoddiad i Dendro' i Gwerthwchi Gymru - porth y sector cyhoeddus ar gyfer cyflenwyr a phrynwyr yng Nghymru - yn gofyn am bartneriaethau masnachol ar gyfer y gweithgareddau hyn. Bydd y Cyngor yn ymrwmo i gytundebau cyfreithiol â nifer o ddarparwyr gwasanaeth trydydd parti, a ddaw'n weithredol o ddiwedd haf 2016. Drwy'r dull hwn, bydd modd gwella'r hyn sy'n cael ei gynnig ar hyn o bryd mewn Parciau Gwledig ac ar safleoedd eraill, a helpu i gynyddu nifer yr ymwelwyr a'r cyfleoedd ym maes twristiaeth a allai gynyddu incwm i raddau sylweddol.

- 1.9 Fodd bynnag, yn yr ymatebion i'n harolwg o brif swyddogion cyllid awdurdod lleol, dim ond 11 o 22 o ymatebwyr o blith yr awdurdodau a ddywedodd fod eu hawdurdod wedi derbyn cyngor cyfreithiol digonol ynghylch y cyfleoedd sydd ar gael i gynhyrchu cymaint â phosib o incwm drwy godi taliadau, gan gynnwys mynd ar drywydd gweithgarwch masnachol. Er enghraifft, yn dilyn adolygiad o'r ddeddfwriaeth cyflwynodd Cyngor Sir Gwynedd ffi gwastraff masnachol ar gyfer cartrefi gwyliau a ffioedd am wastraff gardd o eiddo preswyl. Gwelsom fod awdurdodau eraill yn llai sicr ynghylch y graddau y gellir defnyddio'r ddeddfwriaeth i alluogi lefel uwch o risg a chanlyn cyfle masnachol.
- 1.10 Y prif beth y mae'n rhaid i awdurdodau lleol ei wneud yw darparu gwasanaethau a gweithgareddau ar sail dyletswydd neu bŵer penodol, a gellid ystyried gweithgareddau y tu hwnt i bwerau a dyletswyddau statudol yn weithgareddau ultra vires ac yn agored i her yn y llys. Yn sgil **Deddf Llywodraeth Leol 2003**, sydd yn cynnwys pŵer cyffredinol, crëwyd mwy o gyfleoedd i awdurdodau godi tâl am wasanaethau dewisol⁸. Mae Deddf 2003 yn berthnasol i Gymru a Lloegr⁹ ac yn galluogi awdurdodau i fasnachu drwy gwmni awdurdod lleol, ar yr amod bod ganddynt bŵer statudol i berfformio'r gwasanaeth sydd yn cael ei fasnachu. Fodd bynnag, mae'n dal yn rhaid i awdurdodau lleol a'u cwmnïau weithredu mewn modd rhesymol wrth bennu taliadau, ond mae eu dymuniad i gynhyrchu elw yn ffactor dilys i'w ystyried mewn gweithgarwch masnachu.
- 1.11 Gwelsom rai enghreifftiau cadarnhaol o fentrau a gweithgareddau sydd wedi datblygu drwy ddefnyddio'r pwerau hyn. Er enghraifft, mae Cynllun Ynni Dŵr Cored Radur a ddatblygwyd gan Gyngor Caerdydd yn enghraifft dda o fentrau o'r natur hwn - **Dangosyn 4** isod.

⁸ Nid yw gwasanaethau dewisol yn statudol ac fe gaiff awdurdodau ddewis darparu'r gwasanaethau hyn.

⁹ Mae'r pŵer hwn yn caniatáu i awdurdodau godi tâl am wasanaethau dewisol, lle nad oedd unrhyw bŵer penodol i godi tâl yn flaenorol, nac unrhyw waharddiad ar wneud hynny, hyd at y lefel lle na fyddai'r incwm o'r taliadau'n uwch na chost y ddarpariaeth, o gyfuno'r naill flwyddyn ariannol â'r llall. (Adran 93(3)). Mae adran 95 o Ddeddf 2003 hefyd yn rhoi caniatâd clir i awdurdodau fasnachu (hy, cynhyrchu elw) drwy gwmni awdurdod lleol.

Dangosyn 4 – Cynllun Ynni Dŵr Cored Radur - Cyngor Caerdydd

Yn wyneb cyllidebau sydd yn gostwng, mae Cyngor Caerdydd wedi ymrwymo i gynnal safonau amgylcheddol uchelgeisiol drwy ei weledigaeth Caerdydd Un Blaned. Mae hyn yn cynnwys cyflwyno gostyngiad o 60 y cant i'w ddefnydd o CO₂ wrth weithredu a lleihau ei wariant blynyddol ar ynni. Gan fod Afon Taf yn llifo drwy'r ddinas, ceir cyfleoedd i greu ffynonellau ynni adnewyddol a glân fyddai'n cyrraedd ei safonau amgylcheddol ac yn cynhyrchu elw yn y tymor hir.

Dewiswyd Cored Radur fel lleoliad ar gyfer y prosiect, fyddai'n cynnwys gosod dau dyrbin Sgrîw Archimedes a chynhyrchu 1.66gWh o ynni bob blwyddyn. Drwy ddefnyddio achrediad Tariff Cyflenwi i warantu mynegai pris manwerthu sydd yn gysylltiedig â chost fesul uned, bydd y cynllun, y dyrannwyd cyllideb o £3.9 miliwn i'w gwblhau, yn sicrhau bod y costau cyfalaf wedi'u talu'n ôl yn llawn cyn pen 12 mlynedd, a dylai greu elw net o £5.5m dros 20 mlynedd.

Yn ogystal â hyn, bydd y cynllun yn creu'r manteision canlynol:

- mae llwybr gwell i bysgod wedi'i ymgorffori yn y dyluniad. Drwy gydweithio â Chyfoeth Naturiol Cymru, bydd y cyfleuster newydd gwell yn cynyddu'r stociau o bysgod ymhellach i fyny'r afon o'r gored;
- llai o risg o lifogydd yn yr ardal gyfagos, oherwydd y sianel ychwanegol fydd yn cael ei chreu gan y tyrbinau;
- dealltwriaeth well o fioamrywiaeth yr afon, drwy waith monitro amgylcheddol y cynllun; a
- chyfle i weithredu'r gwersi a ddysgir wrth gyflwyno dau gynllun ynni dŵr arall ar ddau safle arall posib ar yr afon

- 1.12 Mae nifer o awdurdodau hefyd wedi gofyn am gymorth ymgynghorwyr i'w helpu i adolygu taliadau, er mwyn canfod cyfleoedd i gynyddu incwm. Yn rhan o'r gwaith hwn, ystyrir yn aml y sail gyfreithiol ar gyfer codi tâl, a'r cyfleoedd sy'n bodoli i gynyddu taliadau drwy fodelau cyflenwi amgen, yn enwedig mentrau masnachol posib. Er bod cymorth ymgynghorwyr yn ysgogiad i ganolbwyntio ar y cyfleoedd sydd ar gael i gynhyrchu incwm, mae perfformiad cynghorau wrth fwrw ymlaen ag argymhellion adolygiadau ymgynghorwyr yn amrywio. Mae rhai awdurdodau lleol yng Nghymru wedi mynd ar drywydd argymhellion o'r adolygiadau hyn ac wedi datblygu mentrau. Er hynny, cafwyd diffyg uchelgais a chwmpas mewn awdurdodau eraill, lle na roddwyd ystyriaeth lawn i'r manteision posibl yn sgîl **Deddf Llywodraeth Leol 2003**.

Mae Deddf Lleoliaeth 2011 yn Lloegr wedi annog awdurdodau i ddatblygu cyfryngau masnachol fel ffordd o gynhyrchu incwm, ond nid yw'r pŵer hwn yn bodoli yng Nghymru, ac mae hynny'n cyfyngu ar gyfleoedd

- 1.13 Yn Lloegr, daeth Deddf Lleoliaeth 2011 i ddisodli Deddf Llywodraeth Leol 2003. **Mae'r Ddeddf newydd yn cynnwys** pŵer cymhwysedd cyffredinol. I grynhoi, mae'r pŵer cymhwysedd cyffredinol yn galluogi awdurdodau lleol i wneud pethau y caiff unigolyn eu gwneud fel arfer, ond yn unrhyw ran o'r DU, a thu hwnt. Mae'r pŵer hefyd yn caniatáu i awdurdodau weithredu i ddiben masnachol, neu fel arall, gan godi tâl neu heb godi tâl a heb fod angen dangos y bydd hynny o fudd i'r awdurdod, ei ardal neu i ddinasyddion yr ardal. Mae'r pŵer cymhwysedd cyffredinol wedi ehangu'r ystod o wasanaethau y caiff awdurdod lleol eu darparu'n gyfreithiol, ac felly eu masnachu, er bod angen sefydlu cwmni o hyd er mwyn masnachu'n allanol¹⁰.
- 1.14 Ceir rhai cyfyngiadau ar bŵer cymhwysedd cyffredinol, naill ai am nad yw'r gweithredoedd dan sylw yn rhai y caiff unigolyn eu cyflawni, neu gan eu bod wedi'u heithrio'n benodol yn Neddf 2011. Nid yw pŵer cymhwysedd cyffredinol yn darparu pwerau newydd i godi treth neu braeseptau, neu i roi ar fenthyg. Nid yw'r pŵer ychwaith yn galluogi awdurdodau i bennu taliadau am wasanaethau gorfodol, gorfodi dirwyon neu greu troseddau neu is-ddeddfau. Yn bwysig, nid yw'r pŵer yn drech na'r ddeddfwriaeth a ddaeth i rym cyn dyfodiad **Deddf Lleoliaeth 2011**, ac ni ddylai'r incwm o daliadau fod yn fwy na chost darpariaeth. Er hynny, mae'r pŵer cymhwysedd cyffredinol yn cynyddu pwerau'r awdurdod lleol ond hefyd yn creu mwy o bosibilrwydd i awdurdodau benderfynu ar y ffyrdd gorau o ddarparu gwasanaethau presennol a gwasanaethau newydd i'w cymunedau.
- 1.15 Mae'r Gymdeithas Llywodraeth Leol yn Lloegr wedi nodi "mae'r pŵer cymhwysedd cyffredinol hefyd yn herio petruster greddfrol rhai pobl ym maes llywodraeth leol, drwy ddangos yn glir bod bron unrhyw beth yn bosibl (onid yw wedi'i wahardd yn benodol) heb fod angen sicrhau bod hynny wedi'i ganiatáu drwy ddeddfwriaeth benodol"¹¹. O'i ddefnyddio'n unol â'r bwriad, gall y pŵer cymhwysedd cyffredinol annog llywodraeth i fentro mwy, dan reolaeth. O ganlyniad i hyn, nododd y Gymdeithas Llywodraeth Leol fod y defnydd o bŵer yn arwain at ddulliau newydd a arweinir yn lleol, sydd yn sicrhau canlyniadau cadarnhaol i breswylwyr a chymunedau. Er enghraifft, gweler y crynodeb o Ansa¹² Environmental Services yn Nwyrain Swydd Gaer yn **Nangosyn 5**.

¹⁰ Yn Atodiad 3 rydym wedi cynnwys mwy o wybodaeth am faterion sydd angen eu hystyried wrth sefydlu cwmnïau masnachu awdurdod lleol. Yn Atodiad 3 nodir rhai o'r prif faterion a nodwyd o'n gwaith maes fydd angen eu hystyried wrth ddatblygu dulliau o'r fath, er na fydd pob un ohonynt yn berthnasol i bob prosiect neu fenter.

¹¹ Local Government Association, **The General Power of Competence: Empowering councils to make a difference**, July 2013.

¹² Ansa Environmental Services

Dangosyn 5 – Ansa Environmental Services Ltd - Dwyrain Swydd Gaer

Sefydlwyd Ansa Environmental Services ym mis Ebrill 2014. Mae'r cwmni ym mherchnogaeth lwyr Cyngor Dwyrain Swydd Gaer, ond fe'i rhedir bob dydd gan ei Fwrdd a'i reolwyr ei hun. Mae'n darparu gwasanaethau amgylcheddol (casgliadau bin, glanhau strydoedd, manau agored ac ati) i Gyngor Swydd Gaer, Ysbyty Macclesfield ac Ysbyty Congleton. Mae'r ardal yn cynnwys 370,000 o breswylwyr a 160,000 eiddo, 2,800km o briffyrdd a 3,000 o fannau agored. Drwy sefydlu cwmni y mae'n berchen yn gyfan gwbl arno, crëwyd cyfleoedd i fuddsoddi yn seilwaith y gwasanaeth. Cwblhawyd y broses o drosglwyddo'r gwasanaeth o gael ei redeg gan yr awdurdod i fod yn gwmni yr oedd yr awdurdod yn berchen arno'n gyfan gwbl ar amser, ac o fewn y gyllideb, gan sicrhau cyn lleied o effaith ar ddefnyddwyr gwasanaeth a throsglwyddo 400 aelod o staff drwy TUPE i'r cwmni newydd. Yn ei flwyddyn gyntaf o weithredu, llwyddodd y cwmni newydd i gynyddu'r cyfraddau ailgylchu, lleihau'r gwastraff a oedd yn cael ei anfon i safleoedd tirlenwi, lleihau nifer y casgliadau bin a fethwyd, a chreu elw weithredu a rannwyd â'r awdurdod.

- 1.16 Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru **Ddrafft Bil Llywodraeth Leol (Cymru)** ym mis Chwefror 2015. Roedd y Bil yn cynnwys cynigion i gyflwyno'r pŵer cymhwysedd cyffredinol ar ffurf deddf yng Nghymru ar ôl etholiadau'r Cynulliad yn 2016. Ceir ansicrwydd ynghylch cynnwys ac amseriad y Bil, ac yn natganiad y Prif Weinidog ar y rhaglen ddeddfwriaethol¹³ nid oedd y Bil wedi'i gynnwys ym mlwyddyn gyntaf y Cynulliad. Fodd bynnag, mae Llywodraeth Cymru wedi ein hysbysu, os bydd y ddeddfwriaeth yn mynd rhagddi, y bydd yn dal i gynnwys darpariaeth ar gyfer pŵer cymhwysedd cyffredinol. Gan nad oes pŵer cymhwysedd cyffredinol penodol bydd angen i awdurdodau Cymru barhau i ddibynnu ar bwerau presennol. Fel y nodir yn adroddiad y Gymdeithas Llywodraeth Leol ar bŵer cymhwysedd cyffredinol, cafwyd enghreifftiau nodedig o gamau gweithredu llwyddiannus ac arloesol cyn dyfodiad y pŵer hwnnw. Mae absenoldeb y pŵer hwn yng Nghymru yn cyfrannu at betruster greddf. Fodd bynnag, ni ddylid ystyried y ffaith nad yw'r pŵer yma'n bodoli yng Nghymru fel rheswm i awdurdodau beidio ag archwilio dulliau mwy arloesol o gynhyrchu incwm, a dulliau masnachol drwy ddefnyddio pwerau presennol.

Yn aml, ni fydd cyfundrefnau codi tâl yn adlewyrchu'r gost wirioneddol o gynnal gwasanaethau

- 1.17 Yn ogystal â ffactorau lleol y mae awdurdodau'n penderfynu yn eu cylch, mae defnydd awdurdodau o daliadau'n seiliedig ar benderfyniadau Llywodraeth Cymru neu, mewn rhai achosion, ar Lywodraeth y DU. Er bod rhesymau dilys dros gyfyngu ar y swm y gellir ei godi - er enghraifft, sicrhau bod defnyddwyr gwasanaeth yn dal i allu fforddio'r costau - gallant greu anawsterau i awdurdodau, ac maent wedi arwain at gryn ddadlau rhwng y Llywodraeth ac awdurdodau lleol ynghylch y manteision a'r anfanteision yn gysylltiedig â thaliadau a bennir yn genedlaethol gan y Llywodraeth.

¹³ Natganiad y Prif Weinidog ar y rhaglen ddeddfwriaethol

- 1.18 Yr hyn sydd wrth wraidd y tensiwn yw'r angen i daro cydbwysedd rhwng hyblygrwydd a rheolaeth fewnol dros wasanaethau lleol, a phryderon cenedlaethol ynghylch cost ac ansawdd. Fodd bynnag, yn aml wrth bennu lefelau taliadau cenedlaethol nid yw'n glir i awdurdodau na'r cyhoedd:
- a Beth yw'r sail resymegol dros osod cyfyngiadau ar godi tâl ar rai gwasanaethau, a pheidio â gwneud hynny yn achos gwasanaethau eraill. Er enghraifft, pam na chaiff awdurdodau godi tâl am roi deunydd print ar fenthyg o lyfrgelloedd, er eu bod yn cael codi tâl am roi deunydd clyweledol ar fenthyg.
 - b Pam bod gan awdurdodau'r pŵer i bennu eu taliadau eu hunain am wasanaethau lle gallai dull mwy unffurf o godi tâl fod yn fwy ffafriol. Er enghraifft, gwasanaethau gofal personol y gellir codi tâl amdanynt, a darpariaeth y GIG, y mae'n rhaid ei ddarparu'n rhad ac am ddim.
 - c A yw'r sail resymegol wreiddiol dros reoli lefelau ffi yn parhau i fod yn ddilys, os ystyried y newidiadau i'r dull o ddarparu gwasanaethau. Er enghraifft, mae awdurdodau bellach yn darparu gwasanaethau rheoli adeiladu, gan gystadlu ag arolygwyr cymeradwy, a chan leihau'r monopoli mewn marchnad lle'r oedd modd cyfiawnhau rheolaeth ar brisiau yn wreiddiol.
- 1.19 Nododd y rhan fwyaf o'r rhai a ymatebodd i'n harolwg o brif swyddogion cyllid awdurdod lleol eu bod wedi profi anawsterau sylweddol mewn sefyllfaoedd lle'r oedd Llywodraeth Cymru neu Lywodraeth y DU yn pennu lefelau taliadau. Teimlai llawer o ymatebwyr fod y taliadau wedi'u pennu'n rhy isel, ac nad oeddent yn adlewyrchu amgylchiadau lleol na natur gymhleth a chostau'r gwasanaeth, ac nad oeddent yn galluogi awdurdodau i adennill y costau'n llawn.
- 1.20 Er enghraifft, nododd ymatebwyr i'r arolwg nad oedd ffioedd a bennir yn genedlaethol "bob amser yn talu am gost y gwasanaeth a ddarperir. Gall y cwantwm incwm amrywio'n sylweddol rhwng y naill awdurdod a'r llall, a dylid ystyried y gost a'r capasiti o ran incwm yn rhan o'r fformiwla ariannu." Dywedodd ymatebwr arall, "mewn cyfnod o gynt ariannol, dylid rhoi mwy o hyblygrwydd i awdurdodau lleol anelu i adennill yr holl gost o ddarparu gwasanaethau.. Mae trothwyon statudol yn cyfyngu ar y nod hwn ar hyn o bryd". Nododd eraill nad oedd y ffi a bennwyd yn galluogi defnyddwyr gwasanaeth i wneud cyfraniadau teg, hy, cyfraniadau a oedd naill ai'n adlewyrchu 'faint' o wasanaeth yr oeddent wedi'i ddefnyddio na'u gallu i dalu (roedd hyn yn arbennig o berthnasol i'r uchafswm ar gyfer taliadau gofal). Nododd un ymatebwr i'r arolwg: "Y Polisi Taliadau Tecach - teimlir bod y polisi taliadau yn rhy gyfyngedig, ac nad yw'r uchafswm cyfredol o £60 yn realistig... (Mae'r uchafswm) yn ein hatal rhag adennill costau'n llawn a hefyd yn rhwystro cyfraniadau teg at gost gynyddol gwasanaethau, a'r defnyddwyr gwasanaeth a allai gyfrannu mwy at y gwasanaethau y maent yn eu derbyn."

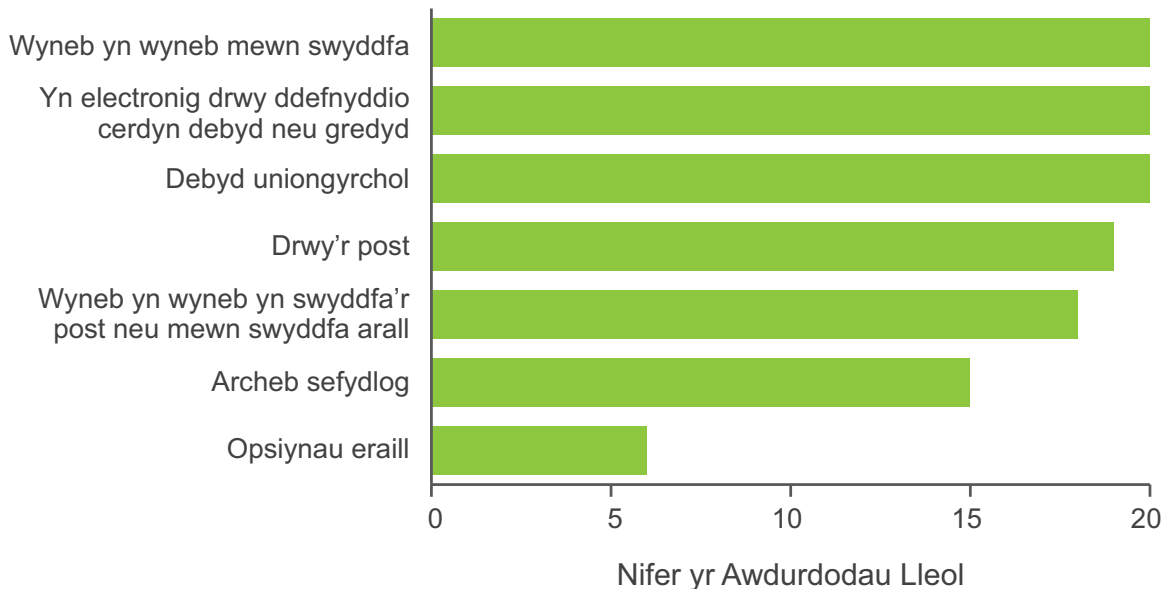
1.21 Mae llawer o awdurdodau hefyd yn ansicr ynghylch sut mae Llywodraeth Cymru neu Lywodraeth y DU wedi penderfynu ynghylch lefel y tâl, a pha ffactorau a ddefnyddiwyd i bennu neu ddylanwadu ar yr uchafswm. Hyd yn oed os bydd ffioedd a bennir yn genedlaethol yn cael eu hadolygu a'u diwygio bob hyn a hyn, gall bwch fodoli rhyngddynt a chostau cynyddol am ran helaeth o'r amser. Os bydd costau'n amrywio yn ôl ardal, gan adlewyrchu gwahaniaethau mewn marchnadoedd llafur lleol, bydd ffioedd a bennir yn genedlaethol naill ai heb fod yn ddigonol i dalu costau awdurdodau neu'n creu ffawdelw i eraill, neu'r ddau. Nododd ymatebwyr i'n harolwg fod cyfyngiadau cenedlaethol ar eu gallu i godi tâl yn eu hatal rhag gwneud penderfyniadau sydd yn adlewyrchu amgylchiadau lleol, ac roedd rhai ymatebwyr a roddodd sylwadau, am gael rhyddid i bennu eu taliadau eu hunain am wasanaethau a reolir ar hyn o bryd gan y Llywodraeth. Mae'n rhaid taro cydbwysedd rhwng hyn a phryderon y gallai disgresiwn llwyr ar raddfa leol arwain at amrywiaeth eang o daliadau am ofal cymdeithasol a gwasanaethau eraill a bennir yn genedlaethol, o ddatganoli'r rhain i'w penderfynu gan awdurdodau.

Mae ystod eang o opsiynau talu ar gael ar gyfer casglu taliadau, a'r rhan fwyaf o'r rhain yn cael eu cynnig

- 1.22 Yn ogystal â phenderfynu a ddylid codi tâl am wasanaeth, ac os felly faint i'w godi, mae angen i awdurdodau ystyried sut y cesglir taliadau, beth sydd yn dderbyniol fel cost am weinyddu a chasglu incwm, a pha mor hawdd y bydd hi i gasglu'r tâl. Efallai na fydd yn fuddiol ychwaith i godi tâl am wasanaethau os bydd y gwaith casglu yn costio mwy neu'n fwy cymhleth ac yn cymryd mwy o amser, neu os bydd yn rhaid ildio'r hawl i dderbyn taliadau lle ceir gostyngiadau graddfa fawr. Gallai parhau i ddarparu cymhorthdal ar gyfer y gweithgarwch greu canlyniad gwell o safbwynt ariannol ac o safbwynt y gwasanaeth. Ceir hefyd amrywiaeth o gostau uniongyrchol ac anuniongyrchol yn gysylltiedig â chasglu taliadau - er enghraifft gweinyddu, tocynnau a chyfarpar i gasglu taliadau, rheoli achosion o beidio talu, ôl-ddyledion a dyledion drwg.
- 1.23 Mae incwm yn aml yn fwy anodd ei reoli, ei ragweld a'i fonitro na gwariant. Ar ôl ei ymrwymo, bydd gwariant fel arfer yn sicr. Ar y llaw arall, ceir elfen sylweddol o ansicrwydd yn gysylltiedig ag incwm. Mae'n bwysig felly fod gan awdurdodau ystod o opsiynau ar gyfer casglu taliadau. Mae **Dangosyn 6** yn dangos yr opsiynau a'r defnydd cyfredol ar gyfer talu am wasanaethau awdurdod lleol ar draws 22 o awdurdodau lleol, ac yn dangos bod awdurdodau'n darparu ystod eang o opsiynau i ddefnyddwyr gwasanaeth dalu am wasanaethau.

Dangosyn 6 – Opsiynau a gynigir gan awdurdodau lleol er mwyn casglu incwm o daliadau

Opsiynau talu sydd ar gael

Ffynhonnell: Swyddfa Archwilio Cymru, Arolwg Prif Swyddogion Cyllid, Mawrth 2016

- 1.24 Mae awdurdodau hefyd yn hyrwyddo opsiynau talu a chanddynt y costau trafod isaf, ac sydd yn costio'r lleiaf o arian i'w gweinyddu a'u darparu - talu drwy ddebyd uniongyrchol er enghraifft - yn ogystal â gofyn am daliad ymlaen llaw a pheidio gorfod mynd ar drywydd achosion o ddiffyg talu ac ôl-ddyledion. Gellir gwneud defnydd effeithiol o dechnoleg er mwyn gwella diogelwch taliadau a lleihau costau trafod. Mae dulliau arloesol o dalu am wasanaethau yn cynnwys talu drwy wefannau'r awdurdod, talu drwy ddefnyddio ffonau symudol er enghraifft ar gyfer taliadau parcio heb docyn, a thalu am wasanaethau fel prydau ysgol drwy ddefnyddio cardiau clyfar yn lle arian parod. Cyflwynodd Cyngor Sir Powys system ddi-arian ar gyfer talu am brydau mewn ysgolion, gan gynyddu'r nifer sy'n cael prydau ysgol a chreu refeniw ychwanegol o £70,000 y flwyddyn i'r awdurdod.
- 1.25 Mae'r defnydd o dechnoleg yn dechrau cynyddu, ond nid yw hynny'n wir ym mhob achos, ac yn aml ni ddefnyddir y dechnoleg honno ond os na fydd y system newydd yn costio mwy na dulliau traddodiadol o gasglu incwm. Mae cynnydd wrth ddefnyddio cymwysiadau digidol a ffôn clyfar er mwyn gwneud taliadau wedi'i gydnabod yn faes lle gellid gwella a sicrhau twf yn y dyfodol. Er hynny, nid yw awdurdodau ond megis dechrau rhoi'r cymwysiadau hynny ar waith.

- 1.26 O'n harolwg o brif swyddogion cyllid, gwelsom mai ychydig o awdurdodau sydd wedi rhoi'r gwaith o gasglu taliadau ar gontract allanol. Mae pedwar awdurdod yn defnyddio darparwyr allanol i reoli darpariaeth meysydd parcio ar ran yr awdurdod. Dim ond un awdurdod sy'n defnyddio asiantaeth allanol i reoli prydau ysgol, trafndiaeth, y celfyddydau a threftadaeth, ac ar gyfer gweithgareddau eraill fel rheoli datblygu a gwasanaethau gwastraff. Nid oes unrhyw awdurdod wedi ystyried cynnig y swyddogaeth reoli ar gontract allanol.
- 1.27 Mae awdurdodau'n cydnabod y ceir defnydd cynyddol o gwmnïau'r sector preifat er mwyn casglu taliadau wrth iddynt geisio cyflwyno dulliau mwy effeithlon o gasglu incwm. Bydd angen i awdurdodau sicrhau bod ganddynt systemau a threfniadau da ar waith i fonitro a gwerthuso perfformiad er mwyn sicrhau bod lefelau casglu'n cyrraedd targedau, neu'n rhagori arnynt. Fodd bynnag, canfu ein harolwg o brif swyddogion cyllid nad yw'r dulliau cyfredol mor gadarn ag y gallent fod. Er bod y rhan fwyaf o awdurdodau yn derbyn adroddiadau monitro gan asiantaethau allanol, nid yw pob awdurdod wedi cytuno ar dargedau perfformiad ac incwm ac nid ydynt ychwaith yn cyfarfod yn rheolaidd â sefydliadau i fonitro perfformiad.

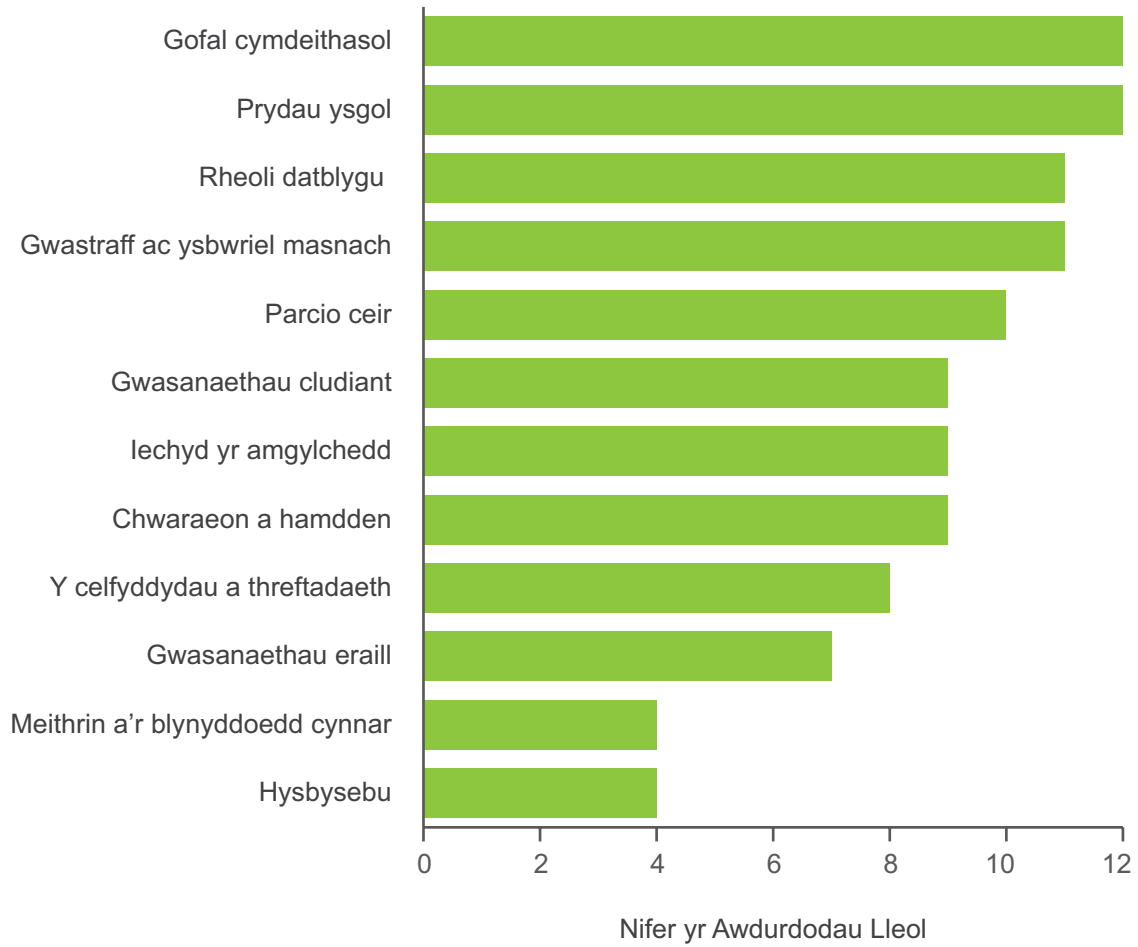
Mae awdurdodau'n dechrau datblygu strategaethau ar raddfa gorfforaethol i reoli taliadau, ond bu'r cynnydd yn araf

- 1.28 Mae penderfyniad awdurdod i gyflwyno neu gynyddu taliadau yn benderfyniad o bwys o safbwynt polisi strategol. Ar ei ffurf fwyaf sylfaenol, bydd cynyddu neu gyflwyno taliadau yn dylanwadu ar benderfyniad pobl i ddefnyddio gwasanaethau ai peidio. Er enghraifft, gall penderfyniad i beidio cynyddu taliadau parcio helpu i roi hwb i'r nifer sy'n ymweld â chanol trefi. Ar y llaw arall, gall codi tâl uchel am barcio leihau traffig a thagfeydd yng nghanol y dref. Yn yr un modd, bydd penderfyniad i gynyddu cost llogi caeau chwaraeon neu byllau nofio, neu i gynyddu prisiau opsiynau bwyta'n iach mewn ysgolion yn cael effaith andwyol ar bolisi awdurdod cyfan i annog ffyrdd iach o fyw a gwella llesiant trigolion.
- 1.29 Mae'r penderfyniad i godi tâl neu beidio, a lefelau'r tâl dan sylw, felly'n cael effaith uniongyrchol ar allu'r awdurdod i gyflawni ei flaenoriaethau strategol ac, o ystyried y cymhlethdodau'n gysylltiedig â phennu taliadau, mae'n bwysig i awdurdodau fabwysiadu dull strategol. Mae angen datblygu polisi gwirioneddol strategol ar raddfa gorfforaethol a chynnwys yr holl wasanaethau er mwyn gwneud yn siŵr bod pobl yn deall arwyddocâd llawn penderfyniadau, a bod y penderfyniadau hynny'n creu'r manteision a fwriadwyd ac ond ychydig o ganlyniadau anfwriadol, os o gwbl.

- 1.30 O'n gwaith maes, rydym yn aml yn gweld diffyg eglurder ynghylch sut mae codi tâl yn cyfrannu at gyflawni amcanion strategol ehangach. Bydd awdurdodau'n defnyddio sawl dull wrth bennu taliadau, ond ni cheir cyfres glir o egwyddorion strategol sydd yn trafod yr ystod lawn o faterion y dylid eu hystyried yn sail ar gyfer y dulliau hyn. Er enghraifft, wrth adolygu dogfennau a ddarparwyd gan awdurdodau, gwelwyd mai ond yn nau ddeg dau o'r awdurdodau y ceir polisi corfforaethol ar raddfa'r awdurdod cyfan ar gyfer pennu taliadau. Yn ddiweddar, mabwysiadodd Cyngor Sir Fynwy 'Strategaeth Optimeiddio Incwm' i'w gweithredu drwy'r awdurdod. Mae'r strategaeth eang ei hystod yn cynnwys yr holl wasanaethau, a hyd yn oed yn trafod y potensial i ddatblygu modelau masnachol a mentrau ar y cyd rhwng y sector cyhoeddus a'r sector preifat. Mae angen i'r 'Strategaeth Optimeiddio Incwm' bellach gynnwys cynllun gweithredu sy'n nodi pa weithgareddau cynhyrchu incwm y mae'r awdurdod yn bwriadu eu cyflwyno neu y gallai eu datblygu, gan mai nodi'r egwyddorion i'w hystyried wrth bennu taliadau y mae'r ddogfen ar hyn o bryd.
- 1.31 Gwelsom hefyd fod rhai awdurdodau - Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful a Chyngor Sir Powys - ar ganol cwblhau a chymeradwyo polisiau sy'n diffinio dull strategol o bennu taliadau. Ar adeg cyflawni ein gwaith maes, roedd polisiau drafft yn mynd rhagddynt drwy'r cabinet/pwyllgor gwaith i'w cymeradwyo yn y naill gyngor a'r llall. Mewn cymhariaeth â hyn, mae awdurdodau eraill lle cynhaliom waith maes yn dal heb ddatblygu strategaethau incwm corfforaethol.
- 1.32 Gan na cheir polisi ar draws yr awdurdod cyfan ar gyfer pennu taliadau, mae llawer o awdurdodau wedi datblygu polisiau codi tâl neu gynhyrchu incwm ar gyfer gwasanaethau penodol. Er enghraifft, mae **Dangosyn 7** yn rhoi crynodeb o ganfyddiadau ein harolwg o brif swyddogion cyllid, ac yn dangos lle mae awdurdodau wedi datblygu polisiau codi tâl ar gyfer gwasanaethau penodol. Fodd bynnag, dengys y canfyddiadau hyn fod llai na hanner yr awdurdodau wedi datblygu polisiau ar gyfer pennu taliadau ar gyfer gwasanaethau penodol.

Dangosyn 7 – Nifer yr awdurdodau sydd wedi datblygu a mabwysiadu polisïau ar gyfer pennu taliadau mewn gwasanaethau penodol

Gwasanaethau lle mae gan awdurdodau lleol bolisi codi tâl

Ffynhonnell: Swyddfa Archwilio Cymru, Arolwg Prif Swyddogion Cyllid, Mawrth 2016

- 1.33 Mae rhai awdurdodau'n parhau i ddefnyddio eu Cyfansoddiad¹⁴ fel y prif gyfrwng ar gyfer pennu taliadau. Mae'r cyfansoddiad yn trafod yr holl wasanaethau ac yn nodi'r broses i'w dilyn wrth gynllunio i gynyddu/cyflwyno ffi neu dâl am wasanaeth. Fodd bynnag, nid yw'r Cyfansoddiad yn darparu fframwaith o faterion a blaenoriaethau strategol i'r awdurdod nac yn esbonio sut mae pennu taliadau'n cefnogi'r broses o'u cyflawni. Nid yw'r Cyfansoddiad yn darparu sail gyson ac integredig ar gyfer pennu taliadau, ac mae'r manylion ar faterion allweddol yn aml yn brin.
- 1.34 Yn aml, gwelsom hefyd nad oedd dogfennau awdurdodau yn canolbwyntio ar y modd y mae pennu taliadau yn cefnogi cyflawni blaenoriaethau corfforaethol, nac yn creu cysylltiadau rhwng y taliadau a'r blaenoriaethau hynny. Nid ydynt ychwaith yn nodi sut y gellir cadw rheolaeth well ar y galw am wasanaethau drwy godi tâl, na sut y gall targedu taliadau gefnogi newid mewn ymddygiad, a newid y modd y bydd dinasyddion yn cyrchu ac yn defnyddio gwasanaethau. Nid oedd y dogfennau y buom yn eu hadolygu yn cynnwys digon o fanylion am y cyfyngiadau cyfreithiol ar godi tâl am wasanaethau chwaith, nac yn nodi sut i ymdrin ag unrhyw 'warged' fyddai'n cael ei godi. Er mwyn i awdurdodau sicrhau'r budd gorau yn sgil pennu taliadau, mae'n rhaid rhoi ystyriaeth gadarn i'r sail gyfreithiol dros godi tâl yn y lle cyntaf.
- 1.35 Rydym wedi rhoi crynodeb yn **Nangosyn 8** o'r prif ffactorau o'n hadolygiad y dylid eu hystyried wrth bennu taliadau. Dangosir yr ystod lawn o wybodaeth yn **Atodiad 2** ar **dudalen 62**. Nid yw'r rhestr hon yn hollgynhwysol, nac yn disodli'r angen i awdurdodau dderbyn eu cyngor cyfreithiol eu hunain ynghylch beth i godi tâl amdano, sut i godi tâl, a faint i'w godi am wahanol wasanaethau. Yn hytrach, mae'r wybodaeth sydd wedi'i chrynhoi yn **Nangosyn 8** ac a ddangosir yn llawn yn **Atodiad 2** yn rhoi crynodeb o'r materion a'r cwestiynau allweddol y mae angen eu hystyried wrth adolygu a phennu taliadau.

¹⁴ Yng Nghyfansoddiad awdurdodau lleol, nodir sut mae'r awdurdod yn gweithredu, sut y gwneir penderfyniadau, a'r gweithdrefnau a ddilyni'r er mwyn sicrhau bod y penderfyniadau hyn yn effeithlon, yn dryloyw ac yn atebol i'r bobl leol. Mae rhai o'r prosesau hyn yn ofynnol yn ôl y gyfraith, ond caiff yr awdurdod ddewis o blith y gweddill. Mae'r Cyfansoddiad yn nodi'r rheolau sylfaenol sydd yn rheoli busnes awdurdod, gan gynnwys taliadau am wasanaethau a ddarperir gan yr awdurdod.

Dangosyn 8 – Prif ystyriaethau awdurdodau lleol wrth bennu taliadau

Ffynhonnell: Swyddfa Archwilio Cymru

Rhan 2

Mae dulliau o gynhyrchu incwm yn amrywio, ac er bod cyfleoedd i gynyddu refeniw, mae angen i awdurdodau lleol daro cydbwysedd rhwng y dyheadau hyn a gallu eu cymunedau i dalu mwy

- 2.1 Oherwydd yr angen presennol i awdurdodau lleol leihau eu gwariant net yn unol â gostyngiadau cyllid canolog, mae llawer o awdurdodau yn adolygu taliadau er mwyn sicrhau eu bod, lle bo'n briodol, yn manteisio i'r eithaf ar gyfleoedd i gynhyrchu cymaint o incwm ag sy'n bosibl. Yn yr adran hon o'r adroddiad, ystyrir pa mor dda yw perfformiad awdurdodau Cymru wrth gynhyrchu incwm drwy daliadau, drwy gymharu'r perfformiad rhwng awdurdodau yng Nghymru, ond hefyd drwy gymharu ag awdurdodau yn Lloegr a'r Alban.

Ceir darlun cymysg o'r graddau y mae awdurdodau Cymru'n llwyddo i gynhyrchu incwm drwy daliadau

- 2.2 Wrth adolygu incwm o daliadau, rydym wedi dadansoddi data Alldro Refeniw a gyflwynwyd gan awdurdodau i Lywodraeth Cymru¹⁵. Ar gyfer ein hadolygiad, rydym wedi canolbwyntio'n bennaf ar y meysydd gweithgarwch a ganlyn:
- a Cludiant o'r cartref i'r ysgol a chludiant o'r cartref i'r coleg
 - b Parcio cerbydau, tocynnau teithio rhatach a meysydd awyr, harbyrau a chyfleusterau toll
 - c Prydau
 - ch Yr holl wasanaethau diwylliannol a chysylltiedig (gan gynnwys hamdden)
 - d Gwasanaethau mynwent, amlosgi a chorffdy, lechyd yr amgylchedd - diogelwch bwyd a'r holl wasanaethau gwastraff
 - dd Rheoli adeiladu a rheoli datblygu
 - e Pridiannau tir lleol a chofrestru genedigaethau, marwolaethau a thaliadau
- 2.3 O ddadansoddi data Alldro Refeniw, gwelsom fod y swm o arian a godir gan awdurdodau lleol drwy daliadau am y gweithgareddau a restrir uchod (Paragraff 2.2 a i e) wedi cynyddu yn nhermau arian parod, o £307.7 miliwn yn 2008-09 i £365.7 miliwn yn 2014-15, sef cynnydd o 18.9 y cant. Fodd bynnag, mewn termau real¹⁶ - gan ystyried chwyddiant - bu'r newid mewn incwm yn llai arafach, sef cynnydd o £18 miliwn (5.2 y cant) rhwng 2008-09 a 2014-15.

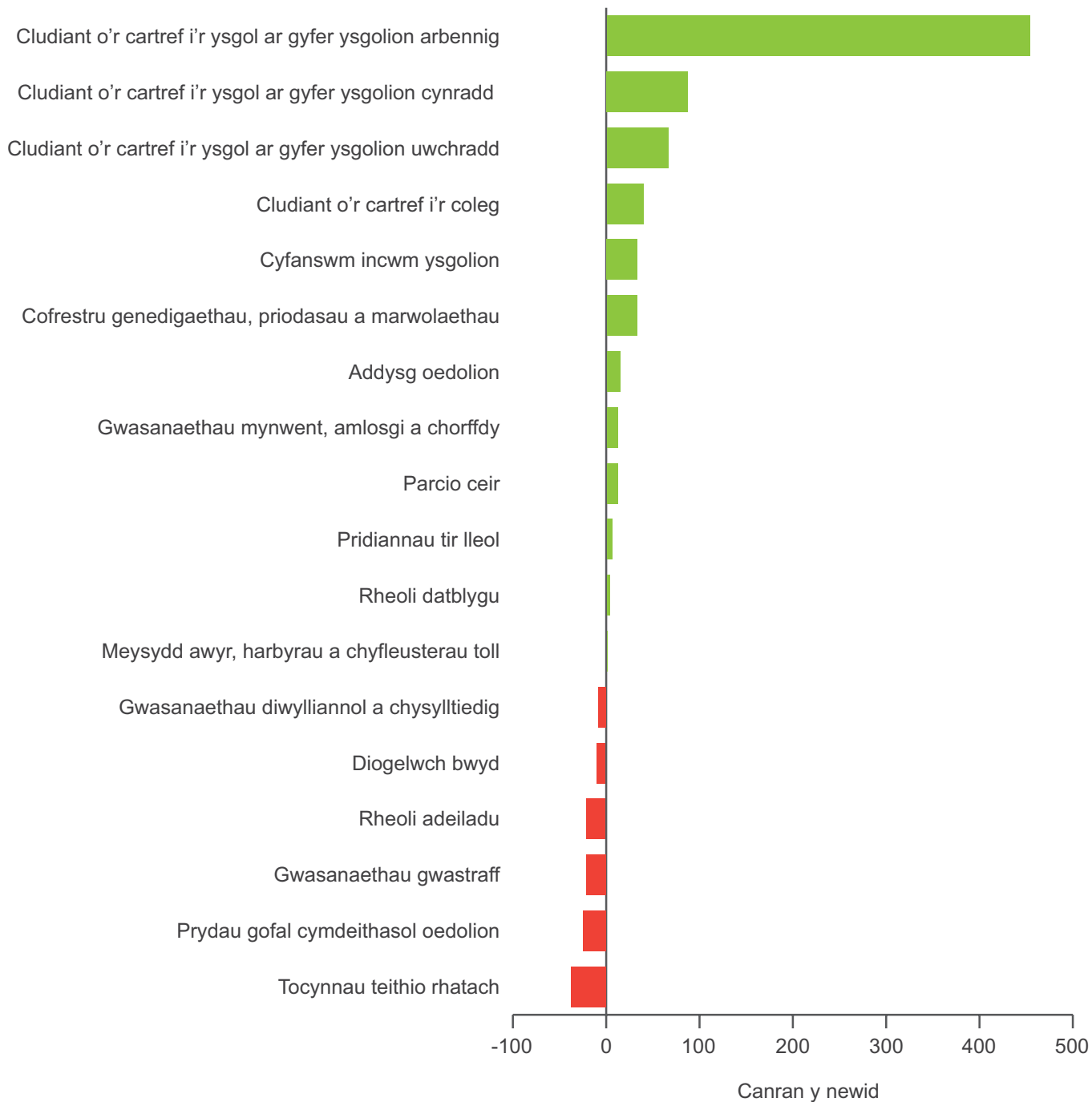
¹⁵ Defnyddiwyd y data ariannol a gasglwyd o fewn y fframwaith Alldro Refeniw er mwyn osgoi rhoi unrhyw faich gweinyddol pellach ar awdurdodau. Mae'r data ariannol o fewn y ddogfen hon yn defnyddio'r data incwm a gofnodwyd fel 'gwerthiant, taliadau'. Adolygwyd cynnwys ffurflenni a gyflwynwyd i StatsCymru gydag awdurdodau, a chanfod bod oddeutu 5 y cant o'r cofnodion unigol yn anghywir. Cytunwyd ar y meysydd a ddetholwyd i'w hadolygu drwy drafodaeth â Chymdeithas Trysoryddion Cymru. Y rhain yw'r prif feysydd gwasanaeth (ac eithrio gweithgarwch y Cyfrif Refeniw Tai) lle bydd awdurdodau'n codi tâl ac yn casglu incwm.

¹⁶ Lefel yr incwm o ystyried effeithiau chwyddiant ar bŵer prynu. Mae incwm termau real yn cyfeirio at y swm o nwyddau a gwasanaethau y gallwch eu prynu heddiw o gymharu â phris yr un nwyddau a gwasanaethau y gallech fod wedi'u prynu ar adeg gynharach.

2.4 Mae **Dangosyn 9** yn rhoi crynodeb o'r newid canrannol mewn termau real i incwm taliadau gwasanaethau unigol rhwng 2008-09 a 2014-15 ar gyfer y 22 o awdurdodau yng Nghymru. Mae **Dangosyn 9** yn dangos bod awdurdodau wedi cynyddu'r incwm y maent yn ei gynhyrchu drwy daliadau, rhai ohonynt i raddau helaeth, yn neuparth o'r meysydd y buom yn eu hadolygu. Mae'r traean sydd yn weddill o'r gwasanaethau y buom yn eu hadolygu, lle nad yw incwm wedi cynyddu mewn termau real, yn gymysgedd o weithgareddau sydd naill ai dan ddylanwad cyfarwyddbau codi tâl a chyfundrefnau ffioedd sydd yn seiliedig ar bolisi cenedlaethol (rheoli adeiladu, gofal cymdeithasol oedolion a thocynnau teithio rhatach); yn wasanaethau sydd yn faromedrau ffyniant ac sydd wedi'u hysgogi gan gyflwr y farchnad (rheoli datblygu a diogelwch bwyd); neu'n wasanaethau dewisol (gwasanaethau diwylliannol a chysylltiedig). Er bod gan awdurdodau rwydd hynt i benderfynu pa daliadau neu ffioedd i'w pennu ar gyfer y gweithgareddau hyn, ceir darparwyr eraill ar eu cyfer yn aml, ac mae awdurdodau'n cystadlu â'r darparwyr hynny. Ar gyfer y gwasanaethau hyn, mae pennu'r prisiau cywir er mwyn cadw defnyddwyr y gwasanaeth, os nad cynyddu nifer y defnyddwyr gwasanaeth, yr un mor bwysig â'r ymgyrch i gynhyrchu incwm.

Dangosyn 9 – Y newid canrannol mewn incwm termau real o daliadau fesul gwasanaeth unigol rhwng 2008-09 a 2014-15¹⁷

Maes gwasanaeth y dadansoddwyd data incwm ar ei gyfer

Ffynhonnell: Dadansoddiad Swyddfa Archwilio Cymru o ddata Alldro Refeniw a gyhoeddwyd ar StatsCymru yn 2008-09 a 2014-2015 fel y cawsant eu diwygio yn dilyn archwiliad annibynnol Swyddfa Archwilio Cymru o'r ffurflenni.

¹⁷ Er bod y cynnydd cyfrannol am gludiant o'r cartref i'r ysgol ar gyfer ysgolion arbennig yn sylweddol, mae'n rhaid cydbwysu hyn ag incwm fel cyfran o gyfanswm y gwariant gros, a gododd ryw fymryn dros y cyfnod hwn, o 0.7 y cant i 3.8 y cant.

2.5 Er bod incwm o daliadau wedi cynyddu ers 2008-09, mae'r swm a gesglir gan awdurdodau yn amrywio yn helaeth. Yn **Nangosyn 10**, gwelir mai ond yn saith o'r 18 o feysydd gwasanaeth y buom yn eu dadansoddi y mae pob un o'r 22 o awdurdodau yn cofnodi incwm o daliadau. Yn ogystal â hyn, yn 11 o'r 18 o wasanaethau a ddadansoddwyd, cofnododd rhai awdurdodau nad oeddent wedi derbyn unrhyw incwm, ac roedd ystod yr incwm a gynhyrchwyd yn amrywio i raddau helaeth.

Dangosyn 10 – Lefel yr incwm a gynhyrchwyd gan awdurdodau Cymru yn 2014-15 yn sgil codi tâl am wasanaethau unigol

Maes lle cynhyrchir incwm drwy daliadau ¹⁸	Nifer yr awdurdodau'n casglu incwm yn 2014-15	Y swm isaf a gasglwyd gan awdurdod yn 2014-15	Y swm uchaf a gasglwyd gan awdurdod yn 2014-15
Incwm o gludiant o'r Cartref i'r Ysgol - Ysgolion Cynradd	10	£0	£265,000
Incwm o gludiant o'r Cartref i'r Ysgol - Ysgolion Uwchradd	15	£0	£269,527
Incwm o gludiant o'r Cartref i'r Ysgol - Ysgolion Arbennig	8	£0	£482,072
Incwm o gludiant o'r cartref i'r coleg	10	£0	£710,827
Incwm o Addysg Oedolion	16	£0	£1,496,000
Cyfanswm incwm yr ysgolion	22	£241,000	£28,148,510
Incwm o Barcio Cerbydau	22	£12,000	£6,900,000
Incwm o Docynnau Teithio Rhatach	13	£0	£156,122
Incwm o Feysydd Awyr, porthladdoedd a chyfleusterau toll	6	£0	£3,425,000
Incwm o Ofal Cymdeithasol Oedolion, Prydau	15	£0	£1,265,954
Cyfanswm yr incwm o wasanaethau diwylliannol a gwasanaethau cysylltiedig	22	£588,000	£24,335,000
Incwm o wasanaethau mynwent, amlosgi a chorffdy	21	£0	£2,604,000
Incwm o lechyd yr Amgylchedd - diogelwch bwyd	21	£0	£69,000

¹⁸ Mae'r penawdau a ddefnyddiwyd wedi'u dyfynnu'n uniongyrchol o'r ffurflenni Aldro Refeniw, ac mae eu cwmpas yn unol â'r hyn a ddiffinnir ar ffurflenni Llywodraeth Cymru.

Dangosyn 10 – Lefel yr incwm a gynhyrchwyd gan awdurdodau Cymru yn 2014-15 yn sgil codi tâl am wasanaethau unigol (parhad)

Maes lle cynhyrchir incwm drwy daliadau	Nifer yr awdurdodau'n casglu incwm yn 2014-15	Y swm isaf a gasglwyd gan awdurdod yn 2014-15	Y swm uchaf a gasglwyd gan awdurdod yn 2014-15
Cyfanswm yr incwm ar gyfer Gwasanaethau Gwastraff	22	£385,495	£7,506,000
Incwm o Reoli Adeiladu	22	£133,000	£790,000
Incwm o'r gwasanaethau Rheoli Datblygu	22	£180,986	£1,981,000
Incwm o Bridiannau Tir Lleol	21	£0	£323,000
Incwm o enedigaethau, priodasau a marwolaethau	22	£66,621	£685,000

Ffynhonnell: Dadansoddiad Swyddfa Archwilio Cymru o ddata Alldro Refeniw a gyhoeddwyd ar StatsCymru yn 2014-2015 fel y cawsant eu diwygio yn dilyn archwiliad annibynnol Swyddfa Archwilio Cymru o'r ffurflenni.

2.6 O ystyried yr heriau ariannol presennol sydd o flaen y sector cyhoeddus, mae cyfrifoldeb ariannol yn fwyfwy pwysig ac mae awdurdodau'n cydnabod bod angen iddynt ddatblygu i fod yn fwy disgybledig gydag arian wrth gyflenwi gwasanaethau. Yn aml, yr hyn sydd yn ysgogi cymhorthdal ar gyfer gwasanaethau yw dymuniad i sicrhau cymaint o ddefnydd ag sy'n bosib a chefnogi cyflawni blaenoriaethau strategol ehangach. Fodd bynnag, mae angen i awdurdodau ystyried eu hamgylchedd gweithredu mewn ffordd wahanol, a gall lleihau lefel y cymhorthdal a ddarperir i gefnogi gwasanaethau wella cynaliadwyedd ariannol. Yn **Nangosyn 11** (isod) ceir crynodeb o newidiadau mewn incwm fel cyfran o wariant yn 2008-09 a 2014-15 (nodir yr wybodaeth yn fanwl yn **Atodiad 4**). Gwelsom y canlynol:

- Ym 15 o'r 18 o feysydd gwasanaeth a ddadansoddwyd, cafwyd gwelliant o ran cost net¹⁹. Hynny yw, mae incwm fel cyfran o wariant ar gynnydd ac mae angen llai o gymhorthdal ar wasanaethau i weithredu;
- Mewn un gwasanaeth - maes parcio - mae'r incwm a gynhyrchir yn uwch na'r gost o ddarparu'r gwasanaeth, ac mae gwarged yn parhau i gael ei gynhyrchu; ac
- Ar gyfer rhai gweithgareddau, mae lefel y cymhorthdal yn parhau i fod yn sylweddol. Er enghraifft, cludiant o'r cartref i'r ysgol, iechyd yr amgylchedd a diogelwch bwyd lle bo incwm fel cyfran o wariant yn llai na 5 y cant o'r gost o ddarparu'r gwasanaeth.

¹⁹ Cost net yw llinell wasgordd y datganiad incwm, lle bydd y refeniw a'r enillion yn llai na'r costau gweithredu cyfunol.

Dangosyn 11 – Lefel yr incwm a gynhyrchwyd gan awdurdodau Cymru yn 2014-15 yn sgil codi tâl am wasanaethau unigol

Maes lle dadansoddwyd data ariannol	Incwm fel cyfran o wariant gros 2008-09	Incwm fel cyfran o wariant gros 2014-15	Newid yng nghyfran yr incwm a gasglwyd dros y cyfnod
Cludiant o'r cartref i'r ysgol - Ysgolion Cynradd	0.7%	1.5%	0.80%
Cludiant o'r cartref i'r ysgol - Ysgolion Uwchradd	1%	1.7%	0.70%
Cludiant o'r cartref i'r ysgol - Ysgolion Arbennig	0.7%	3.8%	3.10%
Cludiant o'r cartref i'r coleg	9.4%	14.2%	4.80%
Addysg Oedolion	18.5%	21.2%	2.70%
Cyfanswm ysgolion	2.9%	4.4%	1.50%
Parcio cerbydau	122.8%	152%	29.20%
Tocynnau Teithio Rhatach	0.5%	0.3%	-0.20%
Meysydd awyr, porthladdoedd a chyfleusterau toll	26.7%	51.5%	24.80%
Gofal Cymdeithasol i Oedolion, Prydau	34.1%	43.4%	9.30%
Gwasanaethau Diwylliannol a Gwasanaethau Cysylltiedig	20.5%	28.5%	8.00%
Gwasanaethau mynwent, amlosgi a chorffdy	56.7%	94.1%	37.40%
Diogelwch bwyd Iechyd yr Amgylchedd	3.8%	3.3%	-0.50%
Gwasanaethau Gwastraff	15.4%	13.2%	-2.20%
Rheoli Adeiladu	60%	66.4%	6.40%
Gwasanaethau Rheoli Datblygu	43.7%	58.2%	14.50%
Pridiannau Tir Lleol	96.7%	107%	10.30%
Genedigaethau, priodasau a marwolaethau	49.5%	70.2%	20.70%

Ffynhonnell: Dadansoddiad Swyddfa Archwilio Cymru o ddata Alldro Refeniw a gyhoeddwyd ar StatsCymru yn 2008-09 a 2014-2015 fel y cawsant eu diwygio yn dilyn archwiliad annibynnol Swyddfa Archwilio Cymru o'r ffurflenni.

- 2.7 Mae a wnelo rhai o'r gwahaniaethau mewn incwm â'r gwasanaethau sydd ar gael mewn awdurdodau lleol a'r dull o ddarparu'r gwasanaethau hyn. Er enghraifft, mae rhai awdurdodau lleol yn methu cynhyrchu incwm o wasanaethau penodol gan nad ydynt yn darparu'r gwasanaethau hynny - gwasanaethau'n gysylltiedig â meysydd awyr, harbyrau a chyfleusterau toll er enghraifft. Mae rhai awdurdodau hefyd wedi trosglwyddo eu prif gyfleusterau hamdden i ddarparwyr eraill ac felly wedi profi gostyngiad yn lefel eu hincwm o gymharu â'r rhai sydd yn parhau i ddarparu'r gwasanaethau hyn yn fewnol.
- 2.8 Ar gyfer gwasanaethau eraill, mae lefel yr incwm yn adlewyrchu maint y boblogaeth sydd yn gallu talu'r ffi neu'r tâl - cludiant o'r cartref i'r ysgol er enghraifft - sydd yn cyfyngu ar y potensial i gynyddu refeniw. I'r gwrthwyneb, nid y boblogaeth sy'n byw yn yr ardal yw'r unig rai sy'n talu am y gwasanaeth mewn meysydd eraill - gwasanaethau fel parcio ceir - ac nid oes perthynas benodol rhwng y gallu i gynhyrchu incwm a'r gymuned leol, ond yn hytrach, ystyriaethau economaidd a marchnad ehangach²⁰. Serch hynny, o'u hystyried yn eu cyfanrwydd, mae'r canfyddiadau yn **Nangosyn 10** ac **11** yn dangos bod lle mewn rhai awdurdodau i ailystyried faint o refeniw y maent am ei gynhyrchu o rai gwasanaethau.
- 2.9 Er enghraifft, drwy ddefnyddio gwasanaethau claddu ac amlosgi fel patrwm, rydym wedi adolygu lefel gyfredol y taliadau am wahanol weithgareddau. O dan **Ddeddf Mannau Agored 1906**, **Deddf Cynghorau Plwyf ac Awdurdodau Claddu (Darpariaethau Amrywiol) 1970** a **Deddf Llywodraeth Leol 1972**, mae gan awdurdodau yr hawl i gaffael, cynnal a darparu gwasanaethau ar gyfer tir claddu, mynwentydd a chrematoria. Mae gan sefydliadau a chwmnïau eraill hefyd yr hawl cyfreithiol i ddarparu gwasanaethau claddu, mynwent a chrematoria. Oherwydd bod llai o gyfyngiadau ar y taliadau y caiff awdurdodau eu pennu ar gyfer y gwasanaethau hyn, mae'r taliadau a gymhwysir ledled Cymru yn amrywio.
- 2.10 Drwy ddefnyddio data a gasglwyd o wefannau awdurdodau ac ar gais gan awdurdodau, gwelir yn **Nangosyn 12** isod yr ystod o daliadau am 11 o wahanol wasanaethau claddu ac amlosgi a ddarperir gan awdurdodau. Mae'r gwahaniaeth rhwng y pris rhataf a'r pris drytaf a godir gan awdurdodau am y gwasanaethau hyn yn amrywio rhwng 4.1 am yr hawl neilltuol i gladdu a chodi ac arysgrifio carreg fedd (ee, mae'r gost yn yr awdurdod drytaf 4.1 gwaith yn fwy na'r gost yn yr awdurdod rhataf) ac 11.2 am wasgaru llwch (ee, mae'r gost yn yr awdurdod drytaf 11.2 gwaith yn fwy na'r gost yn yr awdurdod rhataf). Hyd yn oed pan ystyrir ffactorau lleol a'r gwahaniaethau posibl o ran darpariaeth ac ansawdd gwasanaeth, mae graddfa ac ystod y costau yn eang iawn.

²⁰ Enghraifft o strategaethau priso yw agoriad y Lido Cenedlaethol ym Mhontypridd, lle penderfynodd awdurdod lleol Rhondda Cynon Taf ganiatáu mynediad am ddim yn rhan o ymdrech i adfywio canol tref Pontypridd. Cafwyd mwy o ymwelwyr na'r disgwyl, ac mae'r Lido wedi derbyn ymateb cadarnhaol gan fasnachwyr sydd wedi gweld cynnydd yn y nifer sy'n ymweld â chanol y dref. Mae'r datblygiad hefyd wedi derbyn ymateb cadarnhaol iawn gan ddefnyddwyr gwasanaeth, ac wedi ychwanegu at gynnydd cyffredinol yn y defnydd o chwaraeon a hamdden yn Rhondda Cynon Taf.

Dangosyn 12 – Cost gwasanaethau claddu ac amlosgi a gynhelir gan awdurdodau

Eitem	Isaf	Cyfartaledd	Uchaf	Ystod	Sylfaen ²¹
Hawl claddu	£355	£678	£1,455	4.1	16
Carreg Fedd	£76	£174	£315	4.1	17
Bedd newydd i 1	£427	£853	£1,920	4.5	18
Bedd newydd i 3	£490	£1,258	£2,240	4.6	14
Bedd newydd i 2	£457	£1,064	£2,120	4.6	19
Claddu gweddillion wedi'u hamlosgi	£160	£349	£777	4.9	17
Prynu gweddillion wedi'u hamlosgi	£139	£409	£833	6.0	14
Plot coetir i 1	£300	£904	£1,920	6.4	7
Arysgrif ar garreg fedd	£30	£83	£200	6.7	19
Claddu llwch	£75	£233	£504	6.7	12
Gwasgaru llwch	£20	£99	£223	11.2	14

Ffynhonnell: Data a gasglwyd o'r awdurdodau gan Swyddfa Archwilio Cymru

2.11 Ffactor arall sydd yn berthnasol i wasanaethau â thaliadau dewisol yw'r rhyddid i awdurdodau godi eu prisiau'n fynych. Yn dilyn cais **Deddf Rhyddid Gwybodaeth 2000** gan y BBC²² ym mis Awst 2015, gwelwyd bod pris cyfartalog gwasanaeth amlosgi sylfaenol mewn cyfleuster awdurdod lleol wedi codi o £475 yn 2010-11 i £640 yn 2015-16, sef cynnydd o 35 y cant, ar draws 169 o awdurdodau lleol y DU. Yn y pum awdurdod lleol a ymatebodd o Gymru (Caerdydd, Conwy, Rhondda Cynon Taf, Abertawe a Wrecsam), roedd y gost wedi cynyddu o £434 i £583, sef cynnydd o 34 y cant dros yr un cyfnod. Ymatebodd awdurdodau lleol drwy ddweud bod newidiadau i dargedau allyriadau, y defnydd o eirch mwy a chostau ynni cynyddol wedi achosi cynnydd sydyn mewn costau. Nododd rhai awdurdodau hefyd fod eu prisiau'n isel o gymharu ag awdurdodau cyfagos, ac mai sicrhau cysondeb ag awdurdodau eraill yr oeddent wrth gynyddu'r prisiau hynny.

²¹ Nifer yr awdurdodau lleol sy'n darparu cost am bob gwasanaeth

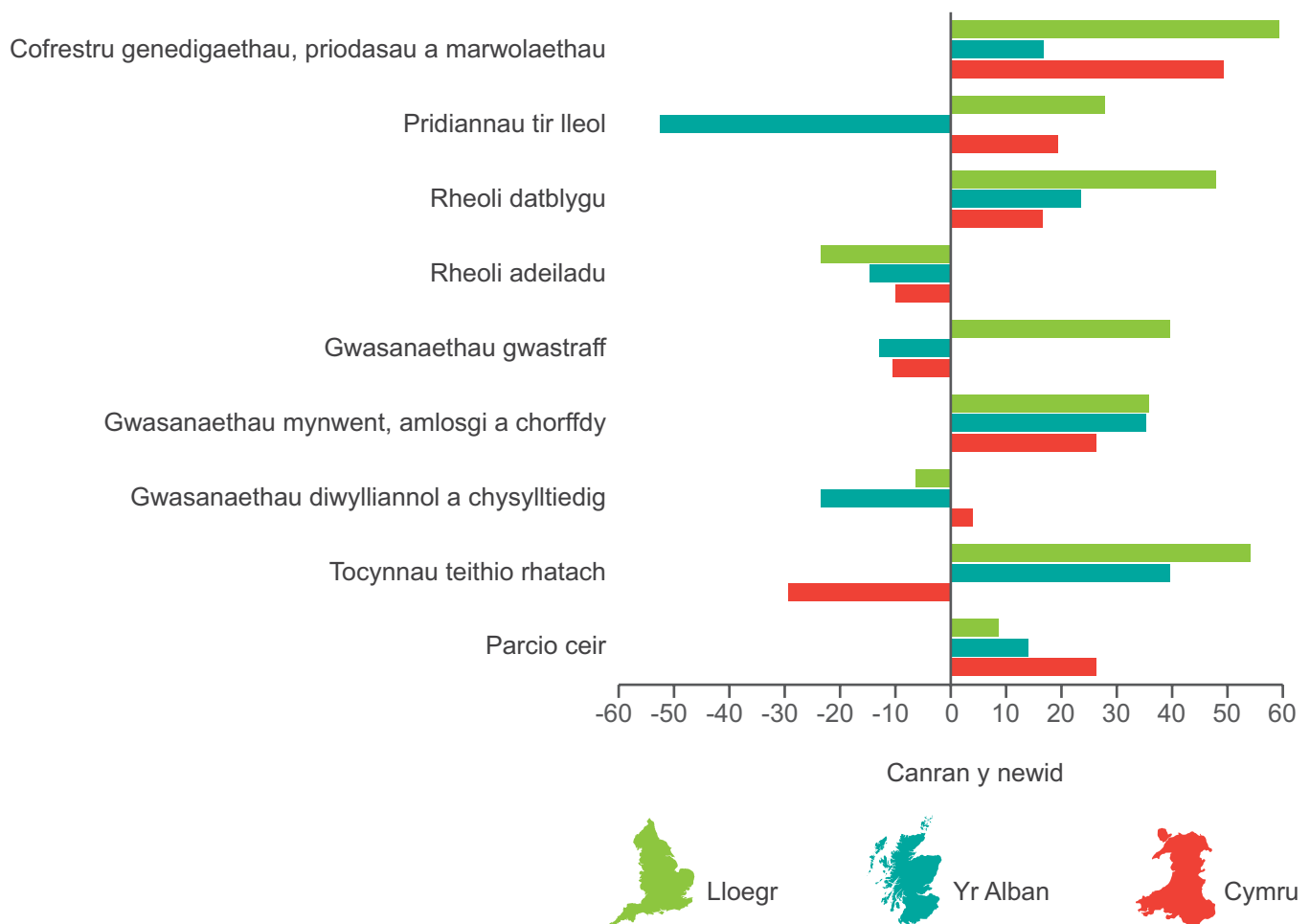
²² BBC News - Local authority cremation costs

Nid yw awdurdodau Cymru yn cynhyrchu cymaint o incwm o daliadau â'r awdurdodau yn Lloegr a'r Alban

2.12 Ceir gwahaniaethau mawr rhwng perfformiad awdurdodau lleol yng Nghymru, Lloegr a'r Alban o ran wrth gynhyrchu incwm o daliadau. Drwy ddefnyddio data a gyhoeddwyd gan Lywodraeth y DU, Llywodraeth Cymru a Llywodraeth yr Alban, ceir crynodeb yn **Nangosyn 13** o'r meysydd lle mae modd cymharu rhwng y tair gwlad. Gwelir mai ond yn achos parcio ceir a gwasanaethau diwylliannol a chysylltiedig y bu'r cynnydd canrannol yn incwm awdurdodau Cymru yn uwch na'r cynnydd yn awdurdodau Lloegr a'r Alban.

Dangosyn 13 – Canran y newid mewn incwm a gasglwyd drwy daliadau rhwng 2008-09 a 2014-15 yng Nghymru, Lloegr ac Iwerddon

Data maes gwasanaeth sydd ar gael i gynnal dadansoddiad cymharol

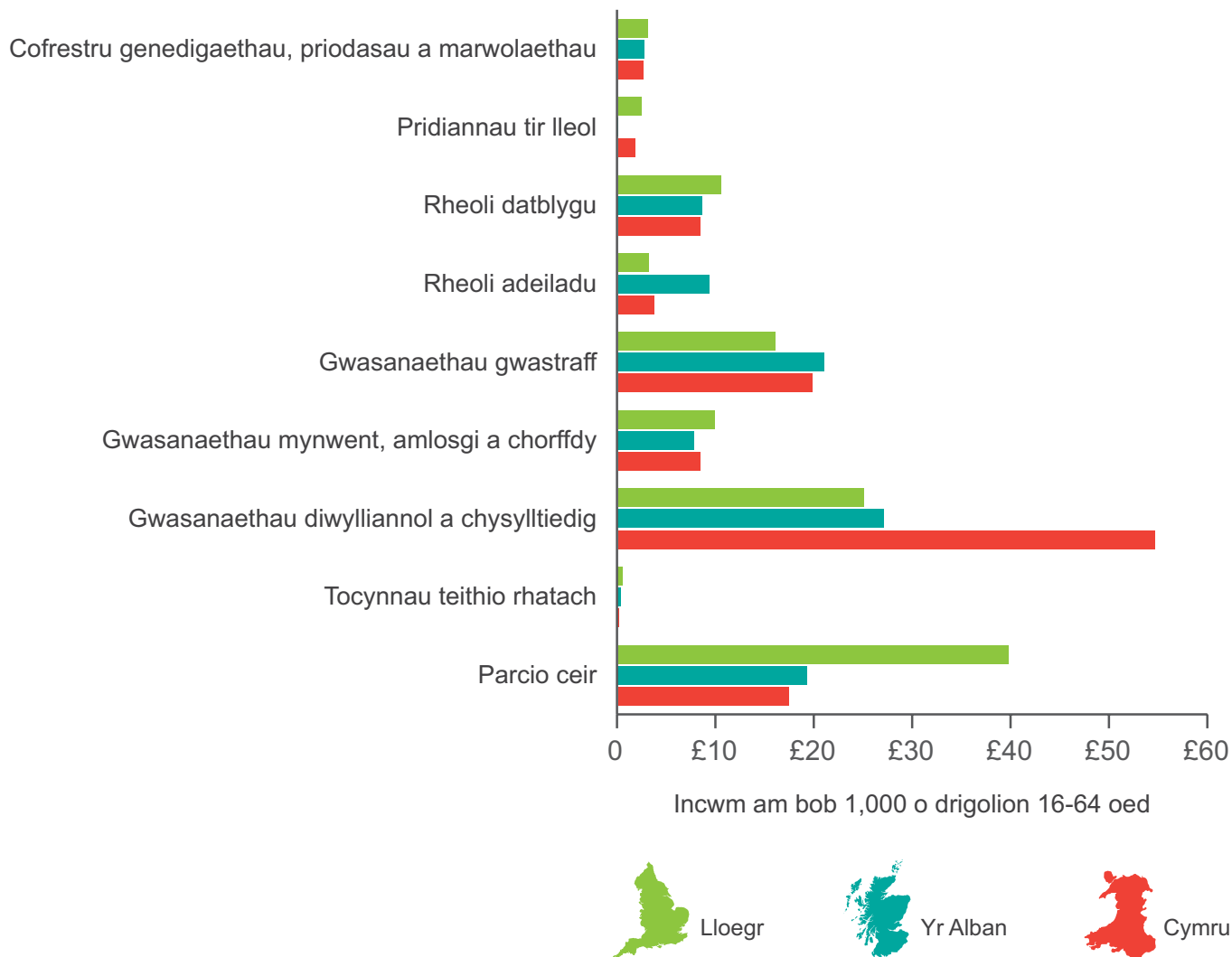
Ffynhonnell: Swyddfa Archwilio Cymru, dadansoddiad o incwm a ffioedd

- 2.13 Er bod ein canfyddiadau'n awgrymu bod lle i gynyddu taliadau ymhellach yng Nghymru yn y meysydd gwasanaeth y buom yn eu dadansoddi, nid yw cymharu'r naill a'r llall yn fater syml. Mae gan bob awdurdod a gwlad ym Mhrydain ei nodweddion ei hun o safbwynt cymdeithasol, economaidd ac amgylcheddol, ac o ran y boblogaeth. Bydd y rhain yn dylanwadu ar y dull o ddarparu gwasanaethau, pwy sy'n eu defnyddio, a oes opsiynau eraill realisitig i'w cael yn lle darpariaeth yr awdurdod, a yw'r llywodraeth berthnasol yn rheoli neu'n dylanwadu ar daliadau, a pha daliadau y gall cymunedau eu fforddio. Er bod cymharu'r newid canrannol mewn taliadau am wasanaethau rhwng Cymru, Lloegr a'r Alban yn fan cychwyn defnyddiol, mae angen rhywfaint o ddealltwriaeth o lefel wirioneddol y tâl a godir mewn cymuned hefyd.
- 2.14 Fodd bynnag, ni chesglir cofrestr o daliadau fesul awdurdod, ac nid oes modd cynnal cymhariaeth rwydd o'r hyn y mae pob awdurdod yn ei godi am y gwasanaethau y mae'n eu darparu. O ganlyniad i hyn, rydym wedi archwilio lefel gyfartalog yr incwm o bob gwasanaeth fesul 1,000 o'r boblogaeth breswyl rhwng 16 a 64 oed (oedran economaidd weithgar) ym mhob gwlad ym Mhrydain²³. Drwy ddefnyddio nifer y bobl economaidd weithgar i fesur perfformiad, nid ydym ond yn edrych ar y rhai hynny fydd o bosib yn gorfod talu am wasanaeth, ac na fyddai unrhyw ostyngiadau a weithredir yn effeithio arnynt. Dim ond darlun bras a geir yn ein dadansoddiad ond, o'i ystyried â data eraill yn **Nangosyn 13** uchod, y mae serch hynny yn cyfrannu at y ddadl ar wahaniaethau mewn lefelau incwm, ac yn rhoi darlun o'r cyfleoedd posibl i adolygu taliadau.
- 2.15 Yn **Nangosyn 14** ceir crynodeb o'r swm o incwm a gynhyrchwyd yng Nghymru, Lloegr a'r Alban fesul 1,000 o'r boblogaeth 16-64 oed. Yn y naw maes lle bu modd cynnal dadansoddiad cymharol, mae'n dangos mai ond yn un o'r meysydd hynny - gwasanaethau diwylliannol a chysylltiedig - y mae awdurdodau Cymru yn cynhyrchu mwy o incwm o wasanaethau nag awdurdodau cyfatebol yn Lloegr a'r Alban. Ym mhob maes arall, mae awdurdodau Cymru yn llusgo y tu ôl i awdurdodau cyfatebol yn Lloegr neu'r Alban, neu yn y ddwy wlad.

²³ Cyhoeddir yr amcangyfrifon canol blwyddyn yn flynyddol. Maent yn cyfeirio at y boblogaeth ar 30 Mehefin yn y flwyddyn dan sylw. Dyma'r gyfres swyddogol o amcangyfrifon poblogaeth ar gyfer y DU a'r gwledydd sydd yn rhan ohoni.

Dangosyn 14 – Cymharu cyfartaledd yr incwm ar gyfer gwasanaethau penodol o fewn awdurdodau fesul 1,000 o'r boblogaeth breswyl 16-64 oed yng Nghymru, Lloegr a'r Alban yn 2014-15

Data maes gwasanaeth sydd ar gael ar gyfer dadansoddiadau cymharol

Ffynhonnell: Swyddfa Archwilio Cymru, dadansoddiad o incwm a ffioedd

- 2.16 Penderfyniadau polisi (fel gostyngiadau ffi) fydd wrth wraidd rhai o'r gwahaniaethau rhwng Llywodraeth y DU, Llywodraeth Cymru a Llywodraeth yr Alban, yn ogystal â dewisiadau awdurdodau unigol ynghylch sut y maent yn dymuno cyflenwi gwasanaeth. Yn ogystal â hyn, gall sefyllfa economaidd-gymdeithasol rhai cymunedau - Llundain, er enghraifft, lle mae'r boblogaeth a'r economi wedi tyfu ar gyfraddau cyflymach na gweddill y Deyrnas Unedig yn ystod y blynyddoedd diwethaf²⁴ - gamystumio'r canfyddiadau fel eu bod yn anghymesur. Er hynny, drwy ddadansoddi'r gwahaniaeth rhwng yr incwm cyfartalog fesul 1,000 o'r boblogaeth 16-64 oed yng Nghymru â'r lefel uwch yn Lloegr neu'r Alban, gallwn nodi'r incwm ychwanegol y gallai awdurdodau ei gynhyrchu yng Nghymru.
- 2.17 Gellir gweld ein dadansoddiad yn Nangosyn 15 sy'n dangos bod awdurdodau Cymru yn cynhyrchu lefelau uwch o incwm fesul 1,000 o drigolion nag awdurdodau yn Lloegr a'r Alban yn saith o'r 18 o wasanaethau awdurdod lleol lle bu modd cymharu perfformiad â Lloegr, yr Alban, neu'r ddwy wlad. Ar gyfer yr 11 maes sy'n weddill, gwelir hefyd yn ein dadansoddiad yn Nangosyn 15 y gellid cynhyrchu incwm ychwanegol o oddeutu £68.1 miliwn pe bai awdurdodau Cymru'n cynyddu taliadau i adlewyrchu'r incwm cyfatebol uwch fesul 1,000 o'r boblogaeth breswyl 16-64 oed yn naill ai Lloegr neu'r Alban.

Dangosyn 15 – Lefel bosibl yr incwm pe bai awdurdodau Cymru'n cynyddu taliadau i adlewyrchu'r lefel uwch o incwm cyfartalog fesul 1,000 o'r boblogaeth breswyl 16-64 oed yn Lloegr neu'r Alban

Maes lle cynhyrchir incwm drwy daliadau (tynnwyd o linellau ar ffurflenni Alldro Refeniw, neu ddogfennau cyfatebol)	Incwm fesul 1,000 o'r boblogaeth 16-64 oed sydd yn byw yn Lloegr	Incwm fesul 1,000 o'r boblogaeth 16-64 oed sydd yn byw yn Yr Alban	Incwm fesul 1,000 o'r boblogaeth 16-64 oed sydd yn byw yng Nghymru	Incwm ychwanegol posibl yng Nghymru o gynyddu i'r cyfartaledd uchaf yn Lloegr neu'r Alban
Incwm o gludiant o'r Cartref i'r Ysgol - Ysgolion Cynradd	£0.55	Amh.	£0.21	£652,000
Incwm o gludiant o'r Cartref i'r Ysgol - Ysgolion Uwchradd	Amh.	Amh.	£0.52	£0
Incwm o gludiant o'r Cartref i'r Ysgol - Ysgolion Arbennig	£0.35	Amh.	£0.61	£0
Incwm o gludiant o'r cartref i'r coleg	£0.41	Amh.	£0.81	£0
Incwm o Addysg Oedolion	£0.77	£4.68	£3.81	£1,673,000

Dangosyn 15 – Lefel bosibl yr incwm pe bai awdurdodau Cymru'n cynyddu taliadau i adlewyrchu'r lefel uwch o incwm cyfartalog fesul 1,000 o'r boblogaeth breswyl 16-64 oed yn Lloegr neu'r Alban (parhad)

Maes lle cynhyrchir incwm drwy daliadau (tynnwyd o linellau ar ffurflenni Aildro Refeniw, neu ddogfennau cyfatebol)	Incwm fesul 1,000 o'r boblogaeth 16-64 oed sydd yn byw yn Lloegr	Incwm fesul 1,000 o'r boblogaeth 16-64 oed sydd yn byw yn Yr Alban	Incwm fesul 1,000 o'r boblogaeth 16-64 oed sydd yn byw yng Nghymru	Incwm ychwanegol posibl yng Nghymru o gynyddu i'r cyfartaledd uchaf yn Lloegr neu'r Alban
Cyfanswm incwm ysgolion	£52.61	£52.54	£63.24	£0
Incwm o Barcio Cerbydau	£39.65	£19.22	£17.31	£42,947,000
Incwm o Docynnau Teithio Rhatach	£0.48	£0.31	£0.12	£694,000
Incwm o Feysydd Awyr, porthladdoedd a chyfleusterau toll	£1.06	Amh.	£2.81	£0
Incwm o Ofal Cymdeithasol Oedolion, Prydau	Amh.	Amh.	£1.74	£0
Cyfanswm yr incwm o wasanaethau diwylliannol a chysylltiedig	£24.96	£27.03	£54.55	£0
Incwm o wasanaethau mynwent, amlosgi a chorffdy	£7.72	£9.81	£8.35	£2,799,000
Incwm o Iechyd yr Amgylchedd - diogelwch bwyd	£0.21	Amh.	£0.22	£0
Cyfanswm yr incwm am Wasanaethau Gwastraff	£15.98	£20.97	£19.70	£2,443,000
Incwm o Reoli Adeiladu	£3.12	£9.24	£3.67	£10,717,000
Incwm o'r gwasanaethau Rheoli Datblygu	£10.42	£8.57	£8.33	£4,016,000
Incwm o Bridiannau Tir Lleol	£2.38	£0.01	£1.69	£1,328,000
Incwm o enedigaethau, priodasau a marwolaethau	£3.00	£2.67	£2.55	£859,000
Cyfanswm				£68,128,000

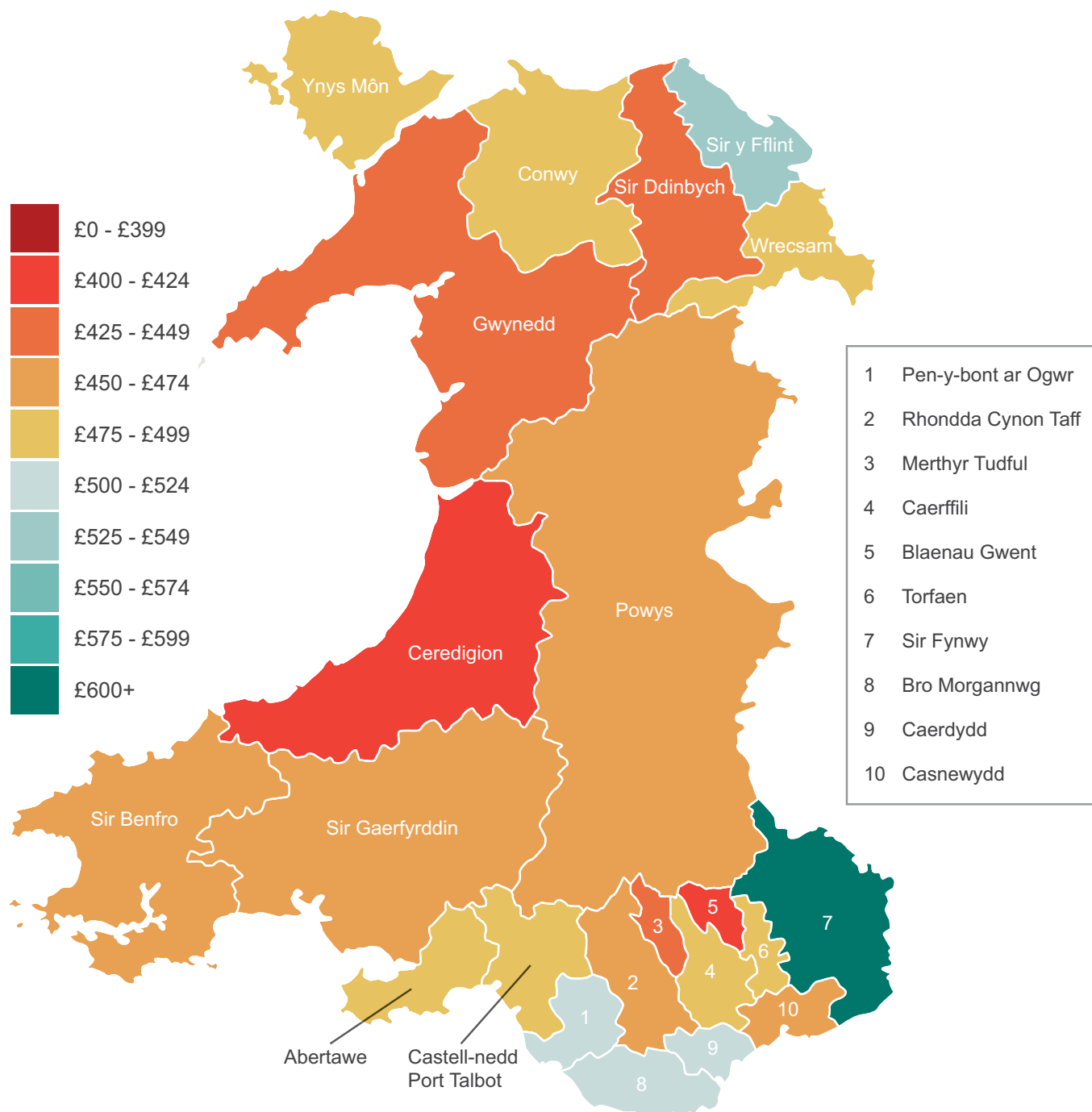
Ffynhonnell: Dadansoddiad Swyddfa Archwilio Cymru o incwm a ffioedd

Tudalen 150

Mae angen i awdurdodau lleol ystyried sut i daro'r cydbwysedd gorau rhwng yr angen i gynhyrchu incwm a gallu cymunedau i dalu mwy am wasanaethau

- 2.18 Wrth i awdurdodau lleol wynebu'r her gyson o daro cydbwysedd rhwng nodau ariannol, cymdeithasol, economaidd ac amgylcheddol, mae angen iddynt hefyd benderfynu beth fydd maint y taliadau y gall y gymuned eu hysgwyddo heb amharu ar ansawdd bywyd bob dydd y trigolion. Mae asesu 'elastigedd y galw' - effeithiau economaidd-gymdeithasol posibl cynyddu neu gyflwyno taliadau - felly'n golygu cadw'r ddysgl yn wastad. Gallai cynyddu'r ffi neu'r tâl am wasanaeth gynyddu'r incwm a diogelu'r gwasanaeth. Fodd bynnag, gallai hefyd leihau'r galw drwy wneud y gwasanaeth yn anfforddiadwy fydd wedyn yn creu ansicrwydd ynghylch ei hyfywedd.
- 2.19 Mae angen i awdurdodau lleol felly ystyried ffactorau demograffig-gymdeithasol, fel lefel yr amddifadedd cymdeithasol, gan fod gallu defnyddwyr i dalu yn ystyriaeth bwysig wrth bennu taliadau. Mae'n hollbwysig ystyried yr effaith economaidd-gymdeithasol as gymunedau oherwydd yn llawer o gymunedau Cymru, mae lefel yr enillion cyfartalog yn is nag yn Lloegr neu'r Alban. Er enghraifft, mae ystadegau swyddogol y farchnad lafur a gyhoeddwyd gan y Swyddfa Ystadegau Gwladol²⁵ yn dangos mai £527.70 yw cyflog wythnosol cyfartalog gros yn Lloegr a £527 oedd y cyflog wythnosol cyfartalog gros yn yr Alban yn 2014-15, o gymharu â £484.40 yng Nghymru, sef gwahaniaeth o oddeutu 10 y cant neu £43.
- 2.20 O ystyried hyn ochr yn ochr â'r boblogaeth sydd yn gweithio ac yn weithgar yn economaidd - 78 y cant yn Lloegr, 79.2 y cant yn yr Alban a 75.2 y cant yng Nghymru - mae'n bosibl bod llai o gapasiti i ddinasyddion Cymru dalu mwy am nwyddau a gwasanaethau. Gallai cynyddu ffioedd yng Nghymru felly fod yn fwy o her nag yn Lloegr neu'r Alban, gan y bydd llawer o gymunedau yng Nghymru yn llai tebygol o allu ysgwyddo cynnydd sydyn mewn prisiau nag yn rhannau eraill o Brydain. Fodd bynnag, mae'r incwm cyfartalog ar draws awdurdodau lleol Cymru'n awgrymu bod rhai ohonynt mewn sefyllfa well i gynyddu taliadau nag eraill.
- 2.21 Yn **Nangosyn 16**, gwelir bod ystod y cyflog wythnosol gros yn 2014-15 yn amrywio rhwng £403 ym Mlaenau Gwent a £610 yn Sir Fynwy. Bydd awdurdodau lle mae'r enillion yn uwch felly mewn sefyllfa well i godi a chynyddu mwy o incwm na'r rhai lle mae'r lefelau incwm yn parhau i fod yn isel. Wrth adolygu taliadau, mae angen i awdurdodau lleol felly ystyried amgylchiadau economaidd-gymdeithasol eu cymuned leol yn ogystal â'r opsiynau ar gyfer lleihau lefel y cymhorthdal y maent yn ei ddarparu i wasanaethau. Er mwyn helpu awdurdodau i ymateb i'r her hon, rydym wedi nodi yn **Atodiad 2** rhai o'r prif faterion y mae angen eu hystyried wrth bennu, cynyddu neu gyflwyno taliadau am wasanaethau.

Dangosyn 16 – Cyflog Wythnosol Canolrifol Gros fesul awdurdod lleol yng Nghymru yn 2014-15

Ffynhonnell: NOMIS, arolwg blynyddol o oriau ac enillion - dadansoddiad o drigolion, 2014-15

Rhan 3

Nid yw awdurdodau'n cynnal gwerthusiad effeithiol o daliadau er mwyn deall eu heffaith yn llawn

- 3.1 Bydd monitro a gwerthuso perfformiad wrth bennu taliadau a chasglu incwm ohonynt yn helpu Aelodau a swyddogion awdurdod lleol i ddeall sut maent yn perfformio, a'r cyfleoedd i wella perfformiad eto. Ar adeg pan fo awdurdodau lleol yn gorfod rheoli effaith gostyngiadau cyllid gan Lywodraeth Cymru, mae'n hanfodol gwerthuso a rhagfynegi incwm drwy daliadau er mwyn sicrhau cymaint o fudd ag sy'n bosibl o incwm i gynnal a thyfu gwasanaethau. Yn y rhan olaf hon o'r adroddiad, ceir dadansoddiad o effeithiolrwydd awdurdodau wrth ragfynegi, monitro a gwerthuso incwm. Rydym hefyd yn ystyried pa mor dda y mae awdurdodau am ymgysylltu â dinasyddion wrth ystyried perfformiad eu hawdurdod a sut maent yn defnyddio'r safbwyntiau hyn i benderfynu ynghylch newid gwasanaethau.

Nid yw systemau llywodraethu ac atebolrwydd hen-sefydledig bob amser yn ddigon ystwyth neu gadarn i gefnogi proses benderfynu dda wrth adolygu taliadau

- 3.2 Mae angen i aelodau arwain gwaith cyflwyno ac adolygu taliadau. Dylai'r pwyllgor gwaith ystyried a chadarnhau penderfyniadau, a dylid arolygu a chraffu ar y penderfyniadau hynny. Dylid archwilio effaith taliadau ar wasanaethau unigol yn ofalus, ac mae angen i Aelodau, fel cynrychiolwyr eu cymunedau, daro cydbwysedd rhwng yr angen i gynhyrchu incwm er mwyn gwella sefyllfa ariannol awdurdodau ar y naill law a chynrychioli etholwyr ac amlygu effaith bosibl penderfyniadau ar y llaw arall, yn enwedig yr effaith ar y nifer sy'n defnyddio neu'n manteisio ar wasanaethau.
- 3.3 Er mwyn gwneud penderfyniadau deallus, mae angen i Aelodau dderbyn cyngor o ansawdd da oddi wrth swyddogion, yn enwedig ynghylch y gost o ddarparu gwasanaethau a lefel y cymhorthdal a dderbynnir. Heb wybodaeth gadarn o ansawdd da, mae peryg y bydd awdurdodau naill ai'n codi gormod am wasanaeth y mae angen cymhorthdal ar ei gyfer, neu heb fod yn codi digon o dâl am wasanaeth. Mae'n iawn felly i Aelodau drafod a dylanwadu ar benderfyniadau ynghylch pennu taliadau, ond wrth adolygu, rhaid iddynt daro cydbwysedd rhwng yr angen i gynhyrchu incwm a'r goblygiadau fesul achos o ran yr effaith bosibl ar drigolion lleol.
- 3.4 Gan amlaf, gwelsom ymgysylltiad cryf iawn â'r Aelodau pan fyddai awdurdodau'n ystyried taliadau yn rhan o'r broses flynyddol o bennu'r gyllideb. Wrth gyflwyno materion yn gysylltiedig â chynyddu taliadau yn rhan o'r gyllideb gyffredinol, mae'r Aelodau at ei gilydd wedi cael eu cynnwys yn y gwaith o ddatblygu opsiynau ac ystyried yr argymhellion sy'n cael eu cynnig. Mae rhai awdurdodau hefyd wedi ceisio atgyfnerthu'r trefniadau ar gyfer ymgysylltu â'r Aelodau a'r atebolrwydd am bennu taliadau. Mae'r dulliau hyn yn amrywio rhwng dirprwyo penderfyniadau ynghylch taliadau i ddeiliaid portffolio ac uwch reolwyr mewn gwasanaethau penodol, fel y gwnaed yng Nghyngor Bwrdeistref Sirol Caerffili, a chreu byrddau ar raddfa gorfforaethol sydd yn cynnwys uwch Aelodau etholedig sydd yn pennu'r cyfeiriad strategol o ran taliadau - er enghraifft, 'Y Bwrdd Cynhyrchu Incwm a Gwella Costau' a sefydlwyd gan Gyngor Sir Powys ym mis Ionawr 2016. Pan fydd y trefniadau hyn yn gweithio'n dda gallant ysgogi proses benderfynu well ac atgyfnerthu atebolrwydd.

- 3.5 Er hynny, gwelsom hefyd, er bod awdurdodau'n mynegi'n glir bod angen cyflymu'r broses benderfynu a gwneud penderfyniadau mwy deallus wrth bennu taliadau, nad yw'r trefniadau dirprwy hyn bob amser yn cyflawni'r hyn a ragwelwyd wrth eu creu. Gwelsom fod rhai deiliaid portffolio yn amharod i ymdrin â materion a allai fod yn ddadleuol, ac na fyddent yn cymeradwyo cynyddu neu gyflwyno taliadau, hyd yn oed pan geir tystiolaeth rymus dros gynyddu neu gyflwyno'r taliadau hynny.
- 3.6 Er bod Aelodau'n ymwybodol o'r manteision ariannol sydd yn gysylltiedig â thaliadau o ran cynyddu refeniw i'r awdurdod, mae rhai Aelodau hefyd yn ymwybodol iawn o effaith bosibl taliadau ac yn ceisio sicrhau bod modd cyfiawnhau unrhyw benderfyniad i gynyddu neu gyflwyno taliadau, ac nad yw'r penderfyniad hwnnw ychwaith yn amharu ar ddefnyddwyr gwasanaeth. Mae'n bosibl y bydd y ffi neu'r tâl yn cael ei bennu'n isel, a'r gwasanaeth yn parhau i fod yn fforddiadwy, os bydd penderfyniadau'n cael eu gohirio. Fodd bynnag, gall penderfyniad i oedi, neu osgoi cynyddu taliadau hefyd achosi i rai gwasanaethau fod yn anghynaliadwy yn ariannol.
- 3.7 Yn ogystal â hyn, gwelsom nad yw opsiynau cynhyrchu incwm yn cael eu cyflwyno'n aml i'r Aelodau mewn cynigion cyllideb drafft, a hynny gan fod swyddogion o'r farn na fydd yr achos yn cael ei ategu neu ei gefnogi. Roed rhai o'r swyddogion y buom yn siarad â hwy yn dadlau mai adlewyrchiad o rôl arweinyddol gymunedol 'fugeiliol' yr Aelodau yn y bôn oedd eu hamharodrwydd i ystyried cynyddu taliadau, a bod hynny'n adlewyrchu eu hagwedd gadarnhaol at amddiffyn defnyddwyr gwasanaeth. Er hynny, os na lwyddir i ymdrin â'r pwysau ar y gyllideb ac ystyried opsiynau, waeth pa mor anffafriol yw'r rheiny, bydd y broses o addysgu Aelodau a'r cyhoedd yn arafu ynghyd â'r broses angenrheidiol o newid disgwyliadau i gyd-fynd â'r gostyngiadau mewn cyllid cyhoeddus.
- 3.8 Gwelsom hefyd fod awdurdodau'n aml yn ei chael hi'n anodd llunio achosion busnes digon manwl a chynhwysfawr ar y potensial i gynhyrchu incwm drwy daliadau. Mae rhai o'r anawsterau hyn yn adlewyrchu'r capasiti a'r gallu o fewn gwasanaethau i goladu digon o wybodaeth i'w chynnwys yn sail ar gyfer yr achosion busnes a chyfrifo costau posibl, ac amharodrwydd swyddogion i 'berchnogi' canfyddiadau ymgynghorwyr allanol. Mewn awdurdodau eraill, gwelsom fod adroddiadau yn gofyn am benderfyniadau yn aml yn brin o'r wybodaeth allweddol sydd ei hangen er mwyn galluogi Aelodau i wneud penderfyniad deallus. Yn aml, er enghraifft, ni fydd achosion busnes:
- yn cynnwys gwybodaeth ddigonol i gyfiawnhau'r newid arfaethedig a argymhellwyd gan swyddogion;
 - yn nodi a fydd cynnydd mewn ffioedd neu daliadau yn dylanwadu ar nifer y bobl sy'n defnyddio gwasanaethau, ac effaith y newidiadau a ragwelir ar lefel yr incwm a gynhyrchir; nac
 - yn dangos sut y bydd y penderfyniad i newid ffioedd neu daliadau yn effeithio ar gynllun ariannol tymor canolig yr awdurdod.

Mae cyfyngiadau ar ansawdd, manylder ac ystod yr wybodaeth a ddefnyddir gan awdurdodau yn amharu ar eu gallu i sicrhau cymaint o fudd ag sy'n bosib yn sgil cynyddu neu gyflwyno taliadau

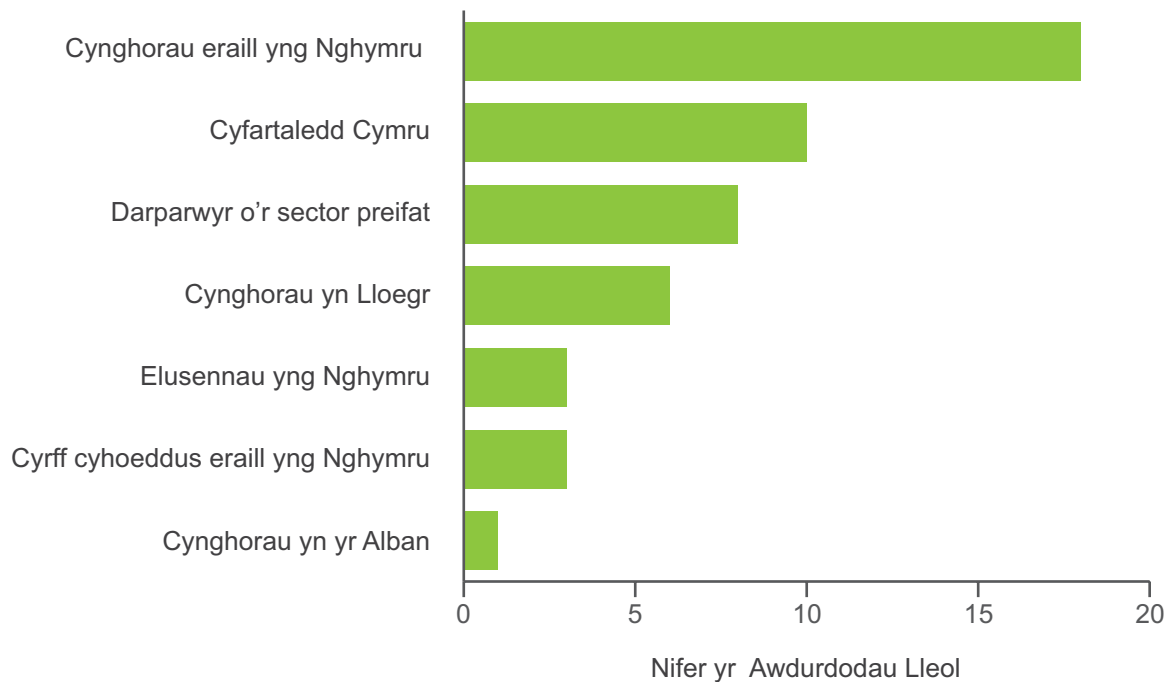
Nid yw awdurdodau'n cadw gwybodaeth digon manwl neu gywir i ddeall beth yw gwir gost darparu gwasanaethau

- 3.9 Mae pennu, cyflwyno neu gynyddu taliadau yn ymarfer cymhleth, ac mae angen ystyried llawer o ffactorau wrth wneud hynny. Yn bwysicaf oll, mae angen i awdurdodau ddeall y costau llawn sydd yn gysylltiedig â chyflenwi'r gwasanaeth, gan gynnwys costau gorbenion - costau parhaus gwasanaethau cymorth corfforaethol a gweithgarwch fel cyngor cyfreithiol, cyllid neu gymorth TGCh, yn ogystal â chostau swyddfeydd ac adeiladau. Gwybod beth yw'r gost lawn o ddarparu gwasanaeth yw'r man cychwyn er mwyn creu achos i gymeradwyo a ddylid pennu, cynyddu neu gyflwyno taliadau.
- 3.10 Yn achos llawer o wasanaethau, mae taliadau'n seiliedig ar gyswllt, ac nid ydynt yn adlewyrchu'r gost wirioneddol o ddarparu'r gwasanaeth. Bydd penderfyniad bwriadol i gefnogi ac annog defnydd, ac i sicrhau bod pobl ar incwm isel yn cael cyfle i gyrchu a defnyddio gwasanaethau yn aml yn dylanwadu ar y penderfyniad i gadw taliadau'n isel. Fodd bynnag, dim ond drwy feddu ar ddealltwriaeth lawn o'r hyn y mae'n ei gostio i gyflenwi gwasanaeth y gall awdurdod ystyried pa ffi neu dâl y dylai ei bennu, beth fydd effaith debygol strategol ei benderfyniad ar y gwasanaeth a'r rhai sy'n ei ddefnyddio, a'r swm priodol o gymhorthdal i'w ddarparu i'r gwasanaeth.
- 3.11 Gall y cynnydd mewn taliadau am wasanaethau gynyddu i raddau amrywiol iawn. Mae nifer o awdurdodau'n parhau i gymhwyso cynnydd canrannol safonol mewn taliadau ar draws yr holl wasanaethau, tra bo eraill yn adolygu ac yn cytuno ar newidiadau fesul gwasanaeth unigol. Mae trin pob gwasanaeth yn union yr un peth a phennu cynnydd yn seiliedig ar gyfradd unffurf yn broses haws ei gweinyddu. Fodd bynnag, nid yw'r dull hwn yn rhoi digon o sicrwydd bod yr awdurdod wedi ystyried effaith bosibl ei benderfyniad ar raddfa strategol.
- 3.12 Mae gan wasanaethau gwahanol grwpiau gwahanol o gleientiaid, a bydd y penderfyniad i gynyddu neu gyflwyno taliadau yn cael effaith wahanol iawn arnynt, o safbwynt cadarnhaol a negyddol. Er enghraifft, mae nifer o awdurdodau'n pennu cyfradd y cynnydd mewn taliadau yn unol â chwyddiant. Mae hyn yn golygu, oni cheir newid manteisiol yn nifer y bobl sydd yn defnyddio'r gwasanaeth neu ostyngiad mewn costau cynnal, na fydd yr awdurdod yn cael rhyw lawer o fudd o bennu ffi neu dâl uwch yn unol â chwyddiant.

- 3.13 Mae gwybodaeth reoli yn anghyson, ac mae llawer o wasanaethau'n aml yn methu darparu gwybodaeth gywir a chyfredol am gostau darparu gwirioneddol. Gwelsom fod awdurdodau wedi hen sefydlu systemau i adolygu a monitro perfformiad cyllidebol gwasanaethau, ond nid ydynt ond megis dechrau canolbwyntio ar ddadansoddi cost lawn gwasanaethau. O'n gwaith maes, gwelsom nad yw awdurdodau bob amser yn cyfrifo costau fesul uned nac yn ystyried beth yw'r gost yn gysylltiedig â chasglu taliadau. Nid yw awdurdodau ychwaith yn dosrannu'r gost o ddarparu gwasanaethau nes i'r flwyddyn ddod i ben. Mae hyn yn ei gwneud y dasg o gyfrifo'n gywir sut mae gwasanaeth yn perfformio'n ariannol yn amhosib ar unrhyw dasg yn ystod y flwyddyn.
- 3.14 Gwelsom hefyd fod ystod ac ansawdd y mesurau a ddefnyddir gan awdurdodau i farnu ynghylch perfformiad wrth gasglu taliadau yn amrywio. Prif ffocws y mwyafrif o awdurdodau yw adennill incwm gan rai sydd mewn dyled neu a chanddynt ôl-ddyledion, yn hytrach na deall costau darparu'r gwasanaeth cyfan a'r modd y mae incwm yn cyfrannu at yr amlen arian gyffredinol. Oherwydd y gwendidau hyn, mae'n anodd i awdurdodau gynnal gwerthusiad effeithiol o berfformiad yn ystod y flwyddyn ac ymdrin ag effaith pwysau o ran costau, lefel isel neu lefel uwch o ddefnydd, neu ostyngiadau mewn incwm.
- 3.15 Wrth adolygu ac ystyried opsiynau i gynyddu neu gyflwyno taliadau, mae angen i awdurdodau wneud defnydd gwell o ddata a meincnodau i gynorthwyo'r aelodau i wneud dewisiadau deallus a seiliedig ar dystiolaeth ynghylch polisi a materion gweithredol. Dengys ein gwaith dadansoddi na wneir rhyw lawer o ddefnydd o ddata er mwyn cefnogi penderfyniadau ar hyn o bryd. Yn [Nangosyn 17](#) ceir crynodeb o ganfyddiadau ein harolwg o brif swyddogion cyllid sy'n dangos bod cyfleoedd i lawer o awdurdodau atgyfnerthu eu gweithgarwch meincnodi, er bod 18 o 22 o'r awdurdodau yn cymharu lefel eu taliadau am wasanaethau â'r taliadau a godir gan awdurdodau lleol eraill yng Nghymru. Dim ond 10 o awdurdodau sy'n ystyried eu perfformiad yn erbyn cyfartaledd Cymru ac sy'n meincnodi eu perfformiad yn erbyn ystod eang o gyrff o'r sector cyhoeddus a'r sector preifat.

Dangosyn 17 – Pwy a pha wybodaeth y mae awdurdodau lleol yng Nghymru yn cymharu ac yn meincodi eu perfformiad yn eu herbyn

Yr wybodaeth a ddefnyddir i feincodi perfformiad yn ei herbyn

Ffynhonnell: Swyddfa Archwilio Cymru, Arolwg Prif Swyddogion Cyllid, Mawrth 2016

3.16 Gwelsom hefyd mai ond naw awdurdod sy'n cymharu eu systemau a'u costau casglu ag awdurdodau eraill, er bod 16 o awdurdodau'n monitro ac yn gwerthu pa mor effeithiol yr ydynt wrth gasglu taliadau er mwyn sicrhau bod systemau mor effeithlon a chost-effeithiol ag sy'n bosibl. Dyma'r ffynonellau data y cyfeirir atynt amlaf fel ffynonellau data a ddefnyddir gan awdurdodau i werthuso costau taliadau ag eraill: CIPFA²⁶ (12 awdurdod); StatsCymru ac APSE²⁷ (saith awdurdod); a Chanolfan Meincodi'r Uned Data Llywodraeth Leol (chwe awdurdod).

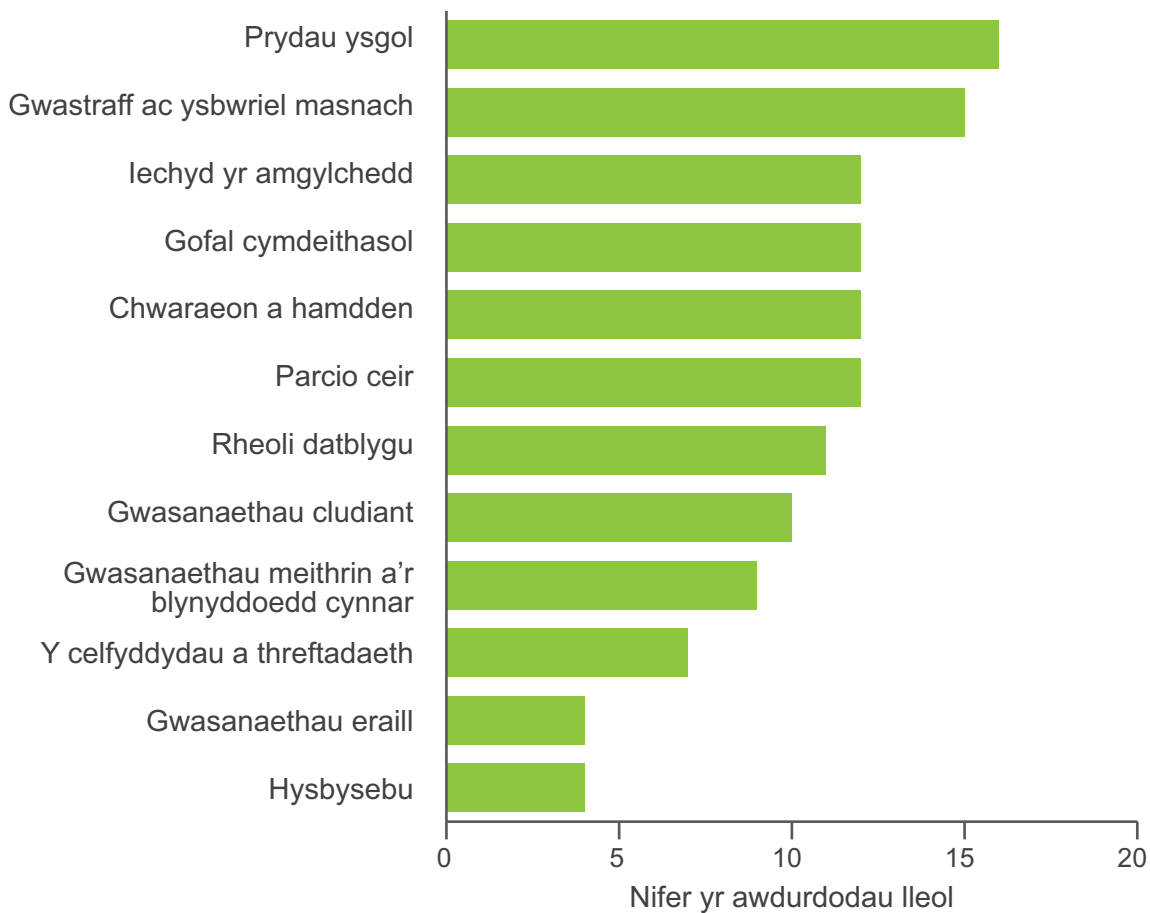
²⁶ Y Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifysyddiaeth yw'r prif gorff cyfrifysyddiaeth ar gyfer gwasanaethau cyhoeddus, sydd yn darparu addysg a hyfforddiant ar gyfrifysyddiaeth a rheoli ariannol.

²⁷ Cymuned rwydweithio yw'r Gymdeithas Rhagoriaeth mewn Gwasanaeth Cyhoeddus sydd yn cynorthwyo awdurdodau lleol sy'n ymdrechu i wella eu gwasanaethau rheng flaen.

3.17 Mae **Dangosyn 18** yn adrodd ym mha wasanaethau y mae awdurdodau'n cymharu eu perfformiad ag eraill o ran casglu incwm a rheoli taliadau. Mae cwmpas gwybodaeth rheoli perfformiad awdurdodau yn amrywio rhwng cymharu perfformiad pedwar awdurdod o ran taliadau hysbysebu, a meincnodi costau 17 o awdurdodau yn gysylltiedig â darparu prydau ysgol. Mae lle i lawer o awdurdodau wella'r modd y maent yn monitro ac yn gwerthuso perfformiad er mwyn galluogi Aelodau i wneud dewisiadau doethach wrth godi tâl.

Dangosyn 18 – Y meysydd gwasanaeth lle bydd awdurdodau lleol yng Nghymru yn cymharu ac yn meincnodi eu perfformiad o ran casglu incwm

Y meysydd sydd yn destun meincnodau perfformiad

Ffynhonnell: Swyddfa Archwilio Cymru, Arolwg Prif Swyddogion Cyllid, Mawrth 2016.

Mae'r dull o ragfynegi lefel debygol yr incwm yn sgil newid taliadau yn anghyson

- 3.18 Mae hi bron yn amhosib rhagfynegi refeniw blynyddol yn fanwl gywir - yn enwedig wrth gyflwyno taliadau neu bennu ffioedd am y tro cyntaf oherwydd y modd y bydd dinasyddion yn defnyddio gwasanaethau a'r dewisiadau sydd ar gael iddynt. Er hynny, mae rhagfynegi incwm yn offeryn cynllunio pwysig sydd yn helpu awdurdod i reoli a deall ei berfformiad.
- 3.19 Dywedodd saith o ymatebwyr i'n harolwg o brif swyddogion cyllid fod eu hawdurdod yn rhagfynegi'r incwm disgwylidig yn sgil cyflwyno ac/neu gynyddu taliadau dros flwyddyn neu fwy. O blith y 15 awdurdod oedd yn weddill, dywedodd wyth ohonynt eu bod yn rhagfynegi incwm o fewn y flwyddyn yn unig, a dywedodd saith nad oeddent yn rhagfynegi'r incwm posibl am wasanaethau o gwbl. Mae ein hadolygiad o ddogfennau a ddarparwyd gan awdurdodau a'n gwaith maes ar-safle yn awgrymu bod gan lawer o awdurdodau fylchau mewn data rhagolygon ariannol, ac nad oeddent yn rhagfynegi'r incwm disgwylidig ar gyfer pob gweithgaredd yn gyson.
- 3.20 Gwaith dyfalu yw rhagfynegi incwm, ac mae'n amhosib gwybod yn union beth fydd y perfformiad dros gyfnod penodol, yn enwedig dros rai misoedd neu flynyddoedd i'r dyfodol. Un ffordd o fynd i'r afael â'r ansicrwydd hwn yw defnyddio dadansoddiad sensitifrwydd²⁸ i ddatblygu ystod o bosibiliadau o dan wahanol dybiaethau sy'n rhoi amcangyfrifon eraill o incwm. Gwelsom o'n hadolygiad, fod rhai awdurdodau'n cymhwyso cyfradd twf neu enillion a ddisgwylir neu a ddymunir. Yn aml, fodd bynnag, ni cheir dadansoddiad cadarn o berfformiad cyfredol, gwybodaeth ddibynadwy am dueddiadau na phatrymau defnydd cwsmeriaid yn y gorffennol, yn sail ar gyfer hyn. Dyma'r prif ysgogiadau sensitifrwydd sydd yn dylanwadu ar dwf refeniw. Drwy ragfynegi'n well, bydd modd i swyddogion ddarparu gwybodaeth well i Aelodau ynghylch effaith bosibl penderfyniadau a'r hyn sy'n bosibl ar sail gwerthusiad o wybodaeth berthnasol am incwm posibl y gellid, ac y dylid, ei wireddu.

²⁸ Techneg yw dadansoddiad sensitifrwydd a ddefnyddir i ganfod sut yr effeithir ar amcanestyniadau perfformiad yn sgil newidiadau i'r rhagdybiaethau sydd yn sail iddynt. Defnyddir dadansoddiad sensitifrwydd i gymharu gwahanol senarios a'u canlyniadau posibl yn seiliedig ar amgylchiadau newidiol.

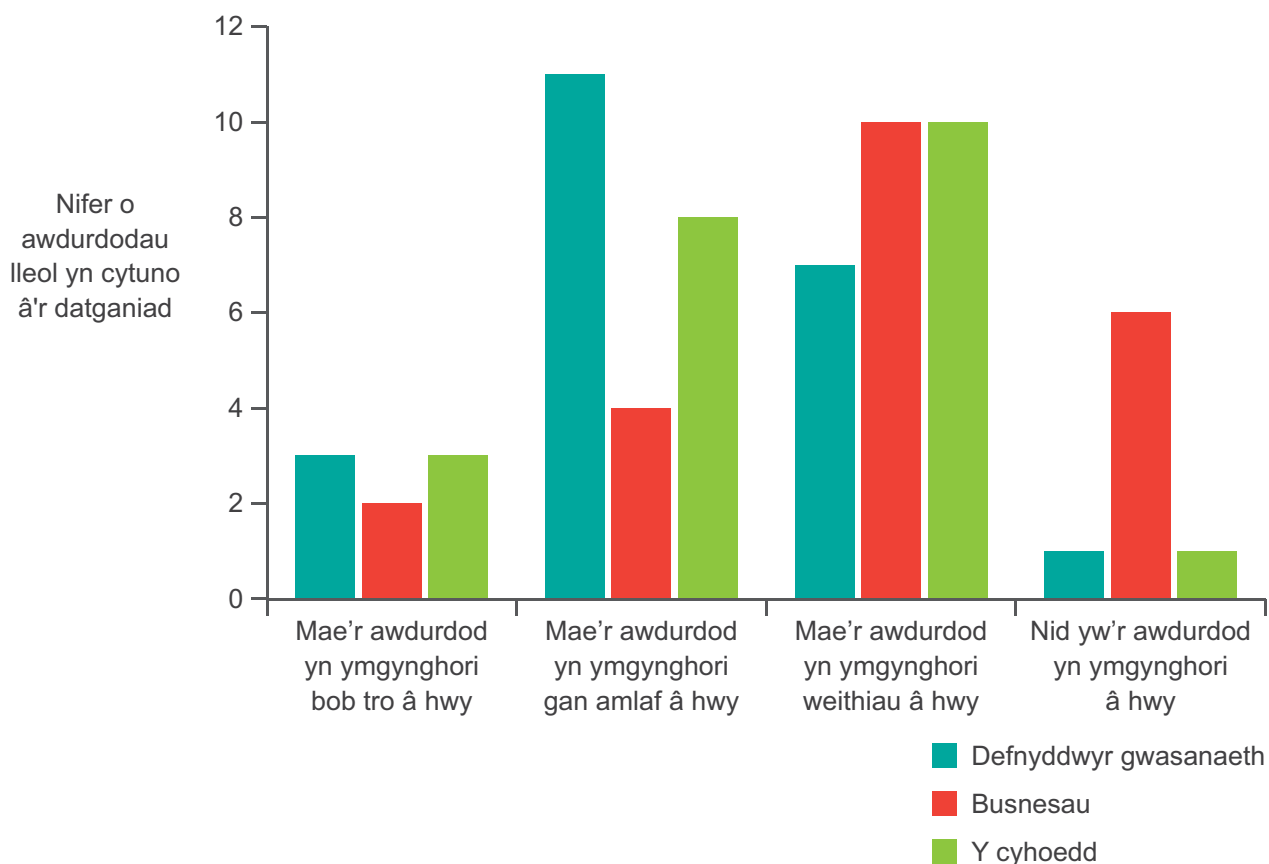
Ni cheir trefniadau cadarn er mwyn canfod beth fydd effaith bosibl cynyddu neu gyflwyno taliadau

- 3.21 Oherwydd amrywiaeth eang y gwasanaethau a ddarperir a'r rhesymau dros eu darparu, ceir sawl ystyriaeth gyfreithiol allweddol y mae'n rhaid i awdurdodau eu hystyried wrth arfer eu doethineb i bennu tâl. Dyma nhw:
- Mae **Deddf Cydraddoldeb 2010** - Adran 149, a elwir yn 'ddyletswydd cydraddoldeb y sector cyhoeddus' yn cynnwys gofynion i awdurdodau lleol roi ystyriaeth benodol i effaith newidiadau arfaethedig (gan gynnwys gweithredu neu amrywio taliadau) ar bobl sydd dan anfantais oherwydd hil, anabledd ac ati. Mae'n debygol y bydd angen cynnal ymgynghoriad â'r grwpiau canlynol wrth newid gwasanaethau, gan gynnwys cynyddu taliadau, mewn amgylchiadau priodol:
 - Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011** a'r safonau a osodwyd o dan y mesur hwnnw drwy **Reoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 1) 2015 (OS 2015/996)** - mae'r rhain yn ei gwneud hi'n ofynnol i awdurdodau a chyrrff cyhoeddus eraill ystyried effaith eu darpariaeth gwasanaeth a'u penderfyniadau polisi a gweithredol ar hybu a hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg; a
 - Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015** - mae'r Ddeddf yn ei gwneud hi'n ofynnol i gyrrff cyhoeddus gynllunio a chyflenwi eu gwasanaethau'n seiliedig ar bum thema, sef hirdymor, atal, integreiddio, cydweithio a chynnwys. Wrth bennu taliadau, bydd angen i awdurdodau lleol Cymru ystyried y gofynion hyn, ac yn enwedig yr amcanion a osodwyd gan eu Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus Lleol.
- 3.22 Mae awdurdodau wedi cyflwyno prosesau i farnu ynghylch effaith bosibl penderfyniadau o ran eu cyfrifoldebau'n gysylltiedig â chydaddoldeb a'r Gymraeg. Gwneir hyn fel arfer drwy gyflwyno asesiad effaith ochr yn ochr ag adroddiadau i'r cabinet neu'r Cyngor llawn, sydd yn anelu naill ai i gynyddu neu gyflwyno tâl. Fodd bynnag, mae ansawdd y dystiolaeth a geir mewn asesiadau yn amrywio'n helaeth. Nid yw asesiadau bob amser yn cynnwys digon o fanylion i nodi beth fydd effaith newidiadau nac i alluogi Aelodau i wneud penderfyniadau deallus. Er enghraifft, yn aml ni chaiff ffurflenni ond eu llenwi'n rhannol gan hepgor gwybodaeth bwysig. Nid ydynt yn rhoi digon o wybodaeth am ddisgwyliadau a safbwyntiau defnyddwyr gwasanaeth na dinasyddion, neu nid ydynt yn cynnwys graddfeydd amser penodol ar gyfer adolygu.
- 3.23 Mae'n bleser nodi bod ambell awdurdod wedi addasu prosesau asesu effaith presennol er mwyn cynnwys y pum ffordd o weithio a nodwyd yn Neddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol 2015, ond mae llawer o waith ar ôl i'w wneud. Er mai ond ar 1 Ebrill 2016 y daeth y Ddeddf i rym, mae'r egwyddor o ystyried yr effaith hirdymor a chanolbwyntio ar atal, integreiddio, cydweithio a chynnwys wrth wneud penderfyniadau yn faterion sylfaenol sydd yn sail i broses benderfynu dda²⁹. Mae angen ystyried egwyddorion y pum ffordd o weithio, ynghyd ag amcanion llesiant yr awdurdod pan fydd awdurdodau'n pennu, yn cynyddu neu'n cyflwyno taliadau ac asesiadau effaith, ac mae angen diwygio prosesau achos busnes er mwyn sicrhau ymdriniaeth ddigonol â hwy.

²⁹ Wrth wneud penderfyniadau, mae angen i awdurdodau sicrhau eu bod yn ystyried effaith bosibl y penderfyniadau hynny ar bobl fydd yn byw yng Nghymru yn y dyfodol. Mae angen i gyrrff cyhoeddus ystyried pum agwedd er mwyn dangos eu bod wedi cymhwyso'r egwyddor datblygu cynaliadwy. Mae Llywodraeth Cymru o'r farn y bydd canlyn y ffyrdd hyn o weithio yn helpu awdurdodau i gydweithio'n well, ac yn fodd i osgoi ailadrodd camgymeriadau'r gorffennol ac ymdrin â rhai o'r heriau hirdymor sydd o flaen y wlad.

- 3.24 Nid yw awdurdodau fel arfer yn ystyried yr effaith economaidd gronnus debygol ar breswylwyr a chymunedau yn sgil eu holl daliadau. Nid ydynt ychwaith yn adrodd, yn monitro nac yn craffu ar benderfyniadau gan roi sylw i'r effaith ehangach hon. Nid yw'n hawdd deall yr effaith ar ddefnyddwyr gwasanaeth a dinasyddion. Mae awdurdodau'n cynnal asesiadau effaith cydraddoldeb wrth wneud penderfyniadau ynghylch polisi. Fodd bynnag, anaml iawn y caiff y rhain eu hailystyried wrth weithredu polisi er mwyn asesu a ystyrir canlyniadau anfwriadol sy'n effeithio ar ddefnyddwyr gwasanaeth ar ôl gweithredu'r polisi dan sylw.
- 3.25 Mae cyrff cyhoeddus yn cydnabod pwysigrwydd ymgysylltu ac ymgynghori â defnyddwyr gwasanaeth a rhanddeiliaid eraill fel dinasyddion, busnesau a rhai sy'n talu'r dreth gyngor ynghylch y penderfyniadau a all effeithio arnynt. Gall cynnwys rhanddeiliaid er mwyn helpu i lunio gwasanaethau a phenderfynu ynghylch sut i'w newid, gan gynnwys pennu, cyflwyno neu gynyddu taliadau, esgor ar ganlyniadau sydd yn fwy perthnasol a defnyddiol. Gall ymgysylltu'n effeithiol hefyd arwain at benderfyniad o ansawdd gwell, ac esgor ar ymrwymiad llawer cryfach yn y pen draw i ddefnyddio gwasanaethau neu eu colli.
- 3.26 Gwelsom fod y rhan fwyaf o awdurdodau'n ymgynghori â phreswylwyr ynghylch taliadau yn rhan o'u prosesau blynyddol o bennu'r gyllideb. Bryd hynny, bydd yr awdurdod yn disgrifio'r holl gynigion ar gyfer codi refeniw, gan gynnwys materion sy'n gysylltiedig â thaliadau a chreu incwm. Mae awdurdodau'n defnyddio ystod eang o opsiynau er mwyn cyflawni'r gweithgarwch ymgynghori hwn, gan gynnwys cylchlythyron drwy'r awdurdod cyfan, arolygon penodol, cyfarfodydd cyhoeddus a darparu gwybodaeth drwy'r cyfryngau cymdeithasol. Bydd awdurdodau hefyd yn defnyddio arolygon preswylwyr blynyddol i ymgynghori a phenderfynu ar ffordd o weithredu. Er enghraifft, mae Cyngor Sir Powys a Chyngor Bwrdeistref Sirol Caerffili wedi defnyddio eu harolygon preswylwyr yn ystod y blynyddoedd diwethaf er mwyn ymgysylltu â dinasyddion a chael dealltwriaeth well o'u safbwyntiau wrth adolygu a chanfod opsiynau i gynhyrchu incwm drwy daliadau, er mwyn cefnogi penderfyniadau. At ei gilydd, mae ystod ymgynghoriadau ar bennu'r gyllideb yn llawer mwy eang, ac yn aml yn seiliedig ar ddeialog barhaus dros gyfnod hwy o amser.
- 3.27 Fodd bynnag, ni fydd gwaith ymgysylltu ac ymgynghori ar gynyddu neu gyflwyno ffioedd neu daliadau penodol bob amser yn cael ei gyflawni neu ei gymhwysu mewn modd cyson. Yn ein harolwg o brif swyddogion cyllid, a nodwyd yn **Nangosyn 19** isod, gwelwyd mai ychydig o awdurdodau sy'n cynnal ymgynghoriadau â rhanddeiliaid allweddol - defnyddwyr gwasanaeth, busnesau a'r cyhoedd - ar bob achlysur wrth gynllunio i gyflwyno neu gynyddu taliadau. Adleisir y canfyddiadau hyn gan ddinasyddion, gyda 50 y cant o'r rhai a ymatebodd i'n harolwg ar-lein yn cadarnhau nad oedd eu hawdurdod yn ymgynghori â hwy wrth gyflwyno neu gynyddu taliadau.

Figure 19 – Gyda phwy y bydd yr awdurdod lleol yn ymgynghori wrth benderfynu a ddylid cynyddu neu gyflwyno taliadau, a pha mor aml y bydd yn gwneud hynny

Ffynhonnell: Swyddfa Archwilio Cymru, Arolwg Prif Swyddogion Cyllid, Mawrth 2016

3.28 Ceir amharodrwydd ymhlith rhai Aelodau i ymgysylltu â defnyddwyr gwasanaeth a chymunedau lleol ar newidiadau cynlluniedig, yn enwedig pan geir materion gwleidyddol sensitif neilltuol a chanfyddiad o anawsterau'n gysylltiedig â chyflwyno taliadau. Bydd awdurdodau sydd wedi profi ymateb negyddol o du'r cyhoedd neu'r cyfryngau i daliadau newydd neu daliadau uwch yn aml yn amharod i ymdrin â'r mater eto, ac felly'n dewis peidio cyflwyno neu gynyddu taliadau. Fodd bynnag, os ceir methiant ar ran yr awdurdod i adolygu a diwygio taliadau bydd yn aml yn gohirio'r anochel, ac os bydd y methiant hwnnw'n parhau gallai arwain at ganlyniadau llawer gwaeth fel cau'r gwasanaeth neu gynydd uwch mewn prisiau yn y dyfodol.

- 3.29 At ei gilydd, mae dinasyddion yn ymwybodol iawn bod awdurdodau'n gorfod sicrhau arbedion a lleihau gwariant, ond maent yn llai hyddysg ynghylch effaith arbedion arnynt hwy a'r gwasanaethau y maent yn eu defnyddio. Roedd dinasyddion a ymatebodd i'n harolwg gan amlaf yn feirniadol o'r arferion ymgynghori a fabwysiadwyd gan awdurdodau. Yn ôl un ohonynt, nid oedd ymgynghoriadau "yn derbyn digon o gyhoeddusrwydd (os o gwbl)", a dywedodd un arall "Dydw i ddim yn gwybod am unrhyw ymgynghoriad sydd erioed wedi cael ei gynnal" ac un arall, "os cafodd ymgynghoriad ei gynnal, chlywais i ddim amdano".
- 3.30 Gall pryder awdurdodau ynghylch barn y cyhoedd greu amharodrwydd i wynebu materion mewn modd agored, a'u gwneud yn gyndyn o ystyried sut y dylid ariannu gwasanaethau lleol. Mae angen i awdurdodau felly bwysleisio sut y bydd cynyddu neu gyflwyno taliadau nid yn unig yn fodd i ddiogelu gwasanaethau ond hefyd yn gwella ansawdd y ddarpariaeth gyfredol, fel ffordd o gyfiawnhau cynyddu prisiau a gwneud y penderfyniad yn fwy derbyniol. Gwelsom o arolwg ein prif swyddogion cyllid mai ond dau awdurdod sydd bob amser yn gofyn am safbwyntiau defnyddwyr gwasanaeth ynghylch ansawdd y gwasanaethau a ddarperir, a nododd pump arall eu bod gan amlaf y gofyn am yr adborth hwnnw. Mae'n hanfodol rhoi cyfle i ddefnyddwyr gwasanaeth roi adborth ar berfformiad presennol, pan fydd awdurdodau'n ceisio cyfiawnhau cynyddu taliadau.
- 3.31 Wrth benderfynu cyflwyno neu gynyddu ffi neu dâl, dim ond 15 o ymatebwyr i'n harolwg o brif swyddogion cyllid a gytunodd fod eu hawdurdod yn archwilio opsiynau i gyflwyno taliadau uwch fesul cam i ddefnyddwyr gwasanaeth er mwyn lliniaru eu heffaith bosibl. O blith y 15, dim ond naw sy'n ystyried defnyddio consesiynau neu gyfraddau is wrth bennu taliadau, a dim ond pedwar a ddywedodd eu bod yn rhoi cyngor a chymorth i ddefnyddwyr gwasanaeth er mwyn sicrhau cyllid o ffynhonnell arall i dalu am y gwasanaeth a pharhau i'w ddefnyddio.
- 3.32 Os bydd ymgynghoriad yn cael ei gynnal, dim ond 15 o'r 22 o awdurdodau a ddywedodd eu bod yn ystyried ac yn cynnwys ymatebion i'r ymgynghoriad hwnnw yn y broses benderfynu ar gyfer newid ffioedd. Fodd bynnag, ar ôl cynnal ymgynghoriad, dywedodd 95 y cant o ddinasyddion a ymatebodd i'n harolwg nad oeddent yn ymwybodol o ganlyniad y gweithgarwch ymgysylltu ac na adroddodd yr awdurdod y canfyddiadau na'r penderfyniad a wnaed o ganlyniad i'r gweithgarwch ymgysylltu. Ceir bwlch o hyd rhwng canfyddiad awdurdodau o'u llwyddiant wrth ymgynghori a phrofiad defnyddwyr gwasanaeth.

- 3.33 Nid yw ymgynghori ynghylch a ddylid cyflwyno neu gynyddu tâl ond yn cynrychioli un agwedd ar yr hyn y mae angen i awdurdodau ei werthfawrogi a'i ystyried wrth benderfynu ar yr hyn y dylid ei wneud. Mae hi yr un mor bwysig deall effaith debygol taliadau ar ddefnyddwyr gwasanaeth presennol a darpar ddefnyddwyr gwasanaeth. Fel y nodwyd uchod, mae angen i awdurdodau ystyried a all defnyddwyr gwasanaeth fforddio'r tâl sydd yn cael ei godi; a yw defnyddwyr gwasanaeth o'r farn fod tâl yn cynnig gwerth am arian am lefel y gwasanaeth a ddarperir; neu a oes opsiynau eraill gwell ar gael yn lle darpariaeth awdurdod lleol uniongyrchol o du darparwyr y sector cyhoeddus, preifat, neu wirfoddol.
- 3.34 O'n harolwg cyhoeddus, gwelsom fod dinasyddion yn dewis defnyddio a talu am wasanaethau awdurdodau am ystod o resymau cadarnhaol - bod y gwasanaeth wedi'i leoli'n dda, o ansawdd gwell neu'n darparu ystod ehangach o ddewis. Fodd bynnag, dywedodd y rhan fwyaf o ddinasyddion a ymatebodd i'n harolwg hefyd mai'r prif ysgogiad dros ddewis gwasanaeth awdurdod oedd cost, yn enwedig lle bo gostyngiadau ar waith, neu lle na chodir ffioedd ar y pryd. O ganlyniad i hyn, gwelsom fod rhai dinasyddion wedi rhoi'r gorau i ddefnyddio gwasanaethau awdurdod yn ystod y 12 mis diwethaf, ac mai'r rhesymau mwyaf mynych a roddwyd am hynny oedd bod y gwasanaeth yn costio gormod; bod opsiynau eraill rhatach ar gael; ansawdd gwael y cyfleusterau a'r cyfarpar; ac anawsterau wrth ddefnyddio'r gwasanaeth (oriau gweithredu a'r lleoliad).
- 3.35 Hyd yn oed pan fydd dinasyddion yn parhau i ddefnyddio gwasanaethau'r awdurdod, bydd llawer ohonynt yn dweud mai'r unig reswm dros wneud hynny yw nad oes "unrhyw ddewis arall, fel arfer", a bod "y dewis arall agosaf...yn golygu teithio dros awr yno ac yn ôl". Nododd eraill, "Dydw i ddim wedi rhoi'r gorau i ddefnyddio'r gwasanaeth, ond rwyf yn ei ddefnyddio'n llai aml, gan fod y gost yn uwch a'r gwasanaeth wedi gwaethygu. Maen nhw bellach yn cwyno nad oes digon o ddefnydd o'r llysoedd!". Nododd eraill y gallai'r "cyngor ymgynghori mwy â threthdalwyr. Mae cael rhai taliadau'n dderbyniol, ar yr amod bod cyfleusterau ar gael sy'n gweddu i bobl sy'n gweithio".
- 3.36 Bydd taro cydbwysedd rhwng yr angen i gynhyrchu mwy o incwm er mwyn cynnal gwasanaethau a sicrhau bod y rhai sy'n dibynnu ar y ddarpariaeth honno yn dal yn gallu ei fforddio yn parhau i fod yn her i'r awdurdodau. Er mwyn cyflawni'r dasg anodd hon, bydd angen i awdurdodau fod yn barod i fentro, gyda gofal a chan weithredu mesurau rheoli risg, er mwyn sicrhau parhad gwasanaethau y mae dinasyddion Cymru yn dibynnu arnynt. Os na fydd awdurdodau'n wynebu'r her, bydd nifer cynyddol o wasanaethau'n colli eu hyfywedd ac mewn perygl o gau, a bydd effaith hynny ar gymunedau a dinasyddion yn fwy andwyol.

Atodiadau

Atodiad 1 – Methodoleg Astudio

Atodiad 2 – Prif egwyddorion dull strategol o bennu, cynyddu neu gyflwyno taliadau am wasanaethau awdurdod lleol

Atodiad 3 – Cwmnïau Masnachu Awdurdod Lleol: y prif faterion i'w hystyried

Atodiad 4 – Gwariant gros, incwm a chost net darparu gwasanaethau unigol gan awdurdodau Cymru yn 2008-09 a 2014-15

Atodiad 1 – Methodoleg Astudio

Adolygu deunydd darllen

Rydym wedi adolygu amrywiaeth eang o ddogfennau a chyfryngau, gan gynnwys:

- dogfennau polisi a chanllaw Llywodraeth Cymru;
- cynlluniau a strategaethau awdurdod lleol ar gyfer cynhyrchu incwm ym mhob un o'r 22 o awdurdodau lleol; a
- gwaith ymchwil a chanllawiau eraill perthnasol gan y llywodraeth, awdurdodau lleol, CIPFA a chyrrff ymchwil.

Dadansoddi data ac ystadegau

Rydym wedi casglu a dadansoddi amrywiaeth eang o ganlyniadau dangosydd perfformiad a data cyllidebol sydd ar gael ar-lein yn y Swyddfa Ystadegau Gwladol ac yn StatsCymru, a chan Lywodraeth y DU a Llywodraeth yr Alban.

Gwaith maes awdurdod lleol

Ymwelwyd â chwe awdurdod lleol yng Nghymru yn 2015-16. Mae'r awdurdodau lleol a ddewiswyd yn cynrychioli cymysgedd o ddinasoedd, trefi, cefn gwlad a chymoedd ar wasgar ledled Cymru. Dyma nhw:

- Cyngor Bwrdeistref Sirol Caerffili
- Cyngor Sir Gwynedd
- Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful
- Cyngor Sir Fynwy
- Cyngor Dinas Casnewydd
- Cyngor Sir Powys

Yn ystod yr ymweliadau, buom yn cyfweld ag amrywiaeth o staff awdurdod lleol ac Aelodau.

Arolygon

Cynhaliom amrywiaeth o arolygon ar-lein, gan gynnwys:

- Prif Swyddogion Cyllid, lle cafwyd 22 o ymatebion (100 y cant).
- Dinasyddion, lle cafwyd 44 o ymatebion. Cafodd yr arolygon eu darparu ar-lein a'u hyrwyddo drwy ein tîm cyfathrebu. Nid yw'r dull a ddefnyddiwyd o reidrwydd yn sicrhau ymatebion cynrychioliadol. Er enghraifft, ni chawsom unrhyw ymateb mewn rhai ardaloedd awdurdod lleol. Oherwydd y gyfradd isel o ymatebion, rydym wedi cyfyngu ar ein defnydd o ganfyddiadau'r arolwg a'u defnyddio i adrodd safbwyntiau ar raddfa Cymru gyfan.

Atodiad 2 – Prif egwyddorion dull strategol o bennu, cynyddu neu gyflwyno taliadau am wasanaethau awdurdod lleol

Ystyriaethau allweddol	Cwestiynau allweddol y mae angen eu hateb
<p>Sut mae hyn yn cydweddu â'n blaenoriaethau strategol?</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1 A yw'r awdurdod yn deall beth yw'r ffyrddau incwm gwirioneddol a phosibl, a'r cyfleoedd sydd ar gael? 2 A oes sail resymegol glir i'r awdurdod lleol bennu, cyflwyno neu gynyddu ffi neu dâl: <ul style="list-style-type: none"> • lleihau neu gynyddu'r galw? • dylanwadu ar ymddygiad? • ansawdd gwell? • ymateb cyflymach? • mwy o ddefnyddwyr posibl? • cwmpas daearyddol ehangach? 3 A fydd pennu, cyflwyno neu gynyddu ffi neu dâl yn cael effaith andwyol ar y gallu i gyflawni blaenoriaethau strategol yr awdurdod? 4 A fydd pennu, cyflwyno neu gynyddu ffi neu dâl yn cael effaith andwyol ar unrhyw gwmni masnachol o fewn yr awdurdod, neu gwmni masnachu hyd braich? 5 A fydd pennu, cyflwyno neu gynyddu ffi neu dâl yn cael effaith andwyol ar y gallu i gyflawni blaenoriaethau strategol yr adran?
<p>A oes gennym hawl gyfreithiol i godi tâl am y gwasanaeth hwn?</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1 A oes gan yr awdurdod lleol hawl gyfreithiol i bennu, cynyddu neu gyflwyno taliadau am y gwasanaeth hwn? 2 Os oes, beth sy'n rhesymol i'r awdurdod lleol ei wneud? (egwyddor Wednesbury) 3 A yw hwn yn wasanaeth statudol y mae'n rhaid i'r awdurdod ei ddarparu? 4 A fydd y penderfyniad i bennu, cynyddu neu gyflwyno taliadau yn: <ul style="list-style-type: none"> • cael effaith andwyol ar rai a chanddynt nodwedd warchoddedig o dan y ddyletswydd cydraddoldeb; • amharu ar ddarparu gwasanaethau yn Gymraeg; neu'n • cael effaith andwyol ar allu'r awdurdod i gyflawni ei gyfrifoldebau o dan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol. 5 A yw'r awdurdod yn gwybod a gaiff greu gwarged? 6 A yw'r awdurdod lleol wedi ystyried sut y bydd yn ymdrin ag arian dros ben?
<p>A ydym wedi ymgysylltu ac ymgynghori, a beth yw safbwyntiau ein rhanddeiliaid?</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1 A yw'r awdurdod wedi ymgysylltu â phobl â nodweddion gwarchoddedig ynghylch y canlynol: <ul style="list-style-type: none"> • a ddylid darparu'r gwasanaeth? • a ddylid cynyddu taliadau? • meini prawf cymhwysedd? 2 A yw'r awdurdod lleol wedi ymgynghori ag Aelodau, cynghorau cymuned, defnyddwyr, trigolion, partneriaid o'r trydydd sector a busnesau o fewn yr ardal ar y materion uchod?

Ystyriaethau allweddol	Cwestiynau allweddol y mae angen eu hateb
<p>A oes darparwyr eraill ar wahân i ni, a faint y maent yn ei godi?</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1 A oes gan yr awdurdod fantais gystadleuol fasnachol i ddarparu'r gwasanaeth hwn? 2 A oes potensial i gyflenwi gwasanaethau ar y cyd ag awdurdod neu ddarparwydd arall er mwyn lleihau gorbenion? 3 A yw'r awdurdod lleol wedi meincnodi costau er mwyn canfod a oes lle i gynyddu taliadau? 4 A oes cystadleuwyr/opsiynau eraill yn lle'r awdurdod lleol, a allai ddarparu'r gwasanaeth? 5 A allai'r awdurdod roi'r gorau i ddarparu'r gwasanaeth, heb i'r penderfyniad hwnnw amharu ar ei gyfrifoldebau statudol?
<p>Sut yr ydym yn trin consesiynau a phwy sy'n gymwys?</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1 A yw'r awdurdod lleol wedi ystyried defnyddio consesiynau? 2 A yw'r awdurdod lleol wedi ystyried sut i drin pobl nad ydynt yn preswyllo yn yr ardal leol? 3 A oes angen i'r awdurdod lleol newid y meini prawf cymhwysedd? 4 A yw'r awdurdod lleol wedi cyfleu'r meini prawf cymhwysedd wrth ddefnyddwyr gwasanaeth?
<p>Beth fydd yr effaith ar wasanaethau, defnyddwyr a dinasyddion (+/-)?</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1 A yw'r awdurdod lleol yn gwybod beth fydd effaith debygol y penderfyniad i gyflwyno neu gynyddu taliadau ar wasanaethau, rhanddeiliaid, busnesau a'r awdurdod yn y tymor canolig i'r tymor hir. <ul style="list-style-type: none"> • A yw'r awdurdod wedi ystyried yr effaith debygol ar aelwydydd incwm isel? • A yw'r awdurdod lleol wedi ystyried yr effaith debygol ar fusnesau? • A yw'r awdurdod lleol wedi ystyried yr effaith debygol ar yr economi leol? 2 A oes gan breswylwyr yr awdurdod lleol y capasiti economaidd i ysgwyddo'r taliadau sy'n cael eu cyflwyno, neu gynnydd mewn taliadau? 3 A yw penderfyniad yr awdurdod yn debygol o achosi canlyniadau anfwriadol? 4 A yw'r awdurdod wedi ystyried y risgiau gwleidyddol? 5 A yw'r awdurdod lleol wedi ystyried effaith gronnus pennu, cyflwyno neu gynyddu ffioedd am wahanol wasanaethau ar y canlynol: <ul style="list-style-type: none"> • defnyddwyr gwasanaeth; • dinasyddion; • twristiaid/ymwelwyr; • busnesau; • yr economi leol; a • sefydliadau trydydd sector. 6 A yw'r awdurdod lleol wedi meincnodi effaith debygol cynyddu neu gyflwyno taliadau?

Ystyriaethau allweddol	Cwestiynau allweddol y mae angen eu hateb
<p>Pwy sy'n defnyddio ein gwasanaethau?</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1 A fydd y penderfyniad yn arwain at gynnydd mewn defnydd? 2 A fydd y penderfyniad yn arwain at ostyngiad yn y nifer sy'n defnyddio gwasanaethau? 3 A fydd y penderfyniad yn cael effaith gadarnhaol ar ymddygiad defnyddiwr gwasanaeth? 4 A fydd y penderfyniad yn atal defnydd (cosb)? 5 A fydd y gwasanaeth yn gwella yn sgil y penderfyniad gyda: <ul style="list-style-type: none"> • gostyngiad neu gynnydd yn y galw? • newid ymddygiad cadarnhaol? • gwelliant mewn ansawdd? • ymateb cyflymach i ddefnyddwyr gwasanaeth? • mwy o ddefnyddwyr posibl? • darpariaeth dros ardal ddaearyddol ehangach?
<p>Beth yw cost gweithredu'r tâl?</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1 A oes digon o gapasiti ac/neu adnoddau i weithredu'r ffi neu'r tâl? 2 A oes gan yr awdurdod y gallu (technoleg, systemau ac adnoddau dynol ac ariannol) i weithredu a rheoli taliadau mewn meysydd lle na chodwyd tâl yn flaenorol? 3 A yw'r gost o weithredu systemau casglu yn gwrthbwysu'r incwm y gellid ei gynhyrchu? 4 A yw'r awdurdod lleol yn gwybod beth yw cost lawn cyflenwi'r gwasanaeth ar hyn o bryd? 5 A yw'r awdurdod lleol yn gwybod faint o gymhorthdal y mae'n ei ddarparu i'r gwasanaeth ar hyn o bryd? 6 A yw'r awdurdod yn ceisio adennill costau'n llawn? 7 A yw'r awdurdod yn gwybod beth yw'r galw am y gwasanaeth ar hyn o bryd, a beth yw'r potensial i gynyddu'r defnydd ohono? 8 A yw'r awdurdod wedi nodi'n glir beth yw safonau disgwylidig a chanlyniadau gwasanaethau?
<p>A oes trefniadau angenrheidiol ar waith i adolygu gweithgarwch?</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1 Allwn ni gasglu'r wybodaeth sydd ei hangen arnom i adolygu gweithgarwch? 2 A yw'r awdurdod lleol wedi cytuno ar raddfa amser briodol (blynyddol o leiaf) i adolygu ei benderfyniad i gyflwyno neu gynyddu ffi neu dâl, ac a yw hyn yn cael ei weithredu? 3 A yw'r awdurdod wedi cytuno ar ystod briodol o fesurau er mwyn gallu deall effaith pennu, cyflwyno neu gynyddu taliadau? 4 Allwn ni feincnodi perfformiad yn erbyn sefydliadau eraill?

Atodiad 3 – Cwmnïau Masnachu

Awdurdod Lleol: y prif faterion i'w hystyried

Mae cwmnïau masnachu awdurdod lleol (LATCs) ym mherchnogaeth lwyr awdurdodau lleol; maent fel arfer yn eiddo i un awdurdod lleol sydd yn unig gyfranddaliwr. Wrth sefydlu cwmni, mae'n bwysig ystyried y canlynol:

- Cael y cyngor proffesiynol cywir
- Cofrestru'r cwmni
- Masnachu
- Pobl a phensiynau
- Llywodraethu
- Cyllid a threthu
- Costau trosglwyddo asedau a gwasanaethau cymorth
- Rheoli perfformiad a rhoi gwasanaethau ar gontract

Mae achos busnes cadarn a'r cynllun busnes yn hanfodol er mwyn datblygu endid masnachol llwyddiannus. Mae'n hanfodol sicrhau bod y cynllun busnes yn gadarn - gan gynnwys asesu'r galw yn y farchnad am y gwasanaeth, prisio, y buddsoddiad sydd ei angen, y rhagolygon llif arian a'r trefniadau llywodraethu. Yn ddelfrydol, byddai'r achos busnes yn cyfiawnhau adolygiad annibynnol a chyngor cyfreithiol yn enwedig ynghylch goblygiadau o ran y gyfraith a threth. Ond yn ogystal â hyn mae angen rhoi sylw manwl i'r rhagdybiaethau ynghylch perfformiad yn y dyfodol, ac ystyried beth fyddai'r canlyniad pe ceid dirywiad economaidd, er enghraifft. Mae'n bwysig hefyd bod gan lywodraeth leol ddealltwriaeth glir ynghylch lefel y cymhorthdal a'r gwasanaeth cyn ei drosglwyddo, gan ei fod yn anodd cyflwyno'r newidiadau hyn wedyn.

Mae angen i awdurdodau sefydlu mecanweithiau adrodd, atebolrwydd a rheolaeth ar ddechrau unrhyw gyfrwng masnachol newydd, fel eu bod yn ymwybodol o broffil risg pob model cyflenwi, a'r camau sy'n cael eu cymryd i liniaru risg. Mae angen i aelodau feddu ar ddealltwriaeth dda o'r risgiau sy'n gysylltiedig â chwmnïau grŵp neu statws corff atebol, yn enwedig gan fod elfen o risg yn gysylltiedig â chyfyngau masnachol, ac yn aml gall y cysyniad hwn fod yn anodd ei oresgyn.

Mae sicrhau'r arweinyddiaeth gywir a chreu'r diwylliant cywir o ran y dull o weithredu'r gwasanaeth newydd yn allweddol er mwyn llwyddo. Yn sail i'r trefniadau newydd, bydd angen sicrhau ystyriaeth ddigonol o enillion, ffocws cliriach ar anghenion cwsmeriaid a gweledigaeth glir ar gyfer y dyfodol. Cyn gynted ag y bydd cwmni wedi'i sefydlu, bydd yn hollbwysig i gyrff llywodraeth leol gomisiynu a rheoli contractau'n effeithlon er mwyn iddynt wireddu'r buddion yn llawn, a bydd yn rhaid i'r swyddogaeth trosolwg a chraffu barhau i roi sylw iddo hyd ddiwedd y contract.

Er yn dechnegol bod llawer o gwmnïau wedi'u cyfyngu drwy warant, anaml y bydd hi o fudd i awdurdod ganiatáu i'r cwmnïau hyn fethu. Gallai methiant yn sicr beryglu darpariaeth y gwasanaeth yn y tymor byr, ac yn sgil hynny, amharu ar allu'r awdurdod i gyflawni ei gyfrifoldebau statudol. Mae'n annhebygol hefyd y byddai unrhyw ddull arall ar gael ar unwaith er mwyn cyflenwi'r gwasanaeth yn y rhan fwyaf o achosion. Mewn gwirionedd, mae awdurdodau'n tanysgrifennu risg ariannol (boed hynny'n ffurfiol neu'n anffurfiol), ac mae baich unrhyw fethiant yn glanio yn y pen draw ar ysgwyddau trethdalwyr lleol.

Y canlyniad mwyaf cyffredin yn yr achosion hyn yw bod y ddarpariaeth gwasanaeth, gan gynnwys y staff a'r asedau, yn cael eu dwyn yn ôl o dan reolaeth uniongyrchol yr awdurdod, pan ddaw'n glir bod y cynllun busnes yn dechrau methu. Gallai'r gost ychwanegol o ddychwelyd y gwasanaeth yn fewnol fod yn sylweddol. Yn ogystal â hyn, bydd methiant endid masnachol yn aml yn esgor ar ganlyniadau gwleidyddol a chanlyniadau'n gysylltiedig ag enw da. Ond does dim angen i'r canlyniadau hyn fod mor niweidiol â'r disgwyl - felly mae angen i awdurdodau lleol fabwysiadu dull effeithiol o reoli risg os ydynt yn ystyried y ffordd hon ymlaen.

Awgrymir hefyd bod rheolaeth dros ddatblygiad y sefydliadau masnachol hyn yn cael ei cholli, i raddau mwy neu lai, yn dibynnu ar natur yr endid. Mae'r elfen hon o golli rheolaeth yn gysylltiedig â gweithrediad y cwmni, ac felly'r gwasanaeth; fodd bynnag, fodd bynnag, mae'r awdurdod yn cadw rheolaeth fel unig gyfrandaliwr y cwmni drwy'r strwythur llywodraethu.

At ei gilydd, po fwyaf o ryddid masnachol sydd gan endid i dyfu'r busnes, y lleiaf o reolaeth y gall yr awdurdod ei harfer dros natur y twf hwnnw. Gallai cael llai o reolaeth effeithio ar yr awdurdod mewn sawl ffordd - cynnydd yng nghost gwasanaethau dros amser sy'n lleihau'r budd cychwynnol, canlyniadau o safbwynt cyflogaeth leol, neu risg i enw da nad yw'r awdurdod o bosib yn gyffyrddus â hi. Mae'n rhaid pwysleisio felly pa mor bwysig yw dewis y cyfrwng cywir ar gyfer y corff newydd.

Wrth ystyried y cyfleoedd i gynhyrchu incwm masnachol yn enwedig, mae'n rhaid i awdurdodau feddu ar ddealltwriaeth glir o'r farchnad y maent yn bwriadu cystadlu ynddi, ac o'r fantais gymharol sydd ganddynt a fyddai'n eu galluogi i gystadlu â chyrrff masnachol eraill. Ni all pob awdurdod lleol sefydlu cwmnïau a chanddynt yr un uchelgais i werthu ar draws terfynau a thyfu i farchnadoedd cyfagos, ac mae'n rhaid rhoi sylw manwl i'r opsiynau eraill posib fyddai ar gael i ddarpar brynwyr y gwasanaeth. Lle bo cwmnïau newydd wedi'u sefydlu, mae angen iddynt hwythau hefyd oresgyn rhwystrau fel ymgynghori â staff a bodloni telerau ac amodau, a nodi costau cudd fel cyfraniadau at orbenion yr awdurdod.

Wrth sefydlu cwmnïau masnachu awdurdod lleol i gynhyrchu incwm o weithgarwch masnachol, mae angen i awdurdodau ystyried y canlynol yn benodol:

Cyfnodau Allweddol	Materion i'w hystyried
Man cychwyn	<p>Rheoli asedau</p> <p>A ydych yn gwybod pa dir ac eiddo yr ydych yn berchen arnynt?</p> <p>A oes gan eich awdurdod strategaeth Buddsoddi mewn Eiddo neu strategaeth Buddsoddi mewn Asedau?</p> <p>Tir ac adeiladau yw'r asedau mwyaf y mae awdurdod yn berchen arnynt. Gall y rhain fod yn allweddol i unrhyw gynlluniau i gynhyrchu incwm, p'un a ydynt yn asedau nad oes eu heisiau/hangen mwyach a gaiff eu gwerthu'n unigol, neu'n gyfleoedd i ddatblygu. Cael rhestr glir o'ch holl asedau ffisegol yw'r man cychwyn gorau.</p>
	<p>Manteisio i'r eithaf ar yr hyn sydd gennych yn barod</p> <p>Mae defnyddio eich asedau eu hunain yn hytrach na gorfod prynu tir neu adeiladau i ddatblygu cynlluniau yn gwneud synnwyr. Bydd defnyddio eich asedau eich hunain yn fodd i leihau costau a gall gyflymu gwaith i ddatblygu a gweithredu cynlluniau.</p> <p>Gall hyn gynnwys dadansoddiad o'r dulliau gorau i fuddsoddi cronfeydd arian parod. Er eu bod yn rhwyd diogelwch i awdurdodau, gallant gynnig cyfleoedd i fuddsoddi, a chefnogi cynlluniau masnachol.</p>
Adnoddau a safbwynt strategol	<p>Creu cynllun strategol ar gyfer gwaith masnachol</p> <p>Bydd angen llunio strategaeth ar raddfa gorfforaethol ar gyfer cynlluniau i ddatblygu cyfleoedd i gynhyrchu incwm. Bydd angen i'r cynlluniau hyn fod yn gysylltiedig â chynlluniau ariannol cyffredinol yr awdurdod, a chynnwys cyfeiriad ac amcanion clir. Gellir gwneud hyn oddi mewn i fframwaith Cynllun Ariannol Tymor Canolig, neu o fewn dogfen ar wahân.</p>
	<p>Alinio gwaith â Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol</p> <p>Mae Cynlluniau Llesiant yn creu cyfle delfrydol i awdurdodau alinio datblygiad cynlluniau masnachol â strategaethau corfforaethol. O fewn y Ddeddf, mae'r egwyddorion datblygu cynaliadwy yn cynnwys cynllunio hirdymor, integreiddio a chydweithio, y mae pob un ohonynt yn elfennau allweddol er mwyn datblygu cynlluniau masnachol. Ar gyfer llawer o gynlluniau, bydd angen cydweithio â phartneriaid allanol, a chefnogaeth y partneriaid hynny, y mae rhai ohonynt o bosib eisoes yn aelodau o'r Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus.</p>

Cyfnodau Allweddol	Materion i'w hystyried
<p>Adnoddau a safbwynt strategol (parhad)</p>	<p>Sgiliau, gwybodaeth ac adnoddau mewnol</p> <p>Mae awdurdodau'n debygol o gynnwys timau caffael a chyfreithiol a staff a chanddynt brofiad o reoli prosiectau. Serch hynny, yn ôl profiad awdurdodau sy'n rheoli cynlluniau masnachol mae angen penodi unigolyn y gyflawni'r rôl honno ar contract amser llawn a chael gwybodaeth arbenigol er mwyn i'r cynlluniau hynny lwyddo.</p> <p>Ar gyfer y broses gyfan, mae angen profiad a sgiliau rheoli prosiect, gan ddechrau drwy lunio'r achos busnes, rhoi gwaith contract allan ar dendr a datblygu a rheoli'r cynllun yn barhaus.</p> <p>Efallai y bydd rhai cynlluniau'n cynnwys gwaith nad oes gan yr awdurdod unrhyw brofiad blaenorol ohono, neu efallai y bydd eu natur gymhleth neu eu maint y tu hwnt i'w gapasiti rheoli.</p> <p>Os yw awdurdodau am sicrhau cymaint o incwm ag sy'n bosibl o'u cynlluniau masnachol, mae'n rhaid iddynt fuddsoddi mewn aelodau newydd o staff (neu dimau o staff) neu gynyddu sgiliau staff presennol, a'u rhyddhau o'u cyfrifoldebau blaenorol, er mwyn creu'r wybodaeth a'r adnoddau sydd eu hangen i reoli cynlluniau masnachol.</p>
<p>Meddylfryd y sefydliad</p>	<p>Mae rheoli risg yn elfen bwysig yn nyluniad a rheolaeth gwasanaethau awdurdod lleol. Y mae yr un mor berthnasol wrth ddatblygu cynlluniau masnachol. Er na ellir fyth sicrhau bod cynllun yn rhydd yn gyfan gwbl rhag unrhyw risg, gellir lliniaru'r risg honno a'i lleihau i lefel dderbyniol drwy gynllunio'n dda.</p> <p>Wrth ddatblygu cynlluniau masnachol, un o'r ffactorau pwysicaf yw meddylfryd yr awdurdod. O edrych ar brofiad awdurdodau sydd wedi datblygu cynlluniau masnachol, elfen holl bwysig er mwyn datblygu cynlluniau llwyddiannus fu sicrhau cefnogaeth aelodau ac uwch swyddogion o'r cychwyn cyntaf.</p> <p>Bydd ymrwymo symiau o arian, symiau mawr mewn rhai achosion, boed hynny o'r cronfeydd neu drwy fenthyciadau, ar gyfer cynlluniau na fydd yn creu elw am flynyddoedd yn anathema i lawer. Mae'n rhaid i swyddogion sy'n dylunio cynlluniau masnachol ystyried bod sicrhau cefnogaeth y bobl hyn yn un o'r nodau cyntaf y dylid eu cyflawni.</p>
<p>Y Tymor Hir</p>	<p>Mae llawer o gynlluniau masnachol yn gynlluniau hirdymor, ac nid ydynt yn creu gwarged am flynyddoedd. Gall ymrwymo i gynlluniau o'r fath, a neilltuo symiau mawr o arian ymlaen llaw, costau cyfalaf yn yr hinsawdd ariannol sydd ohoni, fod yn sefyllfa anodd ei derbyn. Bydd yn rhaid i awdurdodau dderbyn y costau sydd i'w talu ymlaen llaw, a gallu esbonio'u penderfyniad i fuddsoddi mewn gweithgarwch sydd y tu hwnt i weithgarwch craidd yr awdurdod wrth y cyhoedd ac wrth eraill, gan bwysleisio'r budd hirdymor.</p> <p>Mae angen i aelodau hefyd ddeall y byddant yn cytuno ar gynlluniau fydd yn creu elw ond ar ôl iddynt ymadael â'u swyddi, gan olygu na fyddant yn derbyn unrhyw glod am eu penderfyniadau - cysyniad sydd yn anodd i rai Aelodau ei dderbyn.</p> <p>Yn ogystal â hyn, efallai y bydd awdurdodau yn eu cael eu hunain yn gweithredu mewn meysydd newydd wrth ddatblygu cynlluniau masnachol. Mae'n rhaid iddynt ddeall y gall gymryd peth amser i greu enw da ymhlith sefydliadau'r sector preifat, fel chwaraewyr newydd.</p>

Atodiad 4 – Gwariant gros, incwm a chost net darparu gwasanaethau unigol gan awdurdodau Cymru yn 2008-09 a 2014-15

Maes lle dadansoddwyd data ariannol - 2008-09	Gwariant gros	Incwm	Cost net y gwasanaeth	Incwm fel cyfran o wariant
Cludiant o'r cartref i'r ysgol - Ysgolion Cynradd	£24,653,300	£191,770	£24,461,530	0.7%
Cludiant o'r cartref i'r ysgol - Ysgolion Uwchradd	£55,485,400	£537,593	£54,947,807	1.0%
Cludiant o'r cartref i'r ysgol - Ysgolion Arbennig	£27,492,900	£187,250	£27,305,650	0.7%
Cludiant o'r cartref i'r coleg	£10,492,100	£986,912	£9,505,188	9.4%
Addysg Oedolion	£30,727,800	£5,683,642	£25,044,158	18.5%
Cyfanswm ysgol	£2,797,900,700	£80,966,263	£2,716,934,437	2.9%
Parcio cerbydau	£21,462,200	£26,369,645	-£4,907,445	122.8%
Tocynnau Teithio Rhatach	£66,142,700	£323,660	£65,819,040	0.5%
Meysydd awyr, porthladdoedd a chyfleusterau toll	£17,780,000	£4,744,321	£13,035,679	26.7%
Gofal Cymdeithasol i Oedolion, Prydau	£11,502,200	£3,928,236	£7,573,964	34.1%
Gwasanaethau Diwylliannol a Gwasanaethau Cysylltiedig	£491,923,000	£100,858,376	£391,064,624	20.5%
Gwasanaethau mynwent, amlosgi a chorffdy	£22,419,000	£12,727,421	£9,691,579	56.7%
Diogelwch bwyd lechyd yr Amgylchedd	£10,727,200	£405,621	£10,321,579	3.8%
Gwasanaethau Gwastraff	£275,310,100	£42,285,428	£233,024,672	15.4%
Rheoli Adeiladu	£13,019,900	£7,821,587	£5,198,313	60.0%
Gwasanaethau Rheoli Datblygu	£31,428,100	£13,747,920	£17,680,180	43.7%
Pridiannau Tir Lleol	£2,810,100	£2,718,867	£91,233	96.7%
Genedigaethau, priodasau a marwolaethau	£6,639,400	£3,289,641	£3,349,759	49.5%

Maes lle dadansoddwyd data ariannol - 2014-15	Gwariant gros	Incwm	Cost net y gwasanaeth	Incwm fel cyfran o wariant
Cludiant o'r cartref i'r ysgol - Ysgolion Cynradd	£26,649,700	£406,000	£26,243,700	1.5%
Cludiant o'r cartref i'r ysgol - Ysgolion Uwchradd	£58,900,500	£1,005,000	£57,895,500	1.7%
Cludiant o'r cartref i'r ysgol - Ysgolion Arbennig	£30,654,500	£1,171,079	£29,483,421	3.8%
Cludiant o'r cartref i'r coleg	£10,907,700	£1,551,193	£9,356,507	14.2%
Addysg Oedolion	£34,504,000	£7,324,377	£27,179,623	21.2%
Cyfanswm ysgolion	£2,753,187,000	£121,584,210	£2,631,602,790	4.4%
Parcio cerbydau	£21,815,800	£33,278,462	-£11,462,662	152.0%
Tocynnau Teithio Rhatach	£70,721,000	£228,741	£70,492,259	0.3%
Meysydd awyr, porthladdoedd a chyfleusterau toll	£10,472,400	£5,397,824	£5,074,576	51.5%
Gofal Cymdeithasol i Oedolion, Prydau	£7,728,900	£3,353,717	£4,375,183	43.4%
Gwasanaethau Diwylliannol a Gwasanaethau Cysylltiedig	£367,682,200	£104,872,510	£262,809,690	28.5%
Gwasanaethau mynwent, amlosgi a chorffdy	£17,060,500	£16,060,636	£999,864	94.1%
Diogelwch bwyd lechyd yr Amgylchedd	£12,560,300	£415,108	£12,145,192	3.3%
Gwasanaethau Gwastraff	£287,056,500	£37,871,039	£249,185,461	13.2%
Rheoli Adeiladu	£10,604,800	£7,046,580	£3,558,220	66.4%
Gwasanaethau Rheoli Datblygu	£27,517,900	£16,016,265	£11,501,635	58.2%
Pridiannau Tir Lleol	£3,033,500	£3,247,332	-£213,832	107.0%
Genedigaethau, priodasau a marwolaethau	£6,987,900	£4,907,654	£2,080,246	70.2%

Ffynhonnell: Dadansoddiad Swyddfa Archwilio Cymru o ddata Alldro Refeniw a gyhoeddwyd ar StatsCymru yn 2008-09 a 2014-2015 fel y cawsant eu diwygio yn dilyn archwiliad annibynnol Swyddfa Archwilio Cymru o'r ffurflenni.

Wales Audit Office

24 Cathedral Road

Cardiff CF11 9LJ

Tel: 029 2032 0500

Fax: 029 2032 0600

Textphone: 029 2032 0660

E-mail: info@audit.wales

Website: www.audit.wales

Swyddfa Archwilio Cymru

24 Heol y Gadeirlan

Caerdydd CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn Testun: 029 2032 0660

E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru

PWYLLGOR ARCHWILIO

6^{ed} O IONAWR 2017

Cofnodion gweithgorau sy'n berthnasol i'r Pwyllgor Archwilio

Yr argymhellion / penderfyniadau allweddol sydd eu hangen:

- Bod y Pwyllgor yn derbyn y cofnodion.

Rhesymau:

- Er gwybodaeth i aelodau'r Pwyllgor.
- Mae Amodau Gorchwyl y Pwyllgor Archwilio yn mynnu ei fod yn derbyn cofnodion y Grŵp Rheoli Risg ynghyd â gwybodaeth ynghylch trefniadau Rheoli Corfforaethol a Chyllidol.

Ymgynghorwyd â'r pwyllgor craffu perthnasol:	AMHERTHNASOL
Angen i'r Bwrdd Gweithredol wneud penderfyniad:	AMHERTHNASOL
Angen i'r Cyngor wneud penderfyniad:	AMHERTHNASOL

Aelod y Bwrdd Gweithredol sy'n gyfrifol am y Portffolio:
Cyng. David Jenkins (Adnoddau)

Y Gyfarwyddiaeth: Gwasanaethau Corfforaethol	Swyddi:	Rhifau Ffôn / Cyfeiriadau E-bost:
Enw Pennaeth y Gwasanaeth: Phil Sexton	Pennaeth Archwilio, Risg a Chaffael	01267 246217 psexton@sirgar.gov.uk
Awdur yr adroddiad: Helen Pugh	Rheolydd Archwilio a Risg	01267 246223 hlpugh@sirgar.gov.uk

EXECUTIVE SUMMARY

AUDIT COMMITTEE

6th JANUARY 2017

Minutes of working groups relevant to the Audit Committee

This item provides members with recent minutes of supporting Governance Groups, for information

The following minutes are attached:

1. Risk Management Steering Group – 14th September 2016
2. Grants Panel – 13th September 2016

DETAILED REPORT ATTACHED?

YES

IMPLICATIONS

I confirm that other than those implications which have been agreed with the appropriate Directors / Heads of Service and are referred to in detail below, there are no other implications associated with this report.

Signed: Phil Sexton Head of Audit, Risk & Procurement

Policy, Crime & Disorder and Equalities	Legal	Finance	ICT	Risk Management Issues	Staffing Implications	Physical Assets
YES	NONE	NONE	NONE	NONE	NONE	NONE

1. Policy, Crime & Disorder and Equalities – In accordance with the Committee’s Terms of Reference.

CONSULTATIONS

I confirm that the appropriate consultations have taken in place and the outcomes are as detailed below:

Signed: Phil Sexton Head of Audit, Risk & Procurement

- 1. Scrutiny Committee – N/A**
- 2. Local Member(s) – N/A**
- 3. Community / Town Council – N/A**
- 4. Relevant Partners – N/A**
- 5. Staff Side Representatives and other Organisations – N/A**

**Section 100D Local Government Act, 1972 – Access to Information
List of Background Papers used in the preparation of this report:**

THESE ARE DETAILED BELOW:

Title of Document	File Ref No. / Locations that the papers are available for public inspection
Strategic Audit Plan 2016-19	AC 28-03-16 Internal Audit Unit
Audit Committee Terms of Reference	Internal Audit Unit

Mae'r dudalen hon yn wag yn fwriadol

RISK MANAGEMENT STEERING GROUP

Minutes of Meeting held at Conservatory East, Building 8, Parc Dewi Sant Wednesday, 14th September 2016.

Members Present:			
Phil Sexton (Chair)	Corporate Services	Head of Audit, Risk & Procurement	PS
Cllr David Jenkins	Executive Board Member (Corporate Services)	Executive Board Risk Champion	DJ
Jonathan Fearn	Environment	Chair of Property & Liability Risks Working Group	JF
Stephen Pilliner	Environment	Chair of Transport Risks Working Group	SP
Helen Pugh	Corporate Services	Risk Champion	HLP
Stephanie R Williams	Education & Children	Risk Champion	SRW
Richard Davies	Communities	Principal Officer	RD
Adryan Jones	Chief Executive's	Health & Safety Advisor	AJ
Jenna Smith	Marsh UK Ltd	External Risk Partner	JS
Julie Standeven	Corporate Services	Principal Risk Officer	EJS

Item No	Subject	Action
1.	Apologies Lyn Walters – Communities Risk Champion Heidi Font – Chief Executive's Risk Champion Richard Stradling – Communities (Leisure) Risk Champion Alan Howells – Environment Risk Champion	
2.	Minutes of Last Meeting The Minutes of the Risk Management Steering Group Meeting held at Parc Dewi Sant on Wednesday, 13th April 2016, were confirmed as a true record.	
3.	Matters arising from Risk Management Steering Group Minutes.	
3.1	Risk Management & Business Continuity Strategy PS advised that a new strategy is being developed for 2017-2020. A review of the Council's Risk Management processes is to be completed by its Liability Insurers and the outcomes will be reflected in the new strategy.	

4.	Minutes of Property & Liability Risks Working Group Meeting – 31st August 2016 The Minutes were noted.	
4.1	Matters arising from Property & Liability Risks Working Group Minutes	
4.1.1	Security & Fire Alarms JF advised that an Alarm Monitoring Review is underway and following actions agreed :- <ul style="list-style-type: none"> • Risk Matrix Exercise to be completed • Discuss with the Council’s Property Insurers the minimum specification required for approved alarm receiving centres 	
4.1.2	School Fencing JF advised that a Fencing Framework is being developed by Property.	
5	Minutes of Transport Risks Working Group Meeting – 6th September 2016 The minutes were noted.	
5.1	Matters arising from Transport Risks Working Group Minutes	
5.1.1	Managing Approach to Alcohol & Substance Misuse AJ advised that the Council’s Alcohol and Substance Misuse Policy is under review. Update to be provided at next meeting.	AJ
5.1.2	MV Statistics – Claims & Complaints SP advised that the new refuse fleet to be introduced soon and training is underway to upskill drivers.	
6.	The Insurance Act 2015 JS advised that The Insurance Act 2015 came into force in August 2016 and replaced a law that had been in place since 1906. A key change for the Council will be the imposition of a new duty to change how information is verified by Senior Officers prior to it being passed on to Insurers.	
7.	Bids for Financial Assistance	
7.1	E&C – Old Road School This bid related to the provision of a secure foyer to the main school building. It was agreed that the Departmental Bid for £8,250 (50% of the estimated gross cost of £16,500) be approved, subject to confirmation of the costs by the Area Senior Inspector – Property Division (Environment).	
7.2	E&C – Pwll C P School This bid related to the provision of boundary fencing and gate access at Pwll C P School. It was agreed that the Departmental Bid for £9,000 (50% of the estimated gross cost of £18,000) be approved.	
7.3	E&C – Ysgol Y Castell, Kidwelly This bid related to the provision of electronic, fob-controlled door security system at Ysgol Y Castell. It was agreed that the Departmental Bid for £1,593 (50% of the estimated gross cost of £3,185) be approved.	

7.4	<p>E&C – St John Lloyd This bid related to the provision of security fencing on the south eastern boundary of the School. Areas for concern had also been identified at the neighbouring school site – St Mary’s Primary School. It was agreed that a decision in relation to this bid be deferred subject to investigating the possibility of submitting a joint bid with St Mary’s School to ensure best value for money.</p>	
7.5	<p>E&C – Dafen Primary School This bid related to the provision of fencing and gate access at Dafen Primary School. It was agreed that the Group were unable to approve or reject this bid based on the information provided to date. The Council’s Health & Safety Officer to liaise with the Area Senior Inspector (Property) to investigate and report back to the Group.</p>	
7.6	<p>E&C – Johnstown Primary School This bid related to the provision of safeguarding and security measures to include :- Boundary fencing and gate access External doors incorporating electronic fob controlled access Signage It was agreed that the Departmental Bid for £11,750 (50% of the estimated gross cost of £23,500) be approved.</p>	
7.7	<p>ENV – Highways Depot, Unit 10, Trostre This bid related to the provision of security improvements to the Highways Depot at Unit 10, Trostre. It was agreed that the Departmental Bid for £900 (50% of the estimated gross cost of £1,800) be approved, subject to clarification that the works comply with the Council’s CCTV Policy.</p>	PS
8.	<p>Any Other Business It was agreed that a financial report be provided at the next Risk Management Steering Group, detailing the bids approved to date for the financial year 2016/17</p>	
9.	<p>Next Meeting Date to be advised</p>	

Mae'r dudalen hon yn wag yn fwriadol

**MINUTES OF THE GRANTS PANEL MEETING HELD ON
13th SEPTEMBER 2016 IN THE COMMITTEE ROOM 2, 3 SPILMAN
STREET**

DATE: 14th September 2016

PRESENT: Owen Bowen, Interim Head of Financial Services
Helen Pugh, Audit & Risk Manager
Rhian Phillips, European Programmes Manager
Delyth Thomas, Grants Compliance Officer (GCO)
Simon Davies, Chair of PWG, Education & Children's Services
Les James, Chair of PWG, Community Services
Julie Owens, Financial Audit Team Leader, Wales Audit Office (WAO)

APOLOGIES: Stuart Walters, Interim Economic Development Manager
Helen Morgan, Interim Economic Development Manager
Alan Howells, Chair of PWG, Environment

	SUBJECT	ACTION
1.0	<p><u>Minutes of the last meeting</u></p> <ul style="list-style-type: none"> The minutes were agreed. 	
2.0	<p><u>Matters Arising</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Responses are still outstanding from the chairpersons of the PWGs to the detailed report provided by WAO for the Certification of Grants & Returns 2014/15. DT to follow up initially and refer any non-responses to OB Advice has been provided by the Legal Section on how the Authority should manage document retention in order to meet both the WG and the Authority's retention requirements. Each project will need to be considered on a case-by-case basis. When the Authority's deadline for document retention has been reached then there is a requirement to contact WG for approval to destroy them. Email to be sent to the chairpersons of the PWGs and the Group Accountants to take to their respective DMT meetings. WAO to arrange a meeting with the GCO to review the Joint Protocol for the Certification of Grant Claims and Returns. It is intended that the protocol be streamlined before final agreement by the Authority. 	<p>OB/DT/ SW/AH</p> <p>DT</p> <p>JO/OB</p>
3.0	<p><u>Wales Audit Office - Update</u></p> <ul style="list-style-type: none"> An update was received from WAO on the audits of grants/returns for the financial year 2015/2016: 	<p>Tudalen 187</p>

	SUBJECT	ACTION
	<ul style="list-style-type: none"> ○ The audit of the Pooled Budgets Return to be reviewed and signed off by end of September ○ Audit work has started on the Housing Benefit Return and NNDR Return ○ The audit of the Teachers Pension Return and the Communities First Grant Claim is due to commence in October. • All other grants & returns for 2015/2016 are due to be submitted by the end of September 2016. WAO to compile a timetable for the audit of each grant/return with an aim to complete all audits by the beginning of December 2016. • The Certification Instructions that detail the testing requirements for each grant and return have been forwarded by WAO to the GCO. These have been forwarded to the respective Project Managers. 	JO
4.0	<p><u>Internal Audit (IA) - Update</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Pembrokeshire County Council (PCC), as the lead Authority on ERW, has not required an audited claim for the Education Improvement Grant (EIG) for the 1st quarter of 2016/2017. Audited claims are required for the other quarters. • The audit of the Pupil Deprivation Grant for 2015/16 is due to be completed by end of November 2016. However, the Authority is still waiting for testing instruction from PCC, being the lead Authority on ERW. • The audit of the grant for the Regional Co-ordinator for Supporting People is currently with IA. A meeting is due to be undertaken to start the audit process on the main Supporting People Grant, which is due to be completed by the end of September. • Final audit reports are still to be issued for the following grants: <ul style="list-style-type: none"> ○ Pooled Budgets ○ Major Repairs Allowance ○ NRW Grants – Wales Coastal Path, Rights of Way Improvement Programme & Joint Working Programme ○ Building our Heritage 	

	SUBJECT	ACTION
	<ul style="list-style-type: none"> Financial Procedures Rules are currently being redrafted. Revised draft version to be forwarded to Grants Panel members to provide feedback on any grant related issues. Revised Procurement Rules are due to be submitted to CMT and Audit Committee for final sign off. 	HP
5.0	<p><u>Project Working Groups – Update</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Minutes of PWG meeting were circulated to Grants Panel members for : <ul style="list-style-type: none"> Community Services – 5/8/16 Chief Executives & Corporate Services – 21/3/16 Chairpersons of each of the PWGs to ensure that all projects are covered within the remit of the PWG meetings with a reminder that feedback to the meetings are made on both revenue and capital projects and cover not only financial information but project progress and output information, where applicable. The Grants Register, which records the grant funded projects per service area, for 2016/17 is to be circulated to the chairpersons of the PWGs. 	<p>Chair persons of PWGs</p> <p>DT</p>
6.0	<p><u>Action Plan following LSB Review</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Following the report on the lessons learnt exercise undertaken for the Carmarthenshire Local Service Board (LSB) funded projects an action plan is to be presented in the next meeting 	RP
7.0	<p><u>Approval process for the award of grants to Third Parties</u></p> <ul style="list-style-type: none"> A request to be made to the Assistant Chief Executive to present a report to CMT for consideration, in relation to the approval process of grants awarded to Third Parties in conjunction with the current Third Party Grant TIC Review. 	OB

	SUBJECT	ACTION
8.0	<p><u>Update re projects under New Funding Programmes</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • The Authority has submitted applications to the WG Building for the Future Programme. Approval is not expected until April 2017. • The application to Visit Wales for the Pendine Visitor Attractor Project is not expected to be approved until April 2017. • The application to the WG's Sustainable Management Scheme for the Tywi Valley Cycle way was not successful. • The first stage of the Business Plan is currently being developed for the Celtic Routes project under the Ireland/Wales Co-operation Programme. Total project costs are estimated at £1.6m. The Authority is the lead with three partners in Ireland, Ceredigion and Pembrokeshire Coast National Park. The submission needs to be made in Euros and as CCC is the lead, there could be a risk due to possible exchange rate variations when reimbursing the Welsh partners. 	
9.0	<p><u>Grant Income Outstanding (Convergence)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • An email has been sent to PCC in respect of the final grant balance of £7.5k for Materials Efficiency. The Authority is waiting for a response. • The Authority is currently in discussion with WEFO in respect of the final grant payment by WEFO for the Property Development Fund project. The Authority has calculated an underpayment of £11k • There are outstanding issues that need to be finalised in respect of the Coastal project. Head of Financial Services to review the outstanding issues with the Services manager and the GCO. 	<p>SW</p> <p>OB</p>

	<u>SUBJECT</u>	
10.0	<p><u>AOB</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • The Grants Register for 2016/2017 was circulated to members of Grants Panel. • Themes that have arisen in recent audits are to be quantified for discussion at the next Grants Panel meeting: <ul style="list-style-type: none"> ○ Method of Property Services Charges ○ Coding Structure in line with grants ○ Signing of contracts/agreements with delivery partners following award of grant 	All
11.0	<ul style="list-style-type: none"> • Date of next meeting – 16th November 2016 2:00pm in the Resources Conference Room, County Hall 	

Mae'r dudalen hon yn wag yn fwriadol

PWYLLGOR ARCHWILIO

Dydd Gwener, 30 Medi 2016

YN BRESENNOL: Y Cyngorydd C.P. Higgins (Cadeirydd)

Y Cynghorwyr:

J.S. Edmunds (yn lle W.G. Thomas), H.A.L. Evans, J. James, J.D. James, E.G. Thomas a D.E. Williams

Yr oedd y swyddogion canlynol yn gwasanaethu yn y cyfarfod:

C. Moore, Cyfarwyddwr y Gwasanaethau Corfforaethol;
I. Jones, Pennaeth Hamdden;
P. Sexton, Pennaeth Archwilio, Risg a Chaffael;
C. Daniels, Uwch-reolwr Chwaraeon a Hamdden;
J. Gravelle, Rheolwr y Gwasanaethau Refeniw;
H. Pugh, Rheolwr Archwilio a Risg;
O Bowen, Pennaeth y Gwasanaethau Ariannol;
S. Murphy, Uwch-gyfreithiwr;
L. Walters, Senior Business Support Manager (Social Care);
C. Jones, Pen-swyddog Caffael;
M.S. Davies, Swyddog Gwasanaethau Democraidd.

Y Siambr, Neuadd y Sir, Caerfyrddin 10.00 yb - 12.20 yp.

1. YMDDIHEURIADAU AM ABSENOLDEB

Cafwyd ymddiheuriadau am absenoldeb gan y Cynghorwyr A.G. Morgan, G.B. Thomas ac W.G. Thomas.

2. DATGANIADAU O FUDDIANNAU PERSONOL

Ni chafwyd dim datganiadau o fuddiant personol.

3. DIWEDDARIAD AR Y CYNLLUN ARCHWILIO MEWNOL 2016/17

Rhoddodd y Pwyllgor ystyriaeth i adroddiad a roddai'r wybodaeth ddiweddaraf am y cynnydd oedd yn cael ei wneud o ran gweithredu Cynllun Archwilio Mewnol 2016/17. Roedd Rhan A o'r adroddiad yn rhoi adroddiad cynnydd ynghylch Cynllun Archwilio 2016/17 a matrices sgorio argymhellion a Rhan B yn rhoi crynodeb o'r adroddiadau terfynol a gwblhawyd yn 2015/16 mewn perthynas â systemau ariannol allweddol (Ebrill 2015 hyd yma).

PENDERFYNWYD bod y wybodaeth ddiweddaraf am Gynllun Archwilio Mewnol 2016/17 yn cael ei derbyn, at ddibenion monitro.

4. **DIWEDDARU'R SIARTER ARCHWYLIO MEWNOL 2016/19**

Bu'r Pwyllgor yn ystyried Siarter Archwilio Mewnol 2016/19 a oedd wedi'i datblygu gan yr Uned Archwilio Mewnol ac a oedd yn rhoi manylion am y fframwaith y mae'r Uned yn gweithredu ynddo.

PENDERFYNWYD cymeradwyo Siarter Archwilio Mewnol 2016/19.

5. **ADOLYGIAD Y PWYLLGOR ARCHWYLIO**

Bu'r Pwyllgor yn ystyried adroddiad a oedd yn crynhoi canlyniadau sesiwn adolygu diweddar i aelodau'r Pwyllgor Archwilio a gynhaliwyd i 'adolygu maes gorchwyl y Pwyllgor Archwilio er mwyn sicrhau bod y pwyllgor yn darparu'r hyn a ddisgwylir ganddo' yn unol â chynnig Swyddfa Archwilio Cymru ar gyfer gwelliant yn deillio o'r Aseiad Corfforaethol diwethaf. [Nodwyd bod Mrs. Julie James, Aelod Allanol â Phleidlais, wedi bod yn bresennol yn y sesiwn hefyd.]

PENDERFYNWYD nodi'r canlyniadau a gytunwyd.

6. **BLAENRHAGLEN GWAITH 2016/17**

Bu'r Pwyllgor yn ystyried y Flaenraglen Waith Flynyddol a oedd yn rhoi manylion am yr eitemau disgwyliedig ar gyfer yr agenda yng nghylch cyfarfodydd y Pwyllgor Archwilio 2016/17.

PENDERFYNWYD derbyn y Flaenraglen Waith.

7. **DIWEDDARU CYNLLUN GWEITHREDU CYFLEUSTERAU ARFORDIROL**

Rhoddodd y Pwyllgor ystyriaeth i adroddiad cynnydd ynghylch rhoi'r Cynllun Gweithredu Cyfleusterau Arfordirol ar waith. Roedd yr adroddiad yn crynhoi'r gwaith oedd wedi'i wneud hyd yn hyn gan y tîm Cyfleusterau Arfordirol i barhau i wella ei brosesau fel y nodwyd gan y Rheolwr Archwilio a Risg yn y cyfarfod a gynhaliwyd ar 22^{ain} Mawrth, 2016.

Rhoddwyd sylw i'r materion canlynol wrth drafod yr adroddiad:

- Mewn ymateb i gwestiwn, dywedodd y Pennaeth Hamdden y cydnabyddir yr angen i fuddsoddi yn y parc a bod y Prif Gynllun wedi cael ei gefnogi gan y Bwrdd Gweithredol;
- Amlinellodd y Pennaeth Hamdden y mesurau sy'n cael eu cymryd i ddatrys y problemau o ran arlwyyo yn y parc a oedd yn cynnwys caffi estynedig yn y siop sgïo dros dro yn ystod y gwaith adnewyddu;
- Rhoddwyd sicrwydd i'r Pwyllgor fod y mesurau a'r gweithdrefnau priodol yn cael eu rhoi ar waith i roi sylw i'r cynnydd yn y llif arian yn y parc ers sefydlu'r maes carafanau.

PENDERFYNWYD nodi'r cynnydd a oedd wedi'i wneud o ran y Cynllun Gweithredu Cyfleusterau Arfordirol a bod y Pwyllgor yn cael gwybod am ddatblygiadau.

8. RHEOLAU GWEITHDREFN CONTRACT DIWYGIEDIG

Bu'r Pwyllgor yn ystyried y fersiwn diwygiedig o'r Rheolau o ran Gweithdrefnau Contractau a oedd yn rhoi ystyriaeth i nifer o newidiadau i reoliadau caffael a threfniadau caffael. Roedd y diwygiadau wedi'u gwneud yn sgil ymgynghori'n fanwl â rhanddeiliaid allweddol, gan gynnwys gwasanaethau cyfreithiol ac archwilio, er mwyn diweddarau'r rheolau a sicrhau eu bod yn adlewyrchu'r newidiadau a gyflwynwyd gan y Rheoliadau Contractau Cyhoeddus, a gafodd eu trosi i gyfraith y Deyrnas Unedig ym mis Chwefror 2015.

Dywedodd Cyfarwyddwr y Gwasanaethau Corfforaethol y byddid yn symud tuag at broses dendro electronig drwy'r uned gaffael ganolog a fyddai'n sicrhau mwy o waith monitro.

Bu i'r aelodau groesawu'r ffaith fod y gweithdrefnau contractau wedi eu cryfhau.

PENDERFYNWYD cymeradwyo'r fersiwn diwygiedig o'r Rheolau o ran Gweithdrefnau Contractau a diolch i'r holl staff a fu'n gysylltiedig â'r gwaith.

9. YSTYRIED Y DOGFENNAU CANLYNOL PARATOWYD GAN SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU:-

Estynnodd y Cadeirydd groeso i'r cyfarfod i Mr Richard Stradling a Mr Jason Garcia o Swyddfa Archwilio Cymru.

9.1. ADRODDIAD DATGANIADAU ARIANNOL - CYNGOR SIR GAERFYRDDIN

Atgoffwyd y Pwyllgor fod yr aelodau yn y cyfarfod oedd wedi ei gynnal ar 8^{fed} Gorffennaf 2016 wedi cael Datganiad Cyfrifon 2015/16 yr Awdurdod. Ar sail hynny, yr oedd yn ofynnol i Swyddfa Archwilio Cymru gynnal archwiliad a rhoi barn am gywirdeb a thegwch y Datganiad.

Tynnwyd sylw'r Pwyllgor at yr adroddiad manwl lle roedd Swyddfa Archwilio Cymru wedi barnu nad oedd dim camddatganiadau wedi eu clustnodi yn y datganiadau ariannol a oedd yn dal heb eu cywiro. Roedd yr adroddiad yn manylu ar y materion mwy arwyddocaol oedd yn deillio o'r archwiliad a oedd eisoes wedi cael eu trafod â Chyfarwyddwr y Gwasanaethau Corfforaethol. Fel canlyniad roedd Swyddfa Archwilio Cymru yn bwriadu cyhoeddi barn archwilio ddiamod cyn gynted ag y deuai'r Llythyr Sylwadau i law.

O ran pryderon a godwyd yn flaenorol ynghylch yr angen i wella archwiliadau sicrhau ansawdd mewnol ym mhrosesau prisio yr Awdurdod dywedodd Cyfarwyddwr y Gwasanaethau Corfforaethol fod gweithdrefnau diwygiedig bellach ar waith.

Diolchodd aelodau'r Pwyllgor i Gyfarwyddwr y Gwasanaethau Corfforaethol a'i staff am eu gwaith dyfal a'u hymrwymiad yn paratoi cyfrifon y Cyngor Sir.

PENDERFYNWYD derbyn yr adroddiad.

9.2. ADRODDIAD DATGANIADAU ARIANNOL - CRONFA BENSIWN DYFED

Bu'r Pwyllgor yn ystyried adroddiad a roddwyd ger ei fron, sef adroddiad Swyddfa Archwilio Cymru ynghylch yr archwiliad a gynhaliwyd o Gyfrifon Cronfa Bensiwn Dyfed a oedd yn ystyried a oedd y datganiad ariannol yn rhoi golwg gywir a theg ar sefyllfa ariannol Cronfa Bensiwn Dyfed ar 31ain Mawrth, 2016 a'i hincwm a'i gwariant yn ystod y flwyddyn honno.

Tynnwyd sylw'r Pwyllgor at yr adroddiad manwl lle roedd Swyddfa Archwilio Cymru wedi barnu nad oedd dim camddatganiadau wedi eu clustnodi yn y datganiadau ariannol a oedd yn dal heb eu cywiro. Roedd nifer o fân gamddatganiadau wedi'u cywiro gan y rheolwyr. O ganlyniad roedd Swyddfa Archwilio Cymru yn bwriadu cyhoeddi barn archwilio ddiamedd ynghylch datganiadau ariannol Cronfa Bensiwn Dyfed cyn gynted ag y deuai'r Llythyr i law.

PENDERFYNWYD derbyn yr adroddiad.

9.3. DIWEDDARIAD PWYLLGOR ARCHWILIO CYNGOR SIR GAERFYRDDIN - MEDI 2016.

Bu'r Pwyllgor yn ystyried adroddiad a roddai'r wybodaeth ddiweddaraf am y gwaith archwilio oedd i'w wneud/wedi'i wneud ynghylch yr Awdurdod gan Swyddfa Archwilio Cymru ers y cyfarfod diwethaf.

PENDERFYNWYD derbyn yr adroddiad.

9.4. FFURFLEN BLYNYDDOL 2015-16 HARBWR PORTH TYWYN - ADRODDIAD ARCHWILIAD ALLANOL

Cafodd y Pwyllgor lythyr gan Archwilydd Cyffredinol Cymru a oedd y nodi ei fod wedi cwblhau ei gyfrifoldebau mewn perthynas â'r datganiad cyfrifon blynyddol yn ymwneud â gweithgareddau harbwr ar gyfer Awdurdod Harbwr Porth Tywyn am y flwyddyn oedd yn gorffen ar 31 Mawrth 2016 yn unol â gofynion Deddf Harbyrau 1964 a Deddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004.

PENDERFYNWYD derbyn y llythyr.

9.5. TYSTYSGRIF CYDYMFFURFIAD - ARCHWILIAD CYNLLUN GWELLIANT 2016-17 AC ASESIAD PERFFORMIAD 2015-16 CYNGOR SIR GAERFYRDDIN

PENDERFYNWYD nodi'r Dystysgrif Cydymffurfiaeth a gyflwynwyd gan Archwilydd Cyffredinol Cymru yn sgil yr Archwiliad o Gynllun Gwella 2016-17 ac Aseiad o Berfformiad 2015-16 y Cyngor ar y cyd.

9.6. MENTER TWYLL GENDLAETHOL 2014-15

Roedd yr adroddiad uchod wedi'i ddsbarthu i'r Pwyllgor a luniwyd gan Archwilydd Cyffredinol Cymru i'w gyflwyno i'r Cynulliad Cenedlaethol o dan Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004.

Awgrymwyd y byddai'n fuddiol o bosibl i'r Pwyllgor dderbyn adroddiad ddwywaith y flwyddyn ynghylch unrhyw ymchwiliadau i dwyll a oedd wedi eu cynnal yn Sir Gaerfyrddin yn gysylltiedig â'r gwasanaethau a ddarperir.

PENDERFYNWYD nodi'r adroddiad.

10. LLYTHYR YN CYFLWYNO SYLWADAU I'R SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU - CYNGOR SIR GAERFYRDDIN

Hysbyswyd y Pwyllgor ei bod yn ofynnol gan Swyddfa Archwilio Cymru, yn unol â'r Datganiad Safonau Archwilio (SAS440 – Sylwadau Rheolwyr), fod Swyddog Adran 151 yr Awdurdod, yn llunio Llythyr Sylwadau yn flynyddol, a bod y llythyr hwn yn cael ei lofnodi gan y Swyddog hwnnw a Chadeirydd y Pwyllgor Archwilio. Ar ben hyn, roedd yn ofynnol gan Swyddfa Archwilio Cymru fod y Pwyllgor oedd yn gyfrifol am gymeradwyo'r cyfrifon o dan Reoliad 8 o'r Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio yn cydnabod ymateb y Swyddog Adran 151 yn ffurfiol.

PENDERFYNWYD cydnabod y Llythyr Sylwadau i Swyddfa Archwilio Cymru a gafodd ei lunio gan y Swyddog Adran 151.

11. YMHOLIADAU ARCHWILIO I'R RHAI SY'N GYFRIFOL AM LYWODRAETHU A RHEOLI - CYNGOR SIR GAERFYRDDIN

Roedd adroddiad wedi cael ei ddsbarthu i'r Pwyllgor a oedd yn rhoi manylion am ymatebion i geisiadau a gyflwynwyd gan Swyddfa Archwilio Cymru [WAO] i'r rheolwyr a'r Pwyllgor Archwilio er mwyn i Swyddfa Archwilio Cymru fodloni'r gofynion a nodir yn y Safonau Rhyngwladol ar Archwilio i fynd ati'n ffurfiol i gael ystyriaeth a dealltwriaeth yr Awdurdod, sydd wedi eu cofnodi, ynghylch nifer o feysydd llywodraethu sy'n effeithio ar archwilio datganiadau ariannol. Roedd yr ystyriaethau hyn yn berthnasol i reolwyr y Cyngor a'r 'rheiny sy'n gyfrifol am lywodraethu' (y Pwyllgor Archwilio). Byddai'r wybodaeth sy'n cael ei rhoi yn llywio dealltwriaeth Swyddfa Archwilio Cymru o'r Cyngor a'i brosesau busnes ac yn cefnogi gwaith Swyddfa Archwilio Cymru i ddarparu barn archwilio ynghylch datganiadau ariannol 2015-16.

PENDERFYNWYD cymeradwyo'r ymatebion i geisiadau a gyflwynwyd gan Swyddfa Archwilio Cymru i'r rheolwyr a'r Pwyllgor Archwilio fel y nodwyd yn yr adroddiad.

12. LLYTHYR YN CYFLWYNO SYLWADAU I'R SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU - CRONFA BENSIWN DYFED

Hysbyswyd y Pwyllgor ei bod yn ofynnol gan Swyddfa Archwilio Cymru, yn unol â'r Datganiad Safonau Archwilio (SAS440 – Sylwadau Rheolwyr) fod Swyddog Adran 151 yr Awdurdod yn llunio Llythyr Sylwadau yn flynyddol, a bod y llythyr hwn yn cael ei lofnodi gan y Swyddog a enwid uchod a Chadeirydd y Pwyllgor Archwilio. Yn ogystal, roedd yn ofynnol gan Swyddfa Archwilio Cymru fod y Pwyllgor sy'n gyfrifol am gymeradwyo'r cyfrifon o dan Reoliad 8 o'r Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio yn cydnabod yr ymateb yn ffurfiol.

PENDERFYNWYD cydnabod y Llythyr Sylwadau i Swyddfa Archwilio Cymru a gafodd ei lunio gan y Swyddog Adran 151.

13. YMHOLIADAU ARCHWILIO I'R RHAI SY'N GYFRIFOL AM LYWODRAETHU A RHEOLI - CRONFA BENSIWN DYFED

Roedd ymatebion yr Awdurdod i Swyddfa Archwilio Cymru ynghylch nifer o feysydd llywodraethu sydd wedi effeithio ar archwilio'r datganiadau ariannol, wedi cael eu dosbarthu i'r Pwyllgor. Roedd yr ystyriaethau hyn yn berthnasol i reolwyr Cronfa Bensiwn Dyfed a'r 'rheiny sy'n gyfrifol am lywodraethu' (y Pwyllgor Archwilio). Byddai'r wybodaeth sy'n cael ei rhoi yn llywio dealltwriaeth Swyddfa Archwilio Cymru o Gronfa Bensiwn Dyfed a'i phrosesau busnes ac yn cefnogi'i waith i ddarparu barn archwilio ynghylch datganiadau ariannol 2015-16.

PENDERFYNWYD cymeradwyo'r ymatebion i'r ceisiadau a gyflwynwyd i'r rheolwyr ac i'r Pwyllgor Archwilio.

14. CYFRIFLEN CYNGOR SIR GAERFYRDDIN 2015/16

Yn unol â darpariaethau Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014, cafodd Datganiad Cyfrifon 2015/16 a oedd yn ymwneud â Chyngor Sir Caerfyrddin a Chronfa Bensiwn Dyfed ac a oedd wedi'i archwilio, ei roi gerbron y Pwyllgor i'w gymeradwyo. Roedd y Datganiad yn dwyn ynghyd holl drafodion ariannol yr Awdurdod a'r Gronfa Bensiwn am y flwyddyn, a hefyd roedd yn rhoi manylion asedau a rhwymedigaethau'r Awdurdod a'r Gronfa Bensiwn fel yr oeddent ar 31^{ain} Mawrth, 2016.

Unwaith eto mynegodd aelodau'r Pwyllgor eu gwerthfawrogiad i'r holl swyddogion a fu'n gysylltiedig â llunio cyfrifon rhagorol.

PENDERFYNWYD cymeradwyo Datganiad Cyfrifon 2015/16 (Cyngor Sir Caerfyrddin a Chronfa Bensiwn Dyfed) a oedd wedi'i archwilio.

15. DATGANIAD ARIANNOL HARBWR PORTH TYWYN 2015/16

Yn unol â darpariaethau Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014, derbyniodd y Pwyllgor i'w gymeradwyo Ddatganiad Cyfrifon 2015/16 wedi'i archwilio mewn perthynas â Harbwr Porth Tywyn.

PENDERFYNWYD cymeradwyo datganiad cyfrifon harbwr porth tywyn 2015-16 a oedd wedi'i archwilio.

16. ADRODDIAD CRYNO YNGHYLCH CWBLHAU CYNLLUNIAU A GYLLIDWYD GAN YR UNDEB EWROPEAIDD O DAN Y RHAGLEN GYDGYFEIRIO (2017-2013)

Bu'r Pwyllgor yn ystyried adroddiad a oedd yn rhoi crynodeb o'r cynlluniau a gwblhawyd yn Sir Gaerfyrddin a gyllidwyd yn allanol gan Swyddfa Cyllid Ewropeaidd Cymru o dan y Rhaglen Gydgyfeirio Ewropeaidd (2007-2013), ynghyd â chanlyniadau archwiliadau ac unrhyw newidiadau yn ystod 2014-15 a 2015-16.

PENDERFYNWYD derbyn yr adroddiad.

17. COFNODION CYFARFOD Y GRŴP LLYWODRAETHU CORFFORAETHOL

17.1. GRŴP LLYWODRAETHU CORFFORAETHOL – 10FED MEHEFIN 2016

PENDERFYNWYD derbyn cofnodion cyfarfod y Grŵp Llywodraethu Corfforaethol oedd wedi'i gynnal ar 10^{fed} Mehefin, 2016.

17.2. COFNODION CYFARFOD Y PANEL GRANTIAU

PENDERFYNWYD derbyn cofnodion cyfarfod y Panel Grantiau oedd wedi'i gynnal ar 27^{ain} Gorffennaf 2016.

18. COFNODION

PENDERFYNWYD llofnodi cofnodion cyfarfod y Pwyllgor Archwilio oedd wedi'i gynnal ar 8^{fed} Gorffennaf, 2016 gan eu bod yn gywir.

CADEIRYDD

DYDDIAD

Mae'r dudalen hon yn wag yn fwriadol